

c 20-90

తె లో త్త మ

అనునామాంతరముగా

సు.ం దో ప సు.ం దు ల వ ధ.

గ్రంథకర్త

ఆయుర్వేద భిషగ్వర పండిత.

దిగవల్లి సూర్యనారాయణ శర్మ.

ఎ. ఎ. ఎ. వి. హెచ్. ఎల్. ఎమ్. & ఎస్.

ఉండి.

1927.

CT

P.S. Madanacharya

A

శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ యోనమః

శ్రీభీమేశ్వరాయనమః

శ్రీ

మొదటి

త్రిలోతమ

అను నామాంతరముగల

సుందోప పుం దుల వ థ .

(అముదంకమున నాంకము)

శ్లోకము

భీమనరపుర వాస్తవ్యులును దర్భ జగన్నాథశాస్త్రులనాది
ప్రియశిష్యులగు దిగవల్లిసూర్యనారాయణ శిర్మగారి చే
రచియింపబడి ప్రకటింపబడియె

మొదటి కూర్పు 100 ప్రతులు

భీమవరం.

ధనలక్ష్మి విలాస ము

కృష్ణామృత సంకలనము

ముఖ్యమైన అచ్చతప్పులు.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	2	వనాంత సుంగు	వనంబునందు
6	10	నీరజగర్భుని	నీరజలోచను
31	16	ప్రార్థించితిమిబో	ప్రార్థించితిమిహో
33	2	ప్రజ్వరిలుచు	ప్రజ్వరిలుచు
40	3	పాక శాశెన	పాక శాసన
44	16	గాచు	కాచు
50	25	మూయుచు	మూయును
56	14	యద్యుభయమునకు	యభ్యుదయమునకు
	17	మదిల	తుదిల
59	4	లారా	లాన
62	24	ఎవరైన సారవేసితి	ఎవరైనఁబాట
		రా లేక మరచిపోతిరా?	వేసిరా లేక
			మరచిపోయిరా?
83	13	జాలకనిటు	జాలకయిటు
90	21	కాంతదలంచిన	కాంత! తలంచిన
91	7	గనవేలా	కనవేలా
95	3	విభుధారులు	విబుధారులు
	7	నేలదగు	నేల? తగు
97	5	నీవెగావె	నీవె! కావె

యింకను గొ... కటరేఫము... సాధురేఫములకు శకటరేఫములును శ... గొన్నిచోట్ల స్వముగా నగ్ధాన స్వా... నగ్ధాను స్వారముల తగువాత... నమావనఁగలిగినది. ... ముత్తు మగుటచే

అభిమానులు.

కూనప్పగారి పెదరామరాజుగారు.	ఉండి
పెన్నెత్త బంగారాజుగారు	"
పెన్నెత్త నరసింహరాజుగారు.	"
పెన్నెత్తి కొండరాజుగారు.	"
తోటకూర లక్ష్మీ పతిరాజుగారు.	"
పోతూరి గోపాలం పొట్టాచంద్రయ్యగారు.	"
కలిదిండి నారాయణరాజుగారి కు॥ సుబ్బరాజుగారు.	పెన్నెత్తరు
గొట్టెముక్కల వెంకటపతిరాజుగారు.	ఉండి.
పెన్నెత్తనారాయణరాజుగారు.	"
ముదునూరి పెద్దిరాజుగారు.	"
ముదునూరి మహంకాళిరాజుగారు.	"
ముదునూరి నారాయణరాజుగారు.	"
గోరింట వెంకటాజుగారు.	"
కొమ్మన గోవిందరాజుగారు	"
చెన్నంశెట్టి బుల్లిమల్లయ్యగారు.	"
ముదునూరి చినరామరాజుగారు.	ఉండి
పెన్నెత్త సోమరాజుగారు.	"
అయినం వెంకన్నగారు.	"
కొల్లి బాలస్వామిగారు.	"
తమ్మినాన రామన్నగారు.	"
సెల్లి లచ్చన్నగారు.	ఉండి శివారు నిమ్మలపేట
నిమ్మల పాపన్నగారు.	"
కరిమెరక కృష్ణమ్మగారు.	"
కరిమెరక చినఅప్పన్నగారు.	"

ఈనాటకపుష్పమునకు ధనసహాయమునర్చిన మహాశయులు.

ప ధా న రా జ పో ష కు లు .

కలిదిండి తమ్మిరాజుగారి కుమాళ్లు నారాయణరాజ సోదరులు

పెదపుల్లెరు.

రాజపోషకులు.

ముదునూరి వెంకట నరసింహరాజుగారు

ఉండి

పో ష కు లు .

ముదునూరి రామరాజుగారు తండ్రి కృష్ణారాజుగారు

ముదునూరి చ్చిలచ్చిరాజుగారి కుమాళ్లు వెంకటాజుగారు.

కలిదిండి చ్చి బంగారాజుగారు

పెదపుల్లెరు

చినమిల్లి వెంకన్నగారు

ఉండి

స హా యు లు .

చెన్నంశెట్టి జగపతిరావుగారు.

ఉండి

ఉద్దరాజ సూర్యనారాయణరాజుగారు.

”

గొట్టెముక్కల చంద్రరాజుగారు.

”

కలిదిండి శీతారామరాజుగారి కు॥ రామచంద్రరాజుగారు పెదపుల్లెరు

పోతురెడ్డి వెంకట్రామయ్యగారు.

మొగలత్తురు

మారెళ్ల సూర్యప్రకాశరావుగారు

ఉండి

మారెళ్ల శేషచలంగారి కు॥ కృష్ణమూర్తిగారు

”

మారెళ్ల సింహచలంగారి కు॥ కృష్ణమూర్తిగారు.

”

మారెళ్ల ” నాగరాజుగారు

”

కలిదిండి బలరామరాజుగారి కు॥ సుబ్బరాజుగారు

పెదపుల్లెరు

చందాదారులు

నడింపల్లి అప్పలరాజుగారు.	ఉండి
నడింపల్లి సీతారామరాజుగారు.	"
పులవర్తి వెంకటచలంగారు.	"
కుద్దరాజు సత్యనారాయణరాజుగారు.	"
మంతెన జగన్నాథరాజుగారు.	"
ముదునూరి చిట్టివెంకట్రాజుగారు.	"
ముదునూరి కృష్ణరాజుగారు.	"
ముదునూరి రామరాజుగారు.	"
ముదునూరి నరసింహరాజుగారు.	"
ముదునూరి శింగరాజుగారు.	"
గొట్టెముక్కుల పద్మరాజుగారు.	"
గొట్టెముక్కుల వెంకట్రాజుగారు.	"
నడింపల్లి మారాజుగారి కు వెంకట్రాజుగారు.	"
నడింపల్లి వెంకట్రాజుగారు.	"
కూనపరాజు భద్రిరాజుగారు.	"
కూనపరాజు అప్పలరాజుగారు.	"
కూనపరాజు నారాయణరాజుగారు.	"
యిందుకూరి జోగిరాజుగారు.	"
కందుల వీరయ్యగారు.	అర్తమూరు
కందుల నారాయణస్వామిగారు.	"
దాసరి వెంకటరెడ్డిగారు గ్రామమునసబు.	"
దాసరి వెంకన్నగారు.	"
చదరబోయిన బలరామస్వామిగారు.	"
తోటకూర రాసురాజుగారు.	ఉండి.

కారుమూరి వెంకయ్యగారు.	ఉండి
శేషాద్రి నారాయణుగారు.	"
కారుమూరి శేషయ్యగారు.	"
పెంట బ్రహ్మాంగారు.	"
పెంట వీరభద్రరావుగారు.	"
చల్లా సుబ్రహ్మణ్యంగారు.	"
కూనపరాజు వెంకట్రాజుగారు.	"
పిన్నురాజు కేశవరాజుగారు.	"
గొట్టెముక్కుల వెంకట్రామరాజుగారు.	"
కొనకల్ల క్రిష్ణమ్మగారు.	"
లంక జగ్గారావుగారు.	"
పొత్తూరి పాపయ్యరాజుగారు.	"
అల్లూరి నరసయ్యగారు.	"
వేగేశ్వ సూరపరాజుగారు.	"

ఇంకను ధనసహాయమొనర్చుచున్న వహశయులను నేను ముందు నాచేబ్రకటింపబడు, శిలావిగ్రహము" అను నవరసభరిత మగు నవలలో బ్రచురింతును.

ఇట్లువిధేయుడు

గ్రంథకర్త.

విజ్ఞాపనము.

చమవకులారా!

నేను స్కూలుఫెరలు పరీక్షాంతమందు సెలవులలో ధుండీపురమునన్చి స్నేహితులతో గాలముఁబుచ్చుచుండ గురుసమానులను గవినరులును విష్ణుభక్తాగ్రేసరులును సుప్రసిద్ధి గాయకులునగు శ్రీమాన్ మొలుగు కృష్ణచార్య కవివరులు ననుజేరఁబిలచి మహాభారతమంఃలి సుందోప సుందోవాఘ్యానమును రూపకముగా రచియింపునుని యాజ్ఞనిచ్చుటయు నేనందులకుసంతసిచి ఆ 1912 సం॥ జూలై నెలలో నీనాటకరచకకుఁ బొరంభించి మూడుమాసములలో ముగించితిని కాని “కవయఃదరిద్రః” అను నార్యసూక్తి నను సరించిధనలోపముచే నచ్చొత్తింపఁజాలనైతిని. ఈశ్వరాను గ్రహమున నేడు “ఉండి షెదపుల్లే” మొదలగు గ్రామములోని భాషాభిమానులు ధనసహాయము చేయుటచే దీని నచ్చొత్తింపు భాగ్యమునాకుచే కూరింది. కాని యీనాటకమును ముద్రించునంతకాలము నాకుకొన్నిచిక్కులు తటస్థించుటచే సరి చూచుకొనఁజాలకపోతిని అగుచే నచ్చుతప్పలక్కడక్కడ పడినవి కావున పండితులుగవారు నన్ను సన్నించి వ్యాకరణయుక్త మగుదోషములున్నయడల నాకుఁజెల్పినచో ద్వితీయ ముద్రణమున సవరింపజేసికొందును.

ఇట్లు

నటబుధ కవిజన విధేయుఁడు

గ్రంథకర్త.

ఈనాటకమందు వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు.

1. సుందుఁడు.	} రాక్షస సోదరులు కథానాయకులు.
2. ఉపసుందుఁడు.	
3. శుక్రాచార్యులు-రాక్షసగురువు	
4. విశ్వమిత్రుఁడు-ఒకఋషి బ్రహ్మలోకమున రాక్షసప్రతినిధి	
5. నీలకంఠుఁడు-విశ్వమిత్రునిబంటు.	

6. దీర్ఘబాహుఁడు-క్రొత్తయముఁడు
 7. కుంభాధరుఁడు-చిత్రగుప్తుని పదవి నాశ్రమించిన రాక్షసుఁడు
 8. శ్రీమహావిష్ణువు-వైకుంఠపురాధిపతి దేవదేవుఁడు
 9. బ్రహ్మ-సత్యలోకాధీశుఁడు సృష్టికర్త.
 10. మన్మథుఁడు-విష్ణుదేవుని కుమారుఁడు
 11. దేవేంద్రుఁడు
 12. యముఁడు
 13. నిర్భతి.
 14. అగ్ని
 15. కుబేరుఁడు
 16. వరుణుఁడు
 17. వాయువు
 18. ఈశానుఁడు
 19. జయంతుఁడు-దేవేంద్రుని కుమారుఁడు
 20. బృహస్పతి-దేవగुरुవు
 21. వీరఁడు-చమారివాఁడు
 22. వెంకఁడు
 23. కోటఁడు
 24. వస్తాదు వెంకన్న-మధ్యయముడు
 25. రామసోమయాజులు
 26. కృష్ణావధానులు
- అష్టదిక్పాలకులు
- భూలోకమందలి బ్రాహ్మణులు
- ఇంకను కథాసంగ్రహమునఁగొందఁజు రాక్షసులు దేవతలు
ఋషులు యమకింకరులు మొదలగువారు వత్తురు

స్త్రీలు.

1. తిలోత్తమ

కథానాయిక

2. రంభ

అప్పరసలు తిలోత్తమ చెలికత్తెలు

3. ఊర్వశి

4. సరస్వతి

బ్రహ్మ భార్య.

5. పార్వతి

ఈశానునిభార్య.

6. వెంకీ

పాములవానిభార్య.

తిలోత్తమ.

(నాం ది.)

—००००—

శా.. శ్రీవాణీ గీవాధీనాథ సురేంద్ర • నేన్య ప్రభోక్షండునా ।
 గాభవాతీతుండు పృత్విగాతుండు మహా • భాగుండు శ్రీనాథాచార్య
 శ్రీనిత్యాంకుండు విష్ణుదేవతాతుల • శ్రీరాయురానందము
 భావాతీతముగా సభాసదులకా • పాపచింతామోక్షదాతన్ ॥ 1

(నాంద్యోత్తమన సూత్రధారుండు పుష్పాంజలింజల్లి సభనంకజూచి యాశ్చర్యముతో)
 ఆహా ! ఏమి యీ సభామనోహరము ! శ్రీమద్రమారమణ పాదావలింపి ధ్యా
 న నిష్ఠాగంధులగు నాచార్య శ్రేష్ఠులును, తర్కవ్యాకరణ వేదాంతాశాస్త్ర
 శ్రీ పరిజ్ఞానులగు విద్వజ్జనులును, కార్యనాటకాలంకర నాటక రచనాశక్తుల
 గు సత్కవి నిర్మలును, సరసమృదుల సంగీత విశారద సూర్యనారదతుండు
 రాజమనీనాయకులగు గాయకులును, సుముఖులై పరివేష్టించియున్న జేషు
 లయిన సభాసదులనే నవీననాటకా ఖేలనంబున సంతోషపాగించు ముప
 గలను ! (అని తెరనంకజూచునర్హులయించుచు)

ఉత్సాహస్పర్తము.

నూ—రమణి ! బాగునేయక యిటు • రావడలకో!వటి !

నటి—(ప్రవేశించి)

విమలవాస్పదానిధి ! నను • బిల్వనిలకు నేటికిన్ •

నూ—కమలనయన ! బుకవిజా • గాయకాన్వితంబునై!

ప్రమదమొసగునన్ ను జన్మ • పావనంబగున్గన్ •

కావున నేనియేనియొక నూతన నాటకాభేలనంబున నీసభాసదులనుపరమానందకందలి
తవ్యాదయారవిండులజేయవలయు.

నటి—చ. న రసపూరితంబులగు • నాటకరాజములెన్నియేనిగు !

తక్కువివరులెదరోమును • జ • గలబ నులంపసుధావయోక్తులన్

శ్రవణరసాయనంబుగ నొ • నర్పె ! సూతదృక్ప్రబంధముల్

చవిగలుగంగజేయు నె ! ప్ర • జావళికారయప్రాణనాయకా •

నూ—చెరీ ! ఎంత ఇట్టిదానవు !

చ. ఒకరిటిఁజూచి నాటకము • మల్లసముప్పుగఁజూచువారి ! యిది

కొకపరిభేలనంబమర • నూరకనూతననాటకంబులన్

వెకలి నె నేదలంపంగు • వింతనవీరము ప్రాతరోతయన్

ప్రకటితవాక్యమున్ వివర • పుకజపత్ర వికలలోచనా • 4

నటి—దేవా ! అటులైన నేనవీరనాటకాభేలనంబుఁగావింతురు?

(తెరలో కలకలము)

నూ—(అలకించుట నభినయించుచు) దేవీ ! అన్వనిమేమి ?

నటి—అర్యపుత్రా ! ఒకకులటకై యిరువురు విట్లు కలహించుచున్నారు.

నూ—సెబాస్ బాగుగ జ్ఞప్తికిఁకచ్చితిని. తిలోత్తమయను నామాంతరముగల

సుందోపసుందలననను నేనుప్రదర్శింపము

నటి—నాథ ! నీవు నావిక్రూరముగ నీరసములెనటనున్న

యవి ?

నూ—చెరీ ! ఏమిసందేయము ?

నీ. సుందోపసుందలు • సురలోకమునదండు

విజయసుంకరించువో • వీరరసము

ధైర్యులపముఁగావది • తమ్ముమాలియు వాణి
 యక్కడమఁగచ్చో • సత్సత్తము
 పాములవాండ్రు సరి • భాషణమాలింప
 నానందమైతోచు • హాస్యరసము
 మరలలోకమునఁజేరి • సుతాముననిసేయు
 తక్కుసుతో జెల్చుచో • కావ్యరసము
 జేపదిభుండాది • దిక్పాదురనుగొట్టి
 పారదోల నెడ భీ • ధర్మరసము
 సత్సాసినలునతా • సస్యలోకమునడి
 దొరపిల్లచో నొప్ప • దక్షిణరసము
 తిరుణి తిలొత్తమన్ • ధైర్యులు కామించి
 కలయ యశ్నింప శృం • గాతరసము
 తివక్త పగఱుని • యసురులొండొరులతో
 ననిసేయు తేజిని భి • యాకంబు
 సకలలోకంబులు • సంక్రంతనుడు కడు
 సంతసమంచునో • కాతరసము

తె.కీ. వజ్రలుసుందోపసుందుల • వధయనంగ
 నజనసంబుల కిరువగు • నాటకంబు
 ఏకరచియించెఁగదళీసు • పాకమమర
 రమణి! దిగవల్లి మార్యనా • రాయణుండు॥

కావున నేటిరాత్రి దీనినే ప్రయోగింతము.

నటి—చిత్తము ఇప్పుడు దాసురాలి కేమియాజ్ఞ?
 నూ—ప్రేయసీ ఋతుగోజమనంబు నిన్నుసంతంబు నొక్కింత వర్ణించి నీగానంబుచే
 నీసభాసదులను సంతోష కలితులంజేయుము.
 నటి—(సంతోషమనటింపుచు)

కథాభిప్రాయము.

శాంతినినా • కిక్కిరింప • వనాంతమంద్రి గానముననా • సన్నెలొక్కెడున్
 చారుషాకృతిన్ నడి • రంజితముల్ • మదంబున న్నరమచునా • మోద
 భూరుహరిమణిన్ మతి • పూలతామరన్ • జగుర్చుమందె నెంతోహాసన్ •
 మారుతంబులున్ • మంతగాములై • సుఖంబుగూర్చదంపతులకు •
 శోభజూపెడునా ॥ 6

సూ—అహహ! ఏన్నినీగానమాధుర్యము!

(తెరిలో)

సోదరా!

స్తీ ॥ మనీసతి మానంబు • మృచ్చిలిందినపాపి
 విమృషనల జక్కి • సమృశంత
 వేయికన్నులుగల • వేలుపు కైకిమిఁడు
 కొండకైక్కల దుర్గంచు • కోడెకాఁడు
 అచ్చరపాటల • నాలకించుగిరాసు
 పునాల్లజగముల • పర్థుచునుఁడు
 పెరిమేన్దుపెనెక్కి • విహరించు పునా
 అంచులవాల్చె • మించుతులుచు
 తే. గీ. వైజయంతిము నెవసిండు • వాలసుండు
 నందనంబున విహరించు • ననపుకాఁడు
 నగుశ చీకపు నెదిరించి • యాలమంప
 నొంపగాలె జగములు • కంపమొందు

సూ— అల్లదె సుందోపసుందలు ప్రవేశించుచున్నారు. పోదమురమ్మ.

(అరియరుపురు నిష్క్రమింతురు.)

ప్రతిభామూర్తి

త్రి లోతమ.

ప్రభామూర్తి.

ప్రభామూర్తి—అనురాధా మంజులీకాల్పము

ప్ర॥ స॥ దోష స॥ ముఖము.

ముఖము — అనురాధా!

మౌనము మానము • ముచ్చటలు మానము
 సమస్తములను • సమస్తములను
 పయికి వున్నాను • వేరువు, పులికిల (మౌ)
 పొంద కున్నాను (మౌ) • పొంద కున్నాను
 అచ్చరి పాటలు • నాల్గోరుగొన్నాను
 పునాల్గొరుగొన్నాను • ప్రభువుగొన్నాను
 పరిమేన్లు పునాల్గొన్నాను • విహారితులను! గూ
 అచ్చరి పాటలు • పునాల్గొన్నాను!

తే॥ గీ॥ ప్రభువుగొన్నాను • పునాల్గొన్నాను
 సందేహముగొన్నాను • సమస్తముగొన్నాను
 నగు శిష్యువు సందేహించి • యాతముగొన్నాను
 నొకరి గొన్నాను • పునాల్గొన్నాను

మహానామము

చ॥ ఆమరుల బారదోలివిలు • ధానులు సంతసమందనై యురి
తమునిల గొలదోని సురి • తాణిచనఁబులంబి కల్పకం
బన్నుల గుటంబు భూమికను • ధాతవలేవ్వఁడల్పి యచ్చిల్
ప్రమదముదక్కి గొల్లంగ • యెరిగిమం • సమంపఁగావెన్.

పీఠీ. ఇంకను నాపత్రిక పాఠము.

ఉ. నిచ్చెదదేలోకి ఫని • వాసులగుండెలు బ్రహ్మలోకమున్
జెన్నెముట్టడందను • చేదనింగ ముద్గరంబున్
ద్రచ్చెదస్వలోకములు • దారితనేతి నైతివచ్చిన్
మెచ్చెగదైవస-భుములు • నీకజగర్థుని యాపుమావదన్.

ఉ॥ సు॥—కోపముతో, ఇదిగో నాప్రసాద వినుము.

చ॥ అరలుని మట్టిమదమల • యానిలుబెట్టి కుజేరుమెట్టిక
లునిబడఁగొట్టి మద్భజబ • లోన్దతి వాదినాధుజుట్టి యీ
శునిగని తిట్టి కొట్టి కడు • సుక్కెగవైత్యునిగట్టి పాకశా
సనునగచ్చాడెట్టిపడి • సన్నవ పరికహరింబగి॥

సు॥—తమ్ముడా! శుష్కపి మములు హిన్యహస్తములతో నేమిప్రయోజనము! నీవు
సరగజని మన సేనానియగు దీక్షురోముని చతురంగబలంబుల నాయిత్రముజేసి
శీఘ్రముగా సమరావతిని ముట్టడింపుమని యాజ్ఞాపింపుము. కతిపయ దివసంబు
లలో మనముగూడ వారిని గలసికొందము.

ఉ॥ సు॥—(రసలో) ఆహా! ఎంతకాలమునకు దేవతల బరాధవింఛిగఁదీచికొను భా
గ్యము పైత్యులకుఁ జేపించెడి. (ప్రకాశముగా) మహాపరిసాదము ఆరి నాలు
గిడుగుల పైచి యిటు నెఱఁబరికించి వెనువీసి సోదరా! అల్లదే మన గురవ
తులగు శుక్రాచార్యులవారిటు విచ్చుచున్నారు.

సు॥—(ఆశురశతో నాననము దీగి యెగురుగాఁ జగుట నభియంచుచున్నాడు)
(తెరలో)

పాట.

1. హరాశ్రుజాగిని | ఐరాశ్రుజాత్రుజి | ధరాశ్రురాలయశ్రీకరా
మూరాశ్రుజి | సూరశ్రుశ్రుత || సురాశ్రుగామశ్రుశ్రురాలి॥

2. భుంగగజమే | నిసా పితమ | స్వీకర్తానుగుణాధిపా
 గజానానిసు | భోమిమాదు | క్షిప్రంబయ గజాధిపాహా ||
 (అని పాడుచు ఓకావాయ్విం ప్ర వేళించుచున్నాడు)

సుం—గురువర్యా! నమస్కారిము.

ఉ॥సుం—దేవా! దాసుడు మొక్కిమ్మచున్నాడు—

శు—విజయోస్తు. విజయోస్తు. (పాత్ర) పీఠి ముఖ్యత సవలోకింప కాద్రయూర్తై
 యున్నటుల, దోచుచున్నది. సుందోపసురియ్య దేవేంద్రాదుల జయించి ప్రిదివెంబు
 నాక్రమింపదగు ప్రయత్నములలోనెన్ననారని కరాకర్ణ్య వినియున్నాడు.

గీ॥ అంబలవేంకటాచలంబు • పాడుగున్న
 సంగిబలమెంతగల్గిన • ననురచున్న
 నైవబలమునఁగానియ • దేవతెలను
 సంగిరియను • ద్వింప • జాలరెయి!

కావున పీఠిల నిరవుర సవ్యాజీమనోహరుంగూర్చి తపయి సుందగావరి
 లాల కనిపెద. (ప్ర)కావముగా) చ్చింకారా! విశేషంబేమి?

సుం—విశేషంబు లేమికిలవు!

ఉ॥ చండతప్రతాపధుజ • కేండులనంచు ఒగప్రయః నన్
 నిండఁగి గీతకచంద్రకలా • నిర్జరనాథనిగిన్నరేవ్వగన్
 దండధరున్ ప్రకంబసుని • దానపునగ్నిని బాణిసంనిన్
 గండవఁగించి స్వర్ణమును • కైకొనజేగి గెలుఁటి భాగవా॥

ఉ. సుం—ఉ. గొల్లన నేడ్వ వెల్పుదొర • కోణపుఁడార్చి సమీపఁడార్చిలో
 దల్లవమంద నైలదెల • దండధరావల యాదసాంశున్
 షెల్లగఁజేయ రోదనము • పీఠి హార మొనర్చు నంద్రుగా
 యుల్లమునంద నారితము • పట్టుబ లొగుచు నుఁటి భాగవా॥ 7

శుక్రా—పరమారులారా! మీరంతి ఎచ్చి మామాలక్షణముచు క్షిరి!

అషాకానిబోకార్ప మీపూర్వలనేకులు ప్రయత్నించి భోమనోరపుల్లైరి.
 దీలయన నామగ్ధ్యంత రహితుండును, స్పష్టి స్థితి లయకాగంభీరగుండును,

దుష్టశిక్షణ శిష్టశిక్షణ బద్ధ కంఠబంధులగు శ్రీమన్నారాయణుడు దానవులతో సేరి
జేని విజృంభించిన వానినేది యోయవతారమిత్త నిజ్జంబి నిజ్జలయ నిరుంతరముగ
టికి తెగ్గునలెగాచుచున్నాడు.

సుం — ఓహోహో! శ్రీమన్నారాయణుడా మమ్మునిర్జించుట!

చ॥ ఎఱుంగఁదొ! మత్పరాక్రమము • నేర్పడ మాముపసుందుకాశలం!
చెఱుంగఁదొ! మాగదాహతుల • సంచగలేకామసంసురండు మా!
యిరువురి దోర్బలంబు ఒగ • తీర్వరులంబి మాపుపట్టునం!
చెఱుంగఁగఁజేతుమింక విను • దీక్ష్యరసాక్షిగ సత్వరంబుగన్॥

శుక్రా — తా! నీవెంత పెట్టినాడవు! ఆశ్రమన్నారాయణుని చెయ్యములు నీకెఱుం
గక యిటులబల్కుచున్నాడవు!

నీ తొలిమీసమూర్తియై • జలధిసోమకుబ్జి!
తునియలుజేసిర • దోర్బలండు!
కచ్చపాకృతిచాల్చి • కవ్వంపుఁ గొంచుచే!
గలకాబ్ధిద్రచ్చిన • భునబలుండు!
క్షీతిమద్ధరింపంగ • శ్వేతపరాహమై!
స్వర్ణాక్షుఁగూర్చిన • భవ్యబలుండు!
స్తంభంబునన్బుట్టి • స్వర్ణకవ్యపుబుట్టి!
పారియించుతిఁ గొన్న • యధికబలుండు!

తే॥నీ॥ దానమడిగియు బలినిపా • తాళమునకు!
సుఁగఁ ద్రొక్కివెలసిసమ • హావిండు!
వరుస ముయ్యేడుమారులు • నరపక్షులను!
నానంబాసరించిన • నవ్యబలుండు॥

ఉ. సుం. ఓహోహో! ఆశ్రమన్నారాయణునిచెయ్యములు నీకెఱుంగనివికావు!

నీ. సిగ్గి. ఎ కయులేక • చెపయైనోమకు!
దొంగప్రేమనఁజంప • దోర్బలంబె!

చిన్ని మందర మెత్తి • కీరాబ్ధిమథియింపఁ !
 గడఁగిన నది యొక్క • ఘనబలంబె!
 మేటిహింసాశ్వాత్మ • ధాటిసోర్వఁగలేక!
 పందిరూపముఁదాల్చి • శ్వాదలమె!
 స్తంభంబుననుడ్చి • స్వస్థికశ్చక్రపుట్టి!
 హరియింపచదివాని • యధికబలమె!

ఆ.వె. దానమడిగి బలిని • ధరణివంచించిన!
 ఆతమాత్రమున మ • హాబలంబె!
 యిరువది యొకమారు • హీనుశాస్త్రకుల!
 నాశన మొనరింప • నవ్యబలమె!

10

వెయ్యేల, చేపయో, జెల్లయో, కూర్మయో, చర్మయో, పందియో, నందియో, కుక్కయో, నక్కయో, యేవియో, రూపములందాల్చి మర్మముగా బ్రతుకవలయును గాని చతుర్దశ భువనైక కంటపండును వాసవాది దిక్పాలక కంఠలుంత నోద్యుక్తుండు ను త్రిమూర్తులకశేయుండునగు నుపసుంద మహారాజు కనులంబడెనేని.

కవిరాజు:—నిలచునె! బొందినిఁబ్రాణము వానికి • నీచుఁడు తా నెటు గుఱిమృతినన్
 కలకలయాదగ నేర్చునె! యింకను • గానలఁగుండక యిందిరయున్!
 జలజగ్ధవుండును శంకరుఁడాదిగ • సర్వసుపయ్యలఁగూడిననున్!
 తలపడినన్ హరిసేయుపసుందఁడు • దర్పముమీఱఁగఁదృఢంపఁజ్ఞానా!

కుక్కా:- ఏతా:- నీవింకను మూఢత్వమునువిడువకుంటివి.

తే. గీ. అమరులే దిక్కునీవని • హరినిఁగొలువ!
 మర్పులా! వానిబొరికి • మనెడువారు!
 గడ్డపొఱలెఱుగయంగ • గాలివలన!
 పుట్లీ మాకులగతియేమి? • పుడిమియెందు!

అదియునుంగాక తొల్లిప్రతాపశాలియుదాన శీలియునగు బలిచక్రవర్తి త్రిదివం బునాక్రమించి యమరులఁబారఁదోలిన వారు దీనాననుభవహరినాశ్రయింప నక్కఱు నాగుండ సితగర్భంబునగుజ్ఞురూపుననుదయించిదివది నాభివృద్ధిఁగొంచిబలిచక్రవర్తి కడక

తెంచి మూడుగుల భూమిఁదనకుఁ గానుక గా నిమ్మని కొరినదినివానింగని సంతసించి
గురుండనగు నాదుపల్కులు విశ్వసింపక సలిలముఁగొని తెచ్చివానికి ధారనోయసాగిన
నేనది సహింపఁజాలక మోక్ష్యరూపంబున సలిలధారకడ్డు నిలచితిని పుట్టుబుద్ధులుగఁ
యా పాట్టివెదుగు నాగుట్టు బయల్పడఁజేయసమకట్టి కరమునంగఁ కుళతో కఁ కవ్వార
ముఁబొడిచెను. అది నాశీత్రము నందగులుటచే చావువప్పి కన్నులాట్టవోయె న
న్నటుల నీరీతి నేకొత్తయియున్నవాడె కావున వెడవెడలింకముల గట్టివెట్టి నేఁజెప్పిన
చొప్పున నర్తింపుడు.

సుం:- తమ్ముడా! గురువాజ్ఞమీఱిన కఠంబునఁగా గలిదక్రినిర్తికిఁపాతా
శలోకవాసంబు సంధించెడు! కావున నాచార్యాను మహావిశ్వదూషరణీయము.

ఉ:- సుం:- (తనలో) "కందకు తేనిదురద బచ్చలికే" (ప్రకాశముగా) చిత్తము

మిక్కిలి — పక్కలా! రా!

తే. గీ. అర్థబలమెంతకాండవం • బాదుచున్న!

అంగబలమెంతగల్గిన • యసురపదులు!

దేవబలమునఁగానియ • దైవతలసు!

సంగరంబున నిర్జింపఁ • జాలరెరయ!

కావున మీరుకాననంబుల క్రియక్రమలసమంగూర్చి కపంబు సర్పివాని
మెప్పించి వరంబులం బడసిరండు మీకుజయమగుగాక.

సుం:- తేరా! మేమివచ్చిలంకారములతోఁదపంబునకేగవచ్చునా?

తే- చెవ్వుచున్నాడ! పాపధానులైవినుడు.

నీ! కనకమణిప్రభా • ఘనకీరీటంబుల!

విడిచి ఇడతొదార్చి • వెడలవలయు!

మూల్యాంబరంబుల • ముదామొప్ప వీడికా!

హేమంబులనుగట్టి • దనగవలయు!

అలరుచు నెవరన్న • హారంబులనుదీసి!

కపమాలలను మేళఁ • దాల్పవలయు

తెలివైన తూలికా • తెల్లంబులనుమాని|

పచ్చికపట్టుక • బండవలయు|

తే. గీ. మహిళికవస్త్రాని తలకలలు • చూనిమారు

భూతి రేఖల ముఖమున • చూచువలయు

సంతతము వాహనంబుల • భ్రాంతి పడిచి

పాదచారులుగా మహి • లగువలయు ||

18

అనియుంగాక

తే.గీ. శ్రోధ మోహది గుణములు • గూఢచోరిని

స్వస్థచిత్తంబుతో డుర • సరగవారు.

దివసమండల మరవింద • భవునిగూర్చి

తపముగావిరిపవలయువి • ధ్యాద్రయందు ||

ఎల్లియేకాదశి దివసంబది శ్రేష్ఠంబుగానొప్పుచున్నది. కావున మారు సత్వరంబుగ

వింధ్యాటవికేగి తపంబునల్పి వారిజాసనుని మెప్పించి వరంబులంబడనిరండు

ఉ. సుం — గురువర్యా! మాతపంబునకు మెచ్చి విధాత మాయెడఁ బ్రసన్నుండైన

మేము కోరవలసిన యంశము తెయ్యవి ?

శుక్రా—సిబాన్! వత్సా! బహుయుక్తియుక్తిముగా నడిగితవి. మాతపంబునకు

మెచ్చి ధాతమాయెడఁబ్రసన్నుండయిన “నరగరుడా నిత్యనభశ్చరాసుర మరుద్గంధర్వ

సిద్ధషిక భాస్వరవిద్యాధరయక్ష కిన్నర పిశాచ శ్రేతరక్షః ఘోరాః భూతగ్రహవిశ్వ

సాధ్యవసురుద్రాదులచే మాయరువురకు మరణము లేకుండునటుల వరమంబ్రసాదింపు”

మనిపాశ్రింపుడు.

సుం— (సంతోషముతో) ఐహ్య! గురువర్యా! మాకు సెలనొసంగుడు.

ఉ. సుం— దేవా! దానుడు మ్రొక్కుచున్నాడు. ఇంకననుజ్ఞనొసంగుడు.

శుక్రా— కుమారలారా! జయమనుగాక! పోయిరండు.

(సుందోపసుండిలు స్త్రవ్యమించుచున్నారు.)

శుక్రా— వీరుతపోబలంబున నవ్యాడీ మనోహరుని మెప్పించి వరంబులంబడనిననిర్జ

రక్షేతంకయందగు నప్పండగీక డుండు సహితము వీరి నిర్జిరపజారిండు. అందువలన

మనశ్శక్తి దిగంత విశ్రాంతముగాఁగలదు. ఇంక నేనేగి కాల్యకర్త యులఁదీర్చి కొందును
అని నిష్క్రమించుచు న్నాఁడు.

(శ్రీ)

త్రి లో త్ర మ .

ప్రథమాంకము.

ద్వితీయరంగము—వింధ్యపర్వత మందలి తపోవనము

[పృ॥ సుందోపసంధులు.]

దండకము.

శ్రీశారదా మంజుగానానులోలా సదాలోకపాలా సరోజాసనా పాననా
విశ్వకారా శుభాకార వేదాశతానంద ధాతా అభీష్టప్రదాతా విధాతా చతుర్వే
ద నిర్వాస హేరివ్యకంఠా నిరీహనిరాకార ఒంకారగమ్యా అసంతా మహేంద్రా
ది దిక్పాలకా నీకస్తోత్రా హిరణ్యోదరా అవ్యయాదితి మధ్యాంత హున్యాదిద్వీ
శకాలవ్య నచ్చేదనీయా జగన్నాథ నికర్త స్తోత్రంబుగావింతు మశాంతముచ్చుమ్మ
నర్తించుజీవుల జడాదుల్ షడైకైకయుండంగ నీరేడులోకంబులంజేయజే మాయశం
జున్ దిగంతంబుగా నీడుజేవేరిదే మాంపునామన్విపంబింపఁజేయంగ నుత్సాహమున్నా
చనే వేదనాదంబులంజేయు నీన్యామోముల్కారంబు మారుస్త్వసన్నంజుగావింప
వే దేవరాయంచ్చైవై నాజీసమేతుడవై వేద్యమాచెంతవే నిల్చిమమ్మంద
జూచి రక్షింపవే ఈశ సర్వేశ వాగేశ సృష్టిేశ మాయాశ లంగిర్చి మానోష్వులంగాచి
మమ్మెలు నోయవ వేవాక్యపాపూర్ణ భావా నమస్తే నమస్తే నమః ॥

(అని కష్టమాయుచు నిశ్చలర్థము నడింతురు)

(అంతఃపాదవాహనానూఢుడై కాళీస మతముగ

ప్రహృత ప్రవేశించుచున్నాడు)

ప్రహృత — వేయనీ! ఎవరితపో వహ్నికేమిహల్లు భువనంబులల్లల నాడెదా
శంజాలమని దేవతలు మొఱవెట్టుచుండిరో ఎవ్వరి కర్ణకర్ణములఁ గపోతంబులు సహిత
ము నివాస యోగ్యములని తలంచెనో ఏవారి యాపాద మస్తక పర్యంతము కాని
విధలతలల్లి బిల్లిగ నల్లకొని చూపకను భయంబాడఁ గూర్చు చుండెనో యిట్టి గుండ ప
సుండులను దానవవీరు లల్లదేచూచితివా!

(అనిమాత్రుచున్నాడు)

వాణి — విహాళించియచ్చెరువుతో) అహ! ఖనోస్తి, ధనోస్తి, వీరులయ్య
జకులునుడీ!

ప్రహృత — సక్క-ముగాఁ బుచ్చుటనే!

వాణి — వీరన్ని నత్యరంబులనుండి యిటులఁదపంబొనరించుచుండిరోగదా!

ప్రహృత — దేవనీవెంతవెట్టిదానవు! దివసమంతలమునుండి వీరిటులఁదగ్ధాతపం
బునల్పుచుండిరి.

వాణి — అదికల్ల కాకున్న నీకతి పయ దివసంబులలో వారిలపై గపోతంబులు
గుండ్లు గట్టుటయు, పాములు పుట్టలుబెట్టుటయు, లతలక్లబిల్లిగనల్లకొనుటయువా!

ప్రహృత — వారిలతపోబలంబెటుంగక నీవిటులఁబల్కుచుంటివి. మనరాయంచ
తెక్కలవలన జనించుగాలిచే నెట్టిమహావృక్షములైన నేలఁగూలును గదా! చూడుము
(అనివాహనంబును వారుండువైపునకు నడుపును) చూచితివా! వారెంతస్థిలముగా
నున్నవారో! వీరేకార్యమునైన నీవిధంబుననే నిర్వహింతురు.

తేగీ! ప్రతములైనను మహాదురు • క్రతువులైన!

జపమునైనను భక్తితోఁ • దపమునైన!

చలన మొక్కింత లేకుండ • సల్పుటమను!

దానపులుగాక యన్యుల • తరముగాను!

మజ్జియు.

తే॥గీ॥ అడితప్పురు మాటల • నసురవరులు!
 జంకరొక్కంత రిపులకు • సంగరమున!
 దానశీలత కడు మెండు • దనుజులకును!
 గనమి! మునుబలియూదార్య • గణిమమహిమ॥

ఇంక

గీ॥ దారుణుల నొనరించు • తరుణమందు!
 వారలను జెప్పి చెప్పంగ • వలయుపరుల!
 పుణ్యపాపంబులొనరింప • పాలనుదిడు!
 లించుకంతయు వెలువరో • యిందువదన॥

వాణి—నాథా! వారలస్థితి నేనుచూడజాలను. వైశలిబసమాధినుండి లేపివారు
 తోరిన వరంబులొసంగి సాగనలపుడు!

బ్రహ్మ—చెరీ! ఎంతపిచ్చిదానవు! వీరలకు వరంబులొసంగిన పదునాల్గు భువ
 నంబులం జీకాకు పెట్టకుందురా! తుదకు మనకు కూడ హనిరాకుండునా!

తే॥గీ॥ టుండిరక్కసు లిరువుర • మూర్ఖుడగుదు!
 పరగ స్థజయించెనాపాడు • బ్రహ్మయనుచు!
 బ్రువ్వసిట్టరె పదునాల్గు • భవనములను!
 కాసిపనిసుమ్మి! మనకది • కవలయిన॥

అదియునుగాక.

తే॥గీ॥ శంకరుడుమున్ను మెచ్చిస • స్మారునకు!
 పరమలొసంగియు నీలగుల • బహయలేడె!
 వీరిక పరంబులొసంగుట • వేలదిమిన్న!
 కొత్తవిరోధను దలగొకి • కొనుటగాజె॥

(తెఱలో పెద్దకలకలము)

వాణి—దేవా! ఏమది? (అనిగరాశ్చర్యములు నటించును.)

బ్రహ్మ—(ససంక్రమముగా నిటునటుజూచుచున్నాడు)

(తెరిలో)

ఓసత్యలోకాధీశా, ఓస్సప్తీశా, ఈదానవతిపోబల జనిత నహ్నికి మేమింకదా
శంజాలము, రక్షింపుము! రక్షింపుము! హా!

(అని హాహా కారములు విన్నదిను)

దాణి— పాపమాదీసుతవరు!

బ్రహ్మ— సుర, భూసుర, ముని, సిద్ధ, సాధ్య, విద్యాధి, గంధర్వ, యక్ష,
కిన్నర, భేచరాది మహాజనులు. ఈసుందోపసుందులొనర్చు తపోవహ్నికిదాశంజాలక
మనలవరణుడొచ్చుచున్నారు.

(మఱల తెరిలో)

ఓక మలాసనా!

కం॥ దితిసంకు తపోవహ్నికి!

నతితిపుల మైతిమయ్య • యడలుచునమరా!

ఎతినుండగలమె! యేరుది!

గతిమాకికలోకపాల • కావవెమమ్మున్!

బ్రహ్మ—(తొట్రుబడుచు) తక్షణము తపోధంగముఁ గావింపవలయు లేకున్న
లోకంబులు తల్లడిల్లు.

(అనిమంత్రోదకము రక్కసులపైఁబోక్షించును)

సుందోపసుందులు— (కన్నులు విచ్చిపర మేష్టింగనిచేతులుజోడించి)

సుంద— నీ॥ జయచితురానన • జయహంసవాహన

జయ భాకతీనాథ • శరణు శరణు!

జయసరోజాసన • జయలోకపాలన!

జయభక్త మందార • శరణు శరణు!

జయకృపాపరపూర్ణ • జయస్పృష్టి నిర్మాణ!

జయకమండలధర • శరణు శరణు!

జయనిగమాధీశ • జయసత్యలోకేశ!

జయగజోగుణధామ • శరణు శరణు!

గీ॥ జయనిరీహ నిరాకార • శరణు శరణు
జయశతానందశాశ్వత • శరణుశరణు
జయసనాతన ఆవ్యయ • శరణుశరణు
జయసనక్తు-మాంజనక • శరణుశరణు॥

(అనిప్రణామిల్లు చున్నాడు)

ఉ॥ సుం— (మఃకుళితహస్తుడైవాణి నుద్దేశించి)

తే॥గీ॥ అమృతపద్మ సంభవుముద్దు • గుమ్మశరణు
తల్లికవి జనకల్పక • వల్లశరణు
మాతసద్భక్త జనపారి • జాతశరణు
వాణియలివేణివిసుత గీ • ర్వాణిశరణు॥

(అని మొమ్మ చున్నాడు)

బ్రహ్మ— (ప్రసన్నవదనడై వత్సలారా!

మత్తకోకిల

ఏల చెందగ నీప్రయాసము • నిచ్చెదన్మీము మెచ్చితిన్
కాలయాపనక్షేమ నేటికే • గామ్యముల్వేడినల్పుడీ

సుం— (లేచి) మూలకారణ సర్వపాపజి • మోచనాజగదీశలో
కాలిజీవుల చేనవధ్యత • నందమమ్ములఁగావసే॥

ఉ॥ సుం— (లేచి) సామగానవి లోలధీవర • సంతసంజున మమ్ములన్
కామరూపులఁగామగాములఁ • గావహో దరచేయవే॥

బ్రహ్మ— కామరూపము నిచ్చితిన్మీము • గావ గాములఁజేసితిన్
ఘోమిరన్ములచేనవధ్యతఁ • బొందుడీ సుఖమందుడీ॥

(అనిబ్రహ్మ యదృశ్యుడగును)

సుం— (వాణినుద్దేశించి, తల్లి కవిజన కల్పకవల్లి నీవుగూడమాకొకవరంబు
దయసేయవే!

వాణి— మీయభీష్ట మెయ్యది

సుండు— అమ్మామాకు సకల మాయా విత్వంబునమరత్వంబుఁబ్రసాదింపుము.

వాణి— కున్నట్లారా! మీకుసకలమాయావిత్వంబు సిద్ధియిగాక.

(అనియంతర్గతముగాను)

సుం—(సంతోషముతో) తమ్ముడా:

శ్రీ॥ సుయనిచేడగదమన • కోరిక లీడేరఁ

దప మొసర్పఁగ భక్తి • తగ లభించె

భక్తిచేడగద పద్మ • భవునివాణీసమే

తింబుగ దర్శింపఁ • దగలభించె

దర్శనంబునఁగదా • తమ్మిచూలియు వాణి

దయనిచ్చు వరములు • తగలభించె

వరమహిమను గదా • గురకంటకు లటంచుఁ

దనరు సద్యశము స • త్వరలభించె

తే॥శ్రీ॥ నిన్నిలభియింపహేతువై • యెసఁగుగురుఁడు|

కుక్కునకు మొక్కి—వేవేగ • శుభదినమున|

నొనరఁజేయంగవలయు మ • హోత్సవంబు|

ముదముమీఱనకాలకా • మదియనంగ॥

కావున మనమనురావతికింజని సరగనమ్మహోత్సవంబునెఱపి జగద్విజయముఁగావిం
పఁజలయు. పోదమారమ్ము.

(అనినిష్క్రమించుచున్నారు)

త్రీ లో త్ర మ .

ప్రథమాంకము.

తృతీయరంగము—అసురాపతియందలి వీధి.

[దప్పువాయిచుచు చమారీవాడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

పాట

- 1 దూరముగ నుండండి | దొడ్డబాపనోరు|
శేరిగాడికొడ్కు | వీరణ్ణి నేనండి ||దూ||
- 2 మాలోణ్ణితాకిత | మెలమడిమోతారు|
గోల గోలనేతారు | కొట్టుకొట్టుమంతారు ||దూ||
- 3 దుమెత్తిమోతారు | దుంపతెగలంతారు|
అమ్మనత్తచాగ | అది రదికి మడ్తారు ||దూ||
- 4 తప్పతాగవంతారు | తంటాలుమెడ్తారు|
గొప్పదొరలుమీరు | చెప్పతినుకుంతారు ||దూ||

(అనిపాడుచుగంతులువేయును)

(తేలిలో)

అశి వీరా ఏమిటిరా దండోరా?

వీర— ఈ యోల చుందయ్యనోగోరు అక్కలముద్దుచ్చమునేత్రే రంట బాప
నోళ్లు, ర సోళ్లు, కోమటోళ్లు, చూదోళ్లు, అంతారావాలంటోహోయ్.

(అనిడప్పువాయిచుచు నిష్క్రమించును)

శ్రీ

తి త్రో త్ర మ .

ప్రథమాంకము.

చతుర్థరంగము.

—o—o—o—

[మోటారుదిగి పాడుచు పాములవాడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

పాట

- 1 ఆద్దరూపాయవెట్టు లకు మోటారుకొర్రా!
నీ! వగినాగొచ్చినావె మోటార్కొర్రా!
- 2 గణపారంకోడ్డుమీద మోటార్కొర్రా!
నీవు ! గంటసేపాగినావెమోటార్కొర్రా!
- 3 నరపల్లెగ్రామాన మోటార్కొర్రా!
నీవు ! సాగిసాగి నడిసినావెమోటార్కొర్రా!
- 4 ఆరేటివాటిమీద మోటార్కొర్రా!
నీ ! వాగిదిగులూచినావెమోటార్కొర్రా!
- 5 కోలమూరూట్లను మోటార్కొర్రా!
పెద్ద ! కూతకూసిసాగినావెమోటార్కొర్రా!
- 6 పాములపర్తి పాలము పెద్ద మోటార్కొర్రా!
నీవు ! పావుగంటనిలసినావెమోటార్కొర్రా!
- 7 ఉండిసత్తముకొడమోటార్కొర్రా!
నీవు ! ఒక్కగంటకున్నినావె మోటార్కొర్రా!
- 8 కుస్కియైరకుర్రదాన్ని మోటార్కొర్రా!
నీవు ! కూపదీసి వెళ్లాలి మోటార్కొర్రా!

అహ! ప్రేమియూచిన్మదానిసోకు.

కం కమ్మలు దెడిసమీలే!

సమ్మలువల పంగి కొంప • సరియలేమోమా!

పున్నమసుండించుడే యూ!

కన్నె విటుండెన్న నెట్టి • ఘనప్రయత్నంహో॥

దాన్ని నూసినది మొదలు నామనసు మనసులోలేదు ఆచొగసు కత్తి నాలాటిపా
ములోడ్కిలచిత్తుందీ! మాయదేముడునన్నొక్క బాపనోణ్ణి సెయ్యరాదూ (అటుని
టుజూచి) అయిగో గవల్ల సెల్లమ్మ కల్లుపాకలు (అటునిటుజూచి) ఏరూనూడ్డం లేదు
గోందా! ప్రేమనూజేనానోం

బిలహరిరాగం ఆదితాళం

ఎవరునిందించిన నేమి! మనల | నెవరుగుదించిన నేమి!

కలివుల నెడబాషి గాచేర | బ్రోచేర మనగొడసెల్లమ్మ

మనల నేలుచునుండ! ఎవర॥

ఉళ్లేలు సుండిన నేమి! మంచియవ్వోగముండిన నేమి!

కల్లుద్రావనిజన్మ | కొటిక! కూటికా! మదిరాచిదేవత

మనల నేలుచునుండ ॥ఎవరు॥

సలములుపాలముల వేలహర్మ్య! తలములు భవనములేల!

బుడ్డిదావనిజన్మ! భ్యాతిక! గోతిక! ఘనమైనసారాయి!

కనుల కగపడుచుండ ॥ఎవరు॥

(కల్లువాకలకడకేగిగుతులువైచుచు)

పాట

మదిరంబుగొనిరాగదే! సెల్లమ్మ! మదిరంబుగొనిరాగదే!

మదిరంబుగొనితెచ్చి! మమతదీరగనిచ్చి! మమ్మేలుమో

తన్మీ! మాపాలిసెల్లమ్మ ॥మది॥

మోటారుదిగి నేను మొగముదిగివస్తే ముదమువీ
రగనాకు మంత్రహోలాల్పాక్షామిది॥

అవివు సుంతయులేదు అమ్మసెకమె చెప్తే అనుమాన
మందక యతస్త్రిసుముగినివు ॥మిది॥

(కల్లుపాకలో దూరి కడుపునిండగ కల్లుద్రావి త్రేన్నుచు బయటకువచ్చి)

(పీటి కలుపుచుచు)

పాట

తాగమోకంతారు కల్లునీళ్లు దాని బాగోగు లెటుగరు
బాపనోళ్లు పైగి ఫిథిఫయంతారు బోడిగుళ్లు
కడుపునిండగ ద్రావి కల్లునీళ్లు సాని గడపనువిడుతురు
కాలిబోళ్లు చేతి సామ్రంతబోగొట్టిమిండగాళ్లు
కాని డబ్బుకుజేయింతు బోడిగుళ్లు ॥తాగ॥

భూములమ్మయు చ్రావికల్లునీళ్లు బెదరి పోతీసు
వారికి నేటికోళ్లు బెట్టి సామ్రంత పోగొట్టి

జూదగాళ్లు ఒక్కదమ్మిడీకి జేయింతుబోడిగుళ్లు ॥తాగ॥

(ఇటునటుజూచి) ఏరోవస్తుందారు (లేజీజూచి) హోయ్ హోయ్! యెంకిపిల్ల
పెంజేరుకుంటూ యీదారిసొస్తుందాది. (గంతులునెచుచు)

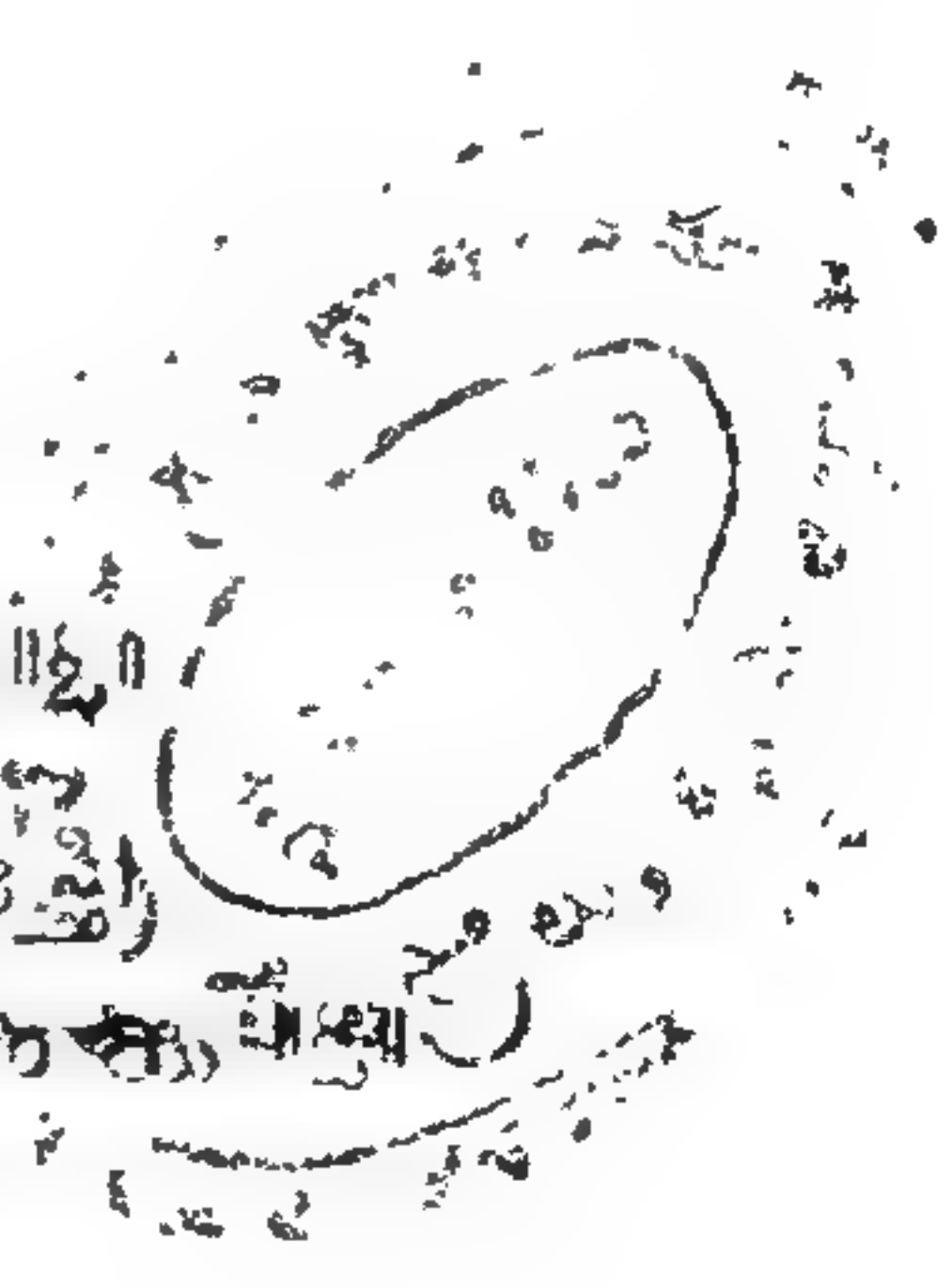
పాట

పీలోలెంకిపిల్ల ఒయ్యారిమునకెల్ల

1 కంచి కేగినేనునీకు కామాక్షి చీరచెస్తే
పంచబాణుడేపసాగె బాధకింక నోర్యజాల ॥భీ॥

2 మదరాసునుంచి నీకు మంచి ముత్తెంసరులుబెట్టే

మదనుడ దరియేయసాగె మమకార్తి డింపు

3 పట్టుబట్టి నేల మెల్లి పట్టునీరన్నకిపెన్తి
గట్టి గానుకాఁగిలించి కాముబాఁదీర్పరా యె || ఓ ||

4 కాకినాడనుంచి నీకు కాసుసొన్నతెచ్చినాను
కాకినన్నెలొయ్యకట్కిఁజ్జులు ఘల్లుమంటరా యె || ఓ ||

వెంకి — (ప్రవేశించి చంకనున్నతట్టనేలపైఁబెట్టి)

పాట

సరసుడవనినిమ్మ నెఱునమ్మి నేనుంటె
పరదేశమునకేగ దగు నే ఓమగడా సరదేశమునకేగదగు నే ||

వెంక — పుని పగిదిరన్ను నిరసింపనేలవే

కరుణించి నను బ్రోవగదవ ఓలెంకి కరుణించినను బ్రోవగదవే ||

(అనికాఁగిలింపఁబోవును)

వెంకి — (తప్పించుకొని)

ఒరులక సరికొట్ట బరువై తినేసికు

సరసంబు లింక చాలుపోరా ఓమగడా సరసంబులింకచాలుపోరా ||

(అనిగెట్టి వెళ్లఁబోవును)

వెంకడు — సరసిజముఖియిట్టు పరితాపమొందింప

మరుబాంకింక తాళగలనా ఓలెంకి మరుబాంకింక తాళగలనా ||

(అని కాఁగిలింపఁబోవును)

వెంకి — (తప్పించుకొని పోగమకించును)

పాట

వెంక —

“ ఓలొలెంకి పిల్ల ఓయ్యారమునకెల్ల | ”

(అనునదిపాడుచు వెంటడించును)

(వెంకీ— నవ్వుచు నిలచి) ఎకిమీడా ఏయిసీరలు రైకలు ఏయియుత్తైపుసరు
లు ఏయికాసురు.

(అనిభుజముమీదఁజేయిస్తచుచు)

వెంక — (పట్టరానిసంతోషముతో) అహ్లాహ్లా! నిసంగా నీవుసంతసిస్తే నా
పంచపానాలు సల్లంగనండాలు అయితే యెంకిపిల్లా నీవుపట్టిటికెందకొచ్చా.

వెంకీ — నీవులేని సంసారము సంద్రుడు లేనిరాత్రిగామా; నాకమాపుకోలేక
మాయమ్మింటకొచ్చా!

వెంక — ఇక్కడేరినీయంటుకో లేకుండా!

వెంకీ — ఛీఛీ ఏమినీసందేగం! మాపుల్లోపత్తింతంటే నన్నేసెప్తారు. అనాటి
పాదుగొనంమాయుంటానాంటా లేదు.

వెంక — (నవ్వుచు) ఓలబ్బా! అదిగాదె అనోడు రాములోరుచీతమ్మనుపకీచ్చిం
చెలే! వూరికి అడిగాను కోపంసెయ్యకు రాపోదాము (అని యిరువురునిష్క్రమింతురు)

కంక — (మరిలప్రవేశించి) మాపెద్దభావదే సాలంబట బోయిసచ్చాడంట! ఈ
యోలమాసక మ్మెట్లాంట మాసెల్లెకూర్లటమ్మండది (అనియిటునటుజూచి) అద్దో
మాభావిగామోసు నొస్తుండాడు మాసెల్లెయిమాటయింటే యేడుకొండలమీద యెం
క లేసంతవుతాది.

(ప్ర॥ కోటదు)

పాట

1 నేనొచ్చెతోవలోన నిచ్చెనున్నదీ!

అనిచ్చెనమీద నున్ననంజ గచ్చుసూశావా!

దానిగచ్చుసూశావా॥

2 మీనాచ్చికోవ్వమీద కుచ్చెయున్నది!

అకుచ్చున నున్న కోడియాక మచ్చుసూశావా!

దానిమచ్చుసూశావా! దానిగచ్చుసూశావా॥

3 - నీనాచ్చిచెరిపమీద మచ్చయన్నది!
అమచ్చు పేరి పెద్దియన్న బొమ్మనూశావా!
దానిబొమ్మనూశావా దానిమచ్చునూశావా!

4 రానిచ్చిపండునామ పిచ్చయన్నది!
అపిచ్చు పసృత్తాగునాడు హెచ్చునూశావా!
నానిహెచ్చునూశావా! దానిబొమ్మనూశావా!
దానిమచ్చు నూశావా దానిగచ్చునూశావా!

(సారాయిత్తేనుపులు తెచ్చుకొని కన్నలు మూయునట్లభినయించుచు) ఆహా ఏ
మి! ఈసారాయిత్తేపు! తాగినాయినాటసారాతాగాల మొక్కినాగమళ్లఅక్కమ్మకు
మొక్కల (గంతులుచేచుచుచిటికలుచేచుచు)

పాట

ఏమండోయీసార! ఎంతకైపుగున్నాది || ఏ ||

- 1 టూమినేలేవారు! ముండనేలేవారు!
కామించిత్రావతి! ఘనమైనయీసార || ఏమం ||
- 2 నీమంబుతోమీరు! నోమండున్నందాక!
రూముకోక్కడామైన! సర్దాగత్రాగవలె || ఏమం ||
- 3 పొద్దుపుచ్చకమీరు! బుద్ధితక్కువవారి!
సుద్దులునమాత్రక! పోడించిత్రాగండి || ఏమం ||
- 4 ఇట్లావండించి! పిల్లలమాపించి
పెల్లగాధనమిచ్చి! కొల్లాగద్రాగండి || ఏమం ||

వెంక — (సంతోషముతో) అరే! భాయి! ఎన్నాళ్లకుగాబడ్డావురా! (అనికాఁ
గిలించుకొని) ఆదినంమాతో దొబ్బులాడినీ వోయిన తరతర నాకునిన్ను నూడాలని
కుతలం మావుండాది అయిన సమయం సిక్కిరేదురా!

కోట — బావా! పుట్టి యీసేసాలు సెప్పరా!

వెంక — మరేంలే, నీపెల్లం తనబత్త మాసకి మ్మెట్టాలని యీరేల నన్ను, బజారుకొచ్చి
పొట్టోట్టోవ్వొచ్చిరా.

కోటమ — (వీడ్చుచు) బత్తే. పోడమే. ఆయ్యా! ఆయ్యా! (కన్నులునీరు తుడుచుకొని
ని చీడచు, పాపమెన్నాళ్ళందిరా).

వెంక — సుమారు మూడుచూసాలు దాట్టానీ.

కోట — (వీడ్చుచు)

పాట

బోటీ ! నాబోటీ ! టాటోటుమాట పాటికేసి!

లాటకల్తి నిన్నుయాడి ||బోటీ||

1. ఝూటమాట నమ్మికాని | మాటలాడి నిన్ను నేను
సాటివారిలోన నవ్వు | బాలుసేసి పోతనయ్యో ||బోటీ||
2. పాపనామ డీలెనంచు | సాననాను యిన్నదాది
లోన దుక్కమాపలేక | గానవస్తే పాపమయ్యో ||బోటీ||
3. కన్నవారిలింటనేడు | వన్నెవాసేయుండుకోపు |
నన్నుమిన్నమోమునెట్టు | కన్నులారగాంచనానా ||బోటీ||
4. ముట్టుమాడు కోజాలంట | న్నైలేకయుంటి నేని |
పుట్టినింటి కెనబోక | గుట్టుమీరనుండునయ్యో ||బోటీ||

ఓరబోటీ ! నాకు మొన్నచాయంకాలము నూకాయగాతెలిసి సాలాదక్కించానురా!
అబ్బా! (అని కన్నులునీరు తుడుచుకొని చీడుచు) ఇప్పుడు నేనామెను పరామ
చ్చించబోతుండాను. పాపం ! ఇంత సిన్నతన్నంలో బత్తపోటం సాలాకట్ట
మే! ఈచమయాన్కి నేనొద్దలేకపోటంసే సాలావాదూలుతుండాది గామోసు.
పోతాను (అని నడచుచున్నాడు).

వెంక — (అపి) ఇన్నాళ్లు దెసాతమ్మట బోతివిగండా ! ఏమేయినేర్పాపు !

కోట — (ఓరబోటీ! శలగో శలగ | నెప్పుతాయిను.

సీ॥ యగవౌతీ శతాశ • భరవ బూతపి

చాచ మహాకాళి • సారణంబు

సాంభానీబాలికా • శంఖికా మాతౌంగి

సాలిపి మాస్మాండ • సైందవంబు

సాకిని డాకసి • సాదేమనోరద

పుష్పికోరాచ్చెన • బుగ్గిహంబు

కల్లాకిని యూరి • కరుణారకమ్మను

మోహిని వాహిని • మోచ్చదంబు

తే॥ గీ॥ మొదలుగాగల మంత్రోలు • ముదముమీర

నేర్చియుండాడ నిలపుగా • నిపునముప్ప

దేసదేనాలు తిర్గినే • తెగుదోప

విమలనత్తన సద్భావ • పెద్దబావ ॥

మొక — ఓరబ్బా ! ఈమంత్రోలేడ చిద్దినొందించినావురా!

కోట — తొండ రంటి ! సెప్తాయును.

సీ॥ కొండేడుసెల్లుస్సు • కొటప్ప పిల్లన

సెంగిడిమాదేవ • సిద్దిపల్లి

సెంతోమ ఏదూది • సీమకుత్తగుల్లి

తిర్నతిక్కోర్కొండ • తిప్పియూది

పాలక్కొండబెజ్జులి • గొక్కొండ పెన్మొండ

నాగలాపురతూమ్మ సెల్లిగొండ

నారాయణశిరిచ • నాపట్టతవ్వలి

బెసనాడయారప్ప • పడుగులియాల

తే॥ గీ॥ కొండలాదిగతిరినె • కోక్కమీర

క్రీయలుబదని కలనుకేర్చి • క్రీత్తిదోప

చిద్దినొందితీ మంత్రోలు • సెల్వమీర

విమలనత్తన సద్భావ • పెద్దబావ ॥

అరె ఇంక ఆ నేక పుచ్చులు నెరికానురా యిను పురుసవుచ్చు, పీపుచ్చు, ముగవుచ్చు, వుచ్చు వుచ్చు, లతావుచ్చు, తుణువుచ్చు చర్మవుచ్చు, సహోతవుచ్చు, భూవుచ్చు, జలవుచ్చు, భూతవుచ్చు, రాచ్చుసవుచ్చు, యచ్చువుచ్చు, సత్తివుచ్చు, సాదెవుచ్చు, సరభవుచ్చ యింకా కలగోకలగ.

వెంక — ఒర ఎన్నీ నేరిసియుండావురా! ఇంక యేయే యిద్దలు నెరికావురా!

కోట — ఇందినోల, మంహెందనోల, గసకన్నం, గోకన్నం, టక్కుటాము, జలస్తోంబన యగ్నిస్తోంబన, వాయుస్తోంబన, భూస్తోంబన, ఆకాశస్తోంబన, తాత్తు, కన్కట్టు, కల్కట్టు, భూత్కట్టు, రాచ్చుసకట్టు, సత్తికట్టు అష్టదిగ్బంధన్ కర్ణాఘన పాద్మామన, యింకా కలగోకలగ.

వెంక — అబ్బ ఎంత గొడుమనిసివిరా! ఇంకయేయేదేపాలునూకావురా!

కోట — మాశ్వదేశం, సుంజయదేశం, మగ్గదేశం, నేపాలదేశం, భూపాలదేశం. సాలదేశం, పిలదేశం, పాండదేశం, సూరసేనదేశం, మచ్చదేశం, యంగవంగకులింగ బర్మర లాటమ రాటమలియాల నేదిదేశాలు యింకా కలగోకలగ.

(తరలో)

ఎనయరాఅక్కడ

కోట — (చూచుటనభీనయించుచు) ఒరబో రక్కిసులురా అని గడగడవడం కుచున్నాడు.

వెంక — (దైర్యముతోడను భయముతోడను) మంత్రోలు వేరికినోడవునీవుండ అనిమిసిస్తావురా!

(స్వని)

(అస్పృశు వికృతా కారులును ఖడ్గసూరి హస్తయునగు రక్కిసులిరువురు బ్రవేశించుచున్నారు)

హమలునాండు — (గడగడవడికుచున్నాడు)

వెంక! రో ఆరేమీ కదిరురా?

వెం — (నడిచుచు) పా — ము — లో — శ్ల — ము — బో — బ — యాత్త

(అనిసాగిలబడుచున్నాడు)

రెం—ర—ఆరేధముములేదు ధైర్యముగానుండుదు మీచే మాచక్రవర్తి కొకకార్యము
గలను. అదితక్షణము నెఱవేర్చునలయు లేనన్న మీశరంబులను మాకరంబుల
చెండులాడెదము జాగ్రత్త.

జెం—కో— బా—బూ—మీ—సి—త్త—ము (అని వడకుచున్నారు)
మొ—ర— లంజబకొడకా మాచిత్తమా (అని వెంకడిని పక్కమీద తన్నుచున్నాడు)
రెం||ర— ముండకొడకా క్రొవ్వితివా (అనిడొక్కమీదతన్నుచున్నాడు) •
జెం—వీడ్చుచు (తనలా)

సాట

అయ్యయ్యాయినయ్యేమి? | యాగడమయ్యయ్యేమి?

1 రక్కసినాకొడుకు నన్ను! పక్క-మీద తిన్నినాడు!
దిక్కునీవె నన్ను! గావ! మొక్కుచుంటి కక్కులమ్మ ||అ||

కోట— వీడ్చుచు (తనలా)

2 కుక్కమూతినెంజ కొడుకు! డొక్క-మీద తన్నినాడు!
దిక్కునీవెనన్ను గావ! మొక్కుచుంటి కక్కులమ్మ ||అ||

వెంక— (ప్రకాశముగా) మీరుసెప్పినట్లుసేత్తాము బొబ్బయ్య

కోట— మీదాసులము తిండుల్లాలా

మొ||ర— అటులయిన మారాజుగారి యాజ్ఞవినుదు.

తే||గీ|| సురలొప్ప దాడివెడలన • సురబలంబు!
వేచియున్నదికావున • వేగిమీరు
కూరసొంబులను • బట్టికురుకమునను
గరళమును పిండియంపుడి • కాన్కగాగి||

ఇందుకువిరుద్ధముగా సంచరింతులేని

తే||గీ|| ముందుమీగండడించెద • ముట్టడించి!
పలువిధంబుల హింసించి • ప్రమద మెసగి!

విందుగా విందుమిమ్మునాండ మొదల

కామలసు బంధుక బంధులగ్రామంబున

కామలసు సత్వర మేగిగల శరణు నెకరచి యున్నాడు.

వెంక: — సిత్తముచొబయ్యా! మాకెల్లయందు పదికడపల గలముచ్చిముగానుండాని త

చ్చెనుమనురోవతికంపులము ఇంకమాకుసెలవు (అని నమస్కరించుచున్నాడు)

రక్కసులు: — పాండు (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

వెంక: — హమ్మ ఇప్పుటికి కుండం గడికి పిండ్లము బయలుబడ్డానిరా ఇంతదన్నునేను

గుండెలున్నతల్లియైన నీ యుండావరా ఇంకపోదాము నడు.

కో: — అరే! నీకోల నానుపిరికిపంచనగాను రాభాయి నాను పోటుమానిసిని.

వెంక: — అందుసేతనే రాచ్చునవుచ్చ కడుపులోనడగంటి తన్నులు తన్నావు నడు పోదాము.

(ఇరువురు గలసిగంతులువైచుచు)

పాట

పడలేమీ రక్కసుల బాధ! ఆయ్యో! పడలేమీ రక్కసుల బాధ

అబ్బ! పడలేమీ రక్కసుల బాధ! మాస్వాతింత్య ముచ్చికివా

నందుల లగించి || పడలేమీ ||

1 పాపాత్ములెప్పుడు! పాదంబులెట్టిని! పచ్చగడ్డియు మొల్పకుట

వారి! ముఖముజూడదొసరుంట! వారికనులబడిన గొప్పతంట

పానాలతోవారు మాముహూర్తంబు || పడ ||

2 కరబడ్డ స్త్రీలను! కరుణ సుంతయులేక! కావరంబునబట్టుతారు

వారుపట్టిమానంబెరువుతారు! వారి! కడ్డుకెప్పిన నన్నతారు

తల్లీసిగతరగ దాక్షిణ్యమెటుగను || పడలేమీ ||

3 పదునాల్గులోకాలు! పాలించె ప్రభువుల! శంభవంబునగూర్చురంట

వారి దుండగములు మెచ్చలంట! వారిసేవ మేము య్యలంట

ముండాకొప్పులెప్పు! ముండిపోమకాబాలు! || పడలేమీ ||

- 4 బల్లపక్షి గుల! ఎట్టి గిర్లముపిండి! వారితో సికమియ్యలంటి
యియ్యకున్న గండపంతురంటి! ముందుమమ్మముట్టడింతురంటి!
దుర్మార్గుతావారి! దుంపతెగిష్టాను! పడలేమి॥
- 5 చూడియావులజట్టి! వాడికత్తలబూని! జాలిలేకనుకోసుతారు!
కోసి గట్టనిండమెక్కుతారు! వారు మెక్కితప్పతాగుతారు!
క్రూరాత్ముతావారి! కొంపకూలిపోను ॥పడలేమి॥
- 6 శిష్టులమాషించి! దుష్టులపోషించి! లోకమంతయు జెరచినారు!
వారు లోభులమము జేసినారు! వారు ధర్మముదిగదీసినారు!
హీనుతావారలయిల్లుకాలిపోను ॥పడలేమి॥

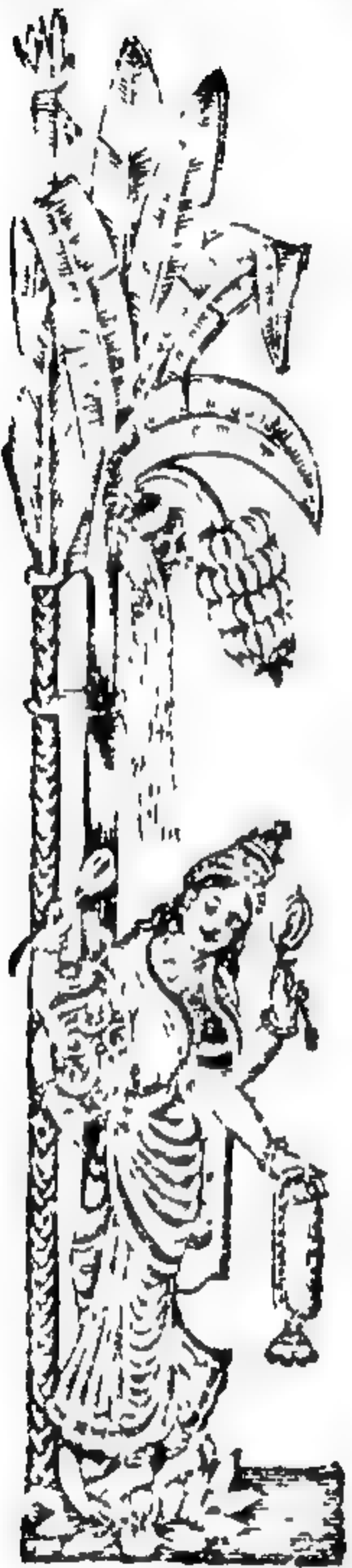
గద్య

శ్రీభీమేశ్వర విరప్రసాదలబ్ధ కవితావిచిత్ర దిగవల్లివంశపయః
పారావార రాకాసుధాకర కాండిత్యసగోత్ర పవిత్ర
చతుర్వధకవితా ధురంధర రాజనామాత్యపాత్ర శి
వరామమంత్రిపుత్ర సహజ పాండిత్య సూర్య
నారాయణ నామధేయ ప్రణీతంబగు శ్రీ
తిలోత్తమ యను నాటకప్రస్థానమున

ప్రథమాంక దశము

సంపూర్ణము

శ్రీ

తి లో త్త మ .

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

అనురాగతియాదలి కొల్వకూటము.

ప్రవేశము.

బ్రహ్మస్పతి, దేవేంద్రుడు,
జయంతాడు.

దేవేంద్రుడు — (విచారింపుతూ) గురువర్యా!

శ్రీ॥ సురకంటకులుగా • సుందాపసుందల!

స్వయంపనలనా • స్వస్థికర!

స్వయంచెబో • ఛిత్తస్వస్థిశాసనఁబో!

తపమొర్చగనేల • దనజలకట!

తపమొసరించెబో • భ్వరిసంబుగావింప!

ప్రార్థింపనేలనా • పద్మధవుని!

ప్రార్థించితిమిబో! సు • రారూదయఁజూచి!

వరములీయఁగనేల • విశ్వధవుఁడు!

తే॥ గీ॥ నరకంబులందులకెక్కి • వారలెక్కి

కేయలనిన చనులెల్ల • జేయకొక్క-

ఆకటయ్యి వెంటగు విడించి • యసురపక్ష!

పాతమూరిన మనమింక • బ్రతుకగలమె!

బృహ— పాకశాసనా! క్రొత్తగాదలపోయుచుంటివా!

తే॥ గీ॥ అసురు నొక్కని స్మరియించి • యష్టశపుడు

వరబలంబున వానిని • నజలక్షేసి

విబుధలోకంబుపై దాడి • వెడలక్షేయు

నాదిచుండియు నిదెరీతి • యష్టశపుడు॥

ఇంద్ర— ఇంకగర్తవ్యమేమి?

బృహ— మేరుభూభర గహ్వరంబులో మానససరోవర తీరంబులో నివాసయోగ్యం
బులుగానొనరించుకొనుటయే యవశ్యకర్తవ్యము.

ఇంద్ర— దేవా! ఆమొండిరక్కసులు మనపై దండు విడియుదురా?

బృహ— అందుకుసందేహమా. వారు తన మునరించినదెందులకు?

జయం— వారు ముహూర్తముగదా. అమరుల జయింపగలరా?

బృహ— వారికి లభించిన వైషణ్యమే జయింపగలదు.

జయం— వారలకంత సెప్పడు.

బృహ— శివుడో శక్తవుడో తలచుకపుడు.

(తెజలో పెద్దకలకలము)

ఇంద్ర— ఆచార్యా! అభ్యనియేమి?

బృహ— (నివ్వెఱుబడుచున్నాడు)

జయం— (నాలుగడుగులదైచి యిటునటుజూచి శయవిహ్వలడై) జనకా! వనశమ
సుచోల్లడ రక్తసిక్త విస్త్రాభాదుడై యిటునచ్చుచున్నాడు.

ఇంద్ర— (ఆతులతో) ఏడీ! ఏడీ!

(అప్పుడు రోజుచు యముడు ప్రవేశించుచున్నాడు)

యము — దేవా! రక్షింపుడు. రక్షింపుడు.

తే.నీ. ప్రళయకాల రుద్ర లోకే • పల్వరీలుచు
సంయమనిచ్చి నెత్తలు • సరిగ నాడు
శరము వ్రక్కలు జేసిరి • చెఱులగుచు
కల్లవాయసకాండని • కాటులజచి ||

(అని విచారముతో నింద్రుని నాగిలించుకొనుచున్నాడు)

ఇంద్రుడు — శమనా! నీయాయాసమొక్కంత నపనయించుకొని దానవుల వృత్తాంతము సంతముగా నెఱింగింపుము.

యము — దేవా! ఏమనిచెప్పవాడ! సుందోపసుందులను దానవవీరులు తపంబునవారి జాసనుని మెప్పించి వరంబులంబడసి యమరావతిని ముట్టికింపవచ్చుచు మార్గ ముడు మర్పురంబునఁ బ్రవేశించి ప్రజలయెడ క్రౌర్యముఁజూపి నగరంబంత యు స్వంసంబుగావించియంతఃపురంబు ననున్న నన్నుఁ బట్టిబంధించి కొలువకూటమునకీడ్చుకొనిపోయి చిత్రగుప్తునిఁగూడఁదొకొనివచ్చి పాపపుణ్యంబులవివరించు పోతలంబులఁ జెప్పించి విలొకించి,, ఓరీ! యమపశువా! మదోన్నతుండవై పుణ్యజనులమగుమాకుఁ గూడ బాపంబు లిభించితివా! నీచా! అనికరంబునగ లగుదియచే నాకిరంబుదుల్లనేసిరి. హా! పాకశాసనా! పదునాల్గుభువనంబులంగల ప్రాణికోటి పుణ్యపాపంబులు విచారించి శిక్షనేయున్యాయమూర్తికి నాకె యంతటి యపరాధంబువించినదన పోవారలమాటలేటికి? హా!

(అని విచారించుచున్నాడు)

ఇంద్రుడు — మిత్రమా! విచారింపవలయు. తరువాతనేమి జరిగినది?

యము — (కన్నీరు దుడుచుకొని) తరువాతనోదేవా! మహాచిత్రగుప్తునివైబడి,, తులువా? శుంకయగు యమునియాజ్ఞానువర్తిపై మాకిటుపాపంబు లిభించెదనా? (అనివారి ప్రాణావశ్యునిజేసిరి.)

ఇంద్రుడు — అకటా! ఎంతదారులము! వివరనేమిజరిగినది!

యము — సిద్ధపనోయింద్రా! శిక్షితులను శిక్షార్థులను స్వర్గమునకుఁబొండుని విడుదల

జేసి పాపపుణ్యంబులు లిఖింపఁబడు గ్రంథములనాశనము గావించి భీకరాకార
రులగు రక్కసుల మువ్వరంబిలిచి “దానవులారా! మీరేగి శమను నిభార్యయ
గుశ్యామల నిటకు జాగుసేయక యీడ్చుకొనరండ”ని యానతిచ్చెను. ఆసలుకు
లు నావీనులకు ములుకులవలె నాటమూర్ఛనోయితిని.

ఇంద్రు— హా! క్రూరా! పరకాంతను బల్మింబట్టెదవా! తరువాత! తరువాత!

యము— తరువాత నేనుసేగ దేటిచూచుతటినొక్కరక్కసుండు సుందోపసుండులక
డ కరువెంచి “దైత్యేంద్రులారా! నిర్భతి చెలరేగి వానిపైకరిగిన మనదానవబ
లంబుల నెల్ల సదమదముజేసెనట” అనివిన్నవించెను. అంతసుందోపసుండులుని
ర్షిద్రకృథాచలితులైసంయమనీ నగరంబున దీక్ష బాహుండను దసుజవీరుని ప్రతిని
ధిగా నేర్పఱచి కృష్ణాంగ నాపురంబును ముట్టడింపఁబోయిరి. నేను పాదములకు
బుద్ధిఁజెప్పిబ్రతుకుజీవుడా మనిమీపాలఁబడితిని. హా! శ్యామలా దానవులచేఁ
జిక్కితివా! (అనివిచారించుచున్నాడు)

ఇంద్రు— దండసరా విచారింపఁము (అనికన్నీరుతుడచి) ఇటుగూర్చుండుము (అనియా
సనిమును జూపుచున్నాడు.)

యము— గీ॥ దండధ రుడంచున న్నేగ • తాళిఁజేయ
సగు నశీకరి ధర్మమే • యమరీ నాథ
కాంసిశీమఁడు న న్నావు • కిరుణతోడ
దండధ రుడయ్యె నేహొక • దైత్యుఁడధిప ॥

ఇంద్రు— సఖా! ఎల్లియో నేహో నేను గూడ సీస్థితనందనుండిని న్నేగతాళిఁజేయుదునా.

గీ॥ ఉదయముదిన నూర్ముందు • విదితముగద
యస్తమయమును గాంచుట • యవనియందు
నసురులొక మీద చెలరేగి • యపఁగఁపన్నె
కాల మొక్కవిధంబునఁ • గడిచునొక్కొక్క ॥

(అంతట విచారించుచు నిర్భతి ప) వేళించుచున్నాడు)

నిర్భ— గీ॥ సాటివాడనటంచును • స్వాంతమందు
చింత సేయక దైత్యులు • చెడుగులగుచు

ముక్కుతెగఁగోసిననుఁజూన ♦ మోక్షకట
దిక్కునివికఁ గావే ♦ దుష్టనాథ ॥

(అనియిందు) సఁగొనించుకొని విచారించుచున్నాఁడు)

ఇంద్రు—మిత్రమా! ననాహనా! గుఱుమునపనయించుకొని రక్కసులజాడ జాగునేయ
క నెఱంగిఁపుము.

నిర్భ—పాకశాసనా! మొదటసుందోపసుందులు చతురంగబల సమన్వితంబుగ దీర్ఘ
రోముని నన్నుఁదాఁక సంపిరి వానినిసస్త్రియుగాగీటించితిని.

ఇంద్రు—సెబాస్ మూలక్షేదా! నీపరాక్రమ వగణితము తరువాత నేమిజరిగెద?

నిర్భ—తరువాతనీచృత్తాంతము చెలిసి సుందోపసుందులు రోషకషాయతాత్పురైచతు
రంగబలంబులతోఁగృష్టాంగనా పరింబునదండఁపడిరి.

ఇంద్రు—పిదప నేమిజరిగెద?

నిర్భ—పిదప నాదానవీరులు చెలఁచి నగరంబంతయు ధ్వంసంబుగావించి కుమదగజ
మును సదమదముచేసి యహమంతము గావించి సరవాహనమును పొట్టసిమి
కొనినన్ను బల్కెంబట్టుకొని మదాయునంబగు కుంతలను మత్కరంబున నుండి
యూరబెట్టికి నాముక్కుఁగోసి చావెనోది మన్నగరమునుండినన్నబారదొల నీ
విధినిటజేరితిని హా! దీర్ఘాప్రాణనామకా నిన్నుఁబాసి నే నెటులజీవించును.

(అనివిచారించుచునొకచోఁగూర్చుండును)

(అంత అగ్నిదేవుఁడు, కుచరఁడు, వసుఁడు, వాయుపువిచారించుచు నొకరి
వెండి కొకరుప్రవేశింపఁడు)

అగ్ని— (విచారముతో)

శ్రీ॥ పుండరీకమఁగూర్చి ♦ మొండిరక్కసులార

గింపునుండఁగఁగడుఁ ♦ గినినీకనిసి

కపిలగజముఁబట్టి ♦ కండ్లకండ్లుగాఁగ

గోయుచుండగమసి ♦ గలనకుంది

మేషంబుంగని దాని • మేడన త్తటించియు
 ఖుజియించుతట్టిన్లు • సాగిరిసిగిలి
 శేషోపతీంజొచ్చి • దిటసంతతియొసర్చు
 సమ్మార్థములకునే • చూరితూలి
 లే! గీ! శక్తివీలయనినన్లు • జూపమోది
 మంట్రప్రయంగమమ్మరు • మండిమండి
 బ్రతికియొన్నాడ • జీవచ్ఛంబనగుచు
 గావగడపయ్యసురనాథ • కరుణతోడ॥

హా! స్వాహా! నేనొకంనుజూపగలనా;

(అనివిచారించుచున్నాడు)

ఇందు— అగ్నిదేవా! విచారింపుము (అనికన్నీరుదుడుచుచు గూర్చుండజేయును)

కుబే— (భేదముతో)

లే! గీ! సార్వభౌమమసురులచే • జంపబడియె
 నెరిసె నిశాచరులచేత • సంతమొండ
 కర్మమును భోజ్యమయ్యెను • హంతకులకు
 గ్రద్దలకుకాపురంబల • కాపురంబు ॥

అదియునుంగాక

లే! గీ! ఖలుఁడు వీనికినింకెల • ఖడ్గమనుచు
 దానిగ్రహించి హరులై • దనుజులకట
 కర్ణములు గోసె నారయ్య • కరుణలేక
 పాడులంజలకొడుకులు • పాకపైరి ॥

హా చిత్రరేఖా నీకును నాకును దూరమయ్యెనా!

(అనివిచారించుచు నిండుని గొంగిలించుకొనుచున్నాడు)

ఇందు— కుబేరా! భేదమునొందకుము.

(అని కన్నీరుదుడుచుచు గూర్చుండజేయును)

వాయు— (విచారముతో)

తే॥ శీ॥ పుష్పవిలసితము కుడదంతి • పాదపదంక
పసిడి జింకయుదైత్యుల • పాలబడియె
ధ్వజముతోగంధవతిదాన • వాధములకు
విశ్వమయ్యెను బ్రోవవే • వజ్రపాణి ॥

హా! అంజనా! శరీష పుష్ప కోమల గాత్రీ! పద్మగంధీ! ఎంతలోనిన్న విడనా
డవలసివచ్చినది!

(అనివిచారించుచు దేవేంద్రుని నొగిల్చించుకొనును)

ఇంద్రు—వాయుదేవా! యిట్టిదేవునిము.

(అనికన్నీరుడుడుచుచు గూర్చుండజేయును)

వసు— (విచారముతో) మహేంద్రా దానపురానర్చిన క్రార్యంబుల కేమనివిచరింతును

తే॥ శీ॥ అంజనము తామ్రకర్ణయు • చరిగెదవిక
ముసల చేరింకనకిటా • ముక్కురులకు
తేజ మెడలెనుశ్రీధాన • తీపరతి
పా మొక వైత్యుచే నుపు • కాశము

అదియునుగాక నన్నమున్నెట ముహూర్త ముంచి ముంచి లేవజెత్తిరి హా! శ్యా
మలాదేవీ! నిస్వపి నేనెటుతాళగలను.

(అనివిచారించుచునింద్రుని నొగిల్చించుకొనును)

ఇంద్రు— విరుణదేవా! విగుపతుము (అనియొకచోగూర్చుండజేయును)

(అప్పుడు పార్వతీసమేతుడైహాలపాణియగు నీకొనుండుప్రవేశించుచు వచ్చును)
(దిక్పాలయుతముగానింద్రుడును బృహస్పతియు జనుండునాననమునుజేర్చి ప్రసా
దించునాననము)

కశ—(విచారముతో) విమోక్ష విజయోస్తు

ఇంద్రు—పార్వతీ పరి మేష్వరలారా! క్షయాసంబులు స్వీకరింపుము.
(అందఱు గూర్చుండుట నీ చయింతురు)

ఈశా— మహేంద్రా

తే॥ గీ॥ సుప్రతిక ముదైత్యుల ♦ సామృత్యే
యంజనావతీ యంతము ♦ నంద గారిచి
వృషభము నజంపి యొనరించు ♦ విందుజూచి
వచ్చియున్నారమిటు మేము ♦ పంథదూలి ॥

(తెరలో పెద్దకలకలము)

ఇంద్ర—(భయాతురుడై) ఆచార్యా దమజలిటువచ్చుచున్నారు మనముచేయునదేమి

ఈశా— చేయునదేమున్నది!

తే॥ గీ॥ రాజ్యసర్వస్వమునువీడి ♦ రక్కసులకు
సత్యలోకంబునకు నేగి ♦ జలజశవుని
దైత్యవిధులను దెగటార్చు ♦ తరుణమరసి
మేరుగుహల వనించుటే ♦ మేలుదలప ॥

(తెరలో)

స్త్రీ॥ పర్వతంబులబట్టి ♦ పక్షంబుల గొట్టి
మిట్టిపడడునగ ♦ శైలియొడొ
కొక్కొక్కోయని ♦ కోడిమీసగుంసి
కన్నులువేదార్చు ♦ ఘనదైవందొ
పాక సురునిఁ బిల్చి ♦ భండంబునఁ గూర్చి
పాకశాసనుడన ♦ బరగెనెవడొ
కులకాంతిమదిగుండ ♦ వెలకాంతలనుబొంది
జగములనేలెడు ♦ సరసుడెవడొ

తే॥ గీ॥ యానుశక్త్యుతోవేష్ట ♦ నయొనర్ప
వచ్చియున్నారమిటు మేము ♦ ప్రజసాణి
యొనరియించియున్నాఁకొ ♦ యెఱుంగఁజెపుడ
యాక్షగంధర్వవిద్యాధ ♦ రామలారి ॥

ఇంద్ర— (అరురితితో నిటునటుజూచి) హా! దానవాక్కులల్లదే నచ్చుచున్నారు.
అచార్య శంకరాకర్షణము! కర్తవ్యము! ఎంతో విజృంభించుచున్నాడు.

జయం— (నడచుచు విజృంభించుచు) జనకా! ఈనాటి పరిపాలన మొనరించుటకన్న
ము నిష్పత్తియూని కొననంబున గాలంబు గడుపుటకేయస్కరము నేనింక స
త్వరమేగి కాంతాజనంబుల మేరుగుహలంజేర్చిన వెలవొసంగుడు.

ఈశా— సెబాన్ వత్సా! (పూర్వతి నవలొకించి!) దేవీ వనజయంత్రకుమారునితో నీవు
నూడబొమ్మ!

పార్వ— నాథా నిమ్ములవీడి యొక్క-క్షామైన గడుపజాలను

ఈశా— దేవీ ఎంతపిచ్చిదాసవు రక్కసులు నిన్ను జూచిన నూరకుందురా! మహిషాసు
రునివంటి వాడొకాడు వారు పరబలులలోకంబుల నెల్లనొక్క పెట్టున మ్రొంగగల
రు నామాటజపివాడుకి శీఘ్రముగా నీజయంత్రకుమారునితో మేరుగుహలకగము

(తెరలో పెద్దకలకలము)

జయం— (భయాతురై) అమ్మా! కమ్మ! జనకా అచార్య శంకరా వెలవొసంగుడు
ఇంద్ర— కుమారా! నాగ పుకతతో వెలంగుము.

అ— అపిస్తామి

శంక— వత్సా అప్రమత్తమైపోయితిమి

(జయం: ఇడు స్వాగతమిచ్చిమి)

(తెరలో పెద్దకలకలము)

నిక్కాలకులు— (భయాతురులై) యా యుధముల నెమరుపడరు)

బృహ— (వర్షాననము నొట్టి చంకనుదెట్టుచున్నాడు)

(ప్రతి సుందోపయోగము)

ఇంద్ర— దానవాత్తములకు స్వాగతము

బృహ— పైత్యేంద్రులకు విజయమగుగాక

ఉ— సుం— (కోపముతో) సోదరా మనము రణ మొనర్పరా నీ సోకముకలగొంగ
స్వాగతమిచ్చుచున్నాడు నీని టక్కులకు నశ్యమయ్యుదవునుమా!

సుంద — (ఇంద్ర నిపైదృష్టిచేసిచూచి)

మత్త కోకిల

పాకశాశన! జుకదేటికి! • ఛింహసంహానరిపగన్!

సోమమూకల గొంగనానిను! • శుతపాపషమేదిరా ॥

ఉ-సుం- మూక మూకలుగాంగవేల్పుల • ముద్గరంబునజంపెదన్!

నాకపాలన! కాచుకొమ్మిక • నాదుబింకముజూడరా ॥

(అనిముద్గరంబును ద్రిష్టచయమునిజూచి)

మ॥ తులువా! సరియమనీపురంబున నినున్ • దుర్వారదహోన్నతిన్

కలగంజేసి హదీయముద్గరము ను • గాడంగ మూర్ధంబుశ్యా

మలకేశంబుల బట్టియీడ్చుచుగడున్ • మాయానైత్యోత్తమున్

సిలుగుల్ బెట్టగ జూచి చాపకిటురా • సిగ్గలలేదయ్యెరా ॥

(అనియమునిపైబడిమోడుచున్నాడు)

యము — హా! హతోస్మి హతోస్మి

(అనివారిపోవును)

సుం- పో! ఏర్పితా!

లే.గీ. ముక్కులెగఁగోసి నినుచావ • మోని మోది

దానబలంబు పెన్నంటి • తలుగుచుండు.

పదములకు బుద్ధిగఱపిన • పాటుబోత

మరిలనచ్చివె చూపంగ • మగతనంబు॥

(అని కరవాలంబున బొడచుచున్నాడు)

నిర్భ- హా! పుండిరికాక్షా (అని తప్పించుకొనిపోవును)

ఉ-సుం- ఓరోరి అనిలా! ఓరోరి అనిలా! మీరింకన మాయెడటతగుడుమని నిలచితి

రా!

(అని అన్నచున్నాడు)

నాయు- హా! ముకుందా! (అని యదృశ్యుడగును.)

అగ్ని:- హా! జనార్థవా! రక్షింఘము రక్షింఘము!

(అనిపైకెగసి మాయమగును)

సుం:- లే. గీ. మాధమమ్మారు మున్నీటముంచిముంచి

లేవనెత్తిన యించుకలేక సిగ్గు

దర్పమును జూపనీచెసఁగెనుదననును

వచ్చి నాడవుకాబోలువరుణసివు!

(అనిగుప్పచున్నాడు)

వరుణ:- హా! దేవేంద్రా! చూచుచుంటివా!

(అనితప్పించుకొని వారుచున్నాడు)

ఉ.సుం:- నీచా! క్షుచేరా! ఇంద్రుడా నిన్నురక్షించువాడు?

(అనివక్షుంబునగొట్టుచున్నాడు)

కుబేర:- హా దైవమా (అనిపాశిపోవును)

ఇంద్ర:- (అభిమానముతోడను రోషముతోడను సుంజోపసుందుల నుద్దేశించి) ఛీ! ను
ర్మార్గులారా!

లే. గీ. చుట్టరికముదలంచి నేఁజూచుచుండ

నాయుధ విహీనులనుబట్టి • యడలఁజేయఁ

జెల్లునే! మీకుదలపంగ • సిగ్గుకాదె!

సగముజచ్చిన త్రాచును • జంపఘనమి!

ఉ.సుం— ఏమీ! మాకాసిగ్గు! మేమాదుర్మార్గులము?

నీ! అనిమిషాధమ! నీదు • యాత్మసంకుద్ధికిఁ

బాటుతపసియింటి • పంచసాక్షి

నిర్జరపాంసన! • నీవిక్రమమునకు

పులుగులదొరయీక • పోకసాక్షి

అదితినందన! నీయ • హంకారమునకునీ

కిఱవైన నిషధ భూ • ధరముసాక్షి

అసుర విహోధి! నీ • యాచిత్యమునకు నా

సంయమి చేతిపూ • సరముసాక్షి

తే. గీ. యిట్టి నీవడ నీతిహా • ధింమ శేడ
 పాప విహీన నీవిట్టి • ప్రల్లవముల
 బలక నోరటులాడరా • వజ్రమే
 చేధరించెదవింకను • సిగులేక

అదియునుంగాక చుట్టరికముదలంచి మమ్ము పేక్షజేసితివా! ఓహో! అటులయిన నీ ప
 రాక్రమ మొక్కింత జవిచూడవలసినదే! ఏదీ! రమ్ము.

(అని మద్దరంబును ద్రిప్పచున్నాడు)

సుం—ఓకోరి యిందా! దుశ్శీలా! ఏమిసీక్కిరంగనీతులు!

తే. గీ. ఆయుధ విహీనులనుబట్టి • యడలఁజేయఁ
 జెల్లునే! యని నీతులు • జెప్పమాకు
 సాహసంబెటులబ్బెరా • జంకులేక
 ముని సరినిఁగూడఁజెల్లునే • మూర్ఖునీకు!

ఇంద్ర—(కోపముతో)

ఆ.వె. హితవుగానివోటఁగరినిఁగోరినఁగదా
 పాతకంబుగల్గుపాపులార!
 కోరిలేనురాఁగఁకోరికదీర్పంగ
 నపయశంబుగలదెఁయఘముగలదె!

సుం:— ఓహోహో! అహల్యయ్యవోటనుదగువిటు నింగానక పదునాల్గుభువనంబుల నీ
 కన్న నెక్కుదురసికుండు లేదని నిన్ను మోహించినదిగాబోలు. పాపము! నీవు
 గూడ వ్రయప్రయాసంబులకోర్చి కుక్కుటావతారంబులొచ్చి యామెకోరిక దీ
 ర్చితివి. నీయుపకారంబు మఱువించాలకగా నోటుగొలెముండు సహస్రాక్షుం
 డవు గమ్మనినీకు విరంబిచ్చె. నిన్నునీతిదూరుడనుట మాదేలోపము.

తే. గీ. శతమఖంబులనొసరించిఁజగములేలు
 సకలసద్గుణయుతునిన్ను • సరకుఁగొనక
 నిందగావించివారము • మందబుద్ధి
 దండనము సేయుమికమమ్ము • శిండనమున!

ఉ. సుం—సోదర ! మూడనోమల కలంబాకిరంక తోబోవునటుల పేడ వచ్చిన నతి
మఘంబులకలము సహల్యాగమనంబున నడుగంటినది. ఇంకమనవలన 2 గములనే
లుపదవిగూడ నశింపగలదు. మీరీరీతి బ్రతిమాలుటకు నీనియందేమిఘనతయున్న
ది (కోపముతో నిండ్రునుద్దేశించి) ఓరీ! మహేంద్రపశువా!

ఉ. వేయన నేటికిన్వినుము పీఠరణంబుననిన్ను నొంప మే
మాయతవిక్రమక్రమ సమగ్రబలంబులఁగూడివేడ్కవ
హ్వయనిదానవోత్తములు హర్షముఁజూపగవచ్చినాము ఎ
జ్జాయుధపాణివైరణము సల్పెదవోదివినప్పగించెదో!

శ్రీఘ్ర ముగాఁబ్రత్యుత్తరమిమ్ము.

సుం.—ఓరీ! బిడాజ! ఓడదారియింటికోడీ!

సీ. భండనంబుననీవు • బాహుబలస్ఫూర్తి
బలుని ఎధించిన • బంట వగుట
రణరంగమున నీవు • రాక్షసోత్తముడగు
పాకాసురునిఁగూల్చు • బంటవగుట
సంగరంబున నీవు • శ్రోర్యమంధాదిగ్రివై
జంభాసురునిఁద్యంచు • జాణవగుట
నాహవకీర్తిదనీ • ఎతిచతురతబల

దర్శితనముచిఁసూ • దనుఁధివగుట
తే. గీ. దలచినీతోడననిసేయవలయునంచు
వచ్చినారముకొండంతఁ నాంధతోడ
క్షేర్యమానియు మమ్మిటుదలపడియెదో!
పదములకు బుద్ధిగఱపెదోపలుకువేగ॥

అదియునుంగాక

తే. గీ. ఎగిరిపడితి నిన్నాళ్లుమహేంద్ర! నీవు
జగములీరేడు పాలించిసాగదింక
దివిజాలకు వంతుచెల్లెనుదితిసుతులకు
ఎంతుచెల్లంగ ఎలెజుమీవ్రజపాణి॥

ఈశా:— (రహస్యముగా) ఆయ్యా! దేవురూ! తొండముదిరి యూసర విల్లియయినది.
ఈరక్కసిముండకొడుకులు మనలగౌరవింపరు. మెల్లనతప్పించుకొనుట శ్రేయ
స్కరము. (అనిచల్లగాజారుచున్నాడు)

బృహ:— (విచారముతో) దనలో! హా! దేవేంద్రా! నీవనహాయుండవై దానవులచే
బిక్కిరివా! కమలనాభుడు నిన్నరక్షించుగాక.

(అని దర్భాసనహస్తముడై తప్పించుకొనుచున్నాడు)

ఉ సుం— (వెంటించి) ఓరీ బ్రాహ్మణాధమా! మాసెలవుగైకొనక చోరునివలెబరువె
త్తుచుంటివా! నీచా! (అనితన్నుచున్నాడు)

బృహ— హా! దైవమా! (అని రోజుచుబరువెత్తును)

ఉ సుం (వెంటింపగమకించును)

సుం.— (అపి) ఆనుజా! వానినిబోనిమ్ము (ఇంద్రుని వైపుదిరిగి) ఇంద్రామారుబలు
కవేమి?

ఉ సుం— హరియో! గిరియో! తోడ్పడువటకుబ్రతు్యత్తర మీయడు.

సుందు.— అహో! మఱచితిని సురనాథా!

చ. హరియట! మిమ్మహర్షిశమునన్నము నిదయు మానిజాగిలం
బరమరతేక తావిభు గృహంబెటు హర్తలమండి గాచునా
కరణిసరాసులందునిమి కంటికి తెప్పలెఱంగు బోచునం
చరియగ విందు మేటికి సహాయమునర్పగ నెంచడిత్తరిన్

ఉ సుం— అగ్రజా ఒక్కేరిద్దరి బక్కరక్కసుల నుక్కడించి దానవాంతకుడనుదొం
గపేరు బెట్టుకొని నిలుచుటకు నీడలేక వటపత్రమున వసియించుచు నీ రేడుభు
వనంబులంగల శూరాగ్రేసరులంగట్టుకొని నిరంతరము చొట్టబోసికొను పరమ
దార్భాగ్యుడా వీనికిని త్తటిసహాయుండగుట. పాప మీదేవవిధుండు కుక్కతోక
బట్టుకొని గోదావరి నీడనుంకించు నటుల హరిని నమ్మి నిష్కారణముగ విపద
జిని ముట్లచున్నాడు.

ఇంద్ర.— (రోషముతో) ఔరా! దురాత్ములారా!

ఉ. సోదరులందు నెంచిమదిఁ • జూచుచునుండ నుజేత్తుఁ జేసియీ.
మాదిరి ప్రేలుచుంటికొక • మచ్చున మన్ననవీడి ఛీ స్వధా
వాదమదేలనిల్చి కరవాలమున్నకొని పోరుడింక సం
చ్చాదితదుర్మ దంబడఁతుఁ • చందతకోగ్రపు వజ్రాఘాతం
(అనివజ్రాయుధముఁ ద్రిప్పుచున్నాఁడు)

ఉ. సుం: — ఎరీ! పశువా నీవ జ్రాముధ మహిమంబంటివా!

తే॥ గీ॥ జననిదాస్యము నాపంగ • వివతకొడుమ
స్వర్గమునుజొచ్చిదివిజల • చానమోది
నగుచు సుధనుమున్గొనిపోవు • నాదునీడు.
వజ్ర మేమయ్యెగా! యోర • పాకఁపై
(అని ముద్గరంబును ద్రిప్పుచున్నాఁడు)

సుం — ఏమేమీ నీనిశితవజ్రమున మా దుర్మద మడంచెదవా

సీ. అలపులొమునిపట్టి • యశరమానటగాదు
సంవనోద్యాన • యానంబునాదు
హరిచందనముమేన • నలఁదుకొనటగాదు
యశ్స్థరాంగనల న • య్యాటగాదు
గౌలము నతిఁజేరి • కాగిలింతుటగాదు
కొండఁజెక్కులను జ • క్కుటయుఁగాదు
తప మొనఁచుదుముని • తలగొల్లుటయుఁగాదు
కుండలంబుల వేడి • కొనటగాదు

తే॥ గీ॥ మేటి బలిచైత్యుననునోడి • మేరుగుహల
దాగియుండిన దిట్టపు | దలపనీవు
మాదు దుర్మదమడంచెదే ! మత్రివిహార
రమ్మ చవిఁజూపు మొక్కింత | రణమువేగ
(అని గదఁదిప్పుచుఁగదియఁబోవును)

ఇంద్రు — (వజ్రాయుధము ద్రిప్పుచుఁగలియఁబడుచున్నాఁడు)

(ఘోరరంబు)

సుండు — నరరాత్మా! ఇంద్రా! చచ్చిపోరా!

(అని గదతో గొట్టుచున్నాడు)

ఉ, సుం — నీచా! హలితివిరా!

(అని ముద్గరంబున బొడుచుచున్నాడు)

ఇంద్ర — హా! హతోస్మి హతోస్మి!

(అని పాటిపోవును)

సుం — ఉ సుం — (వెంటిండ్లు)

(తెలుపడును)

గద్యం.

శ్రీ భీమేశ్వర కరుణాకలిత కవితావిచిత్ర దిగవల్లిచంకపదః

పారావార రాకాసుధాకర కాండిత్యసగోత్ర పవిత్ర

చతుర్విధకవితా ధురంధరరాజనామత్యపాత్రశి

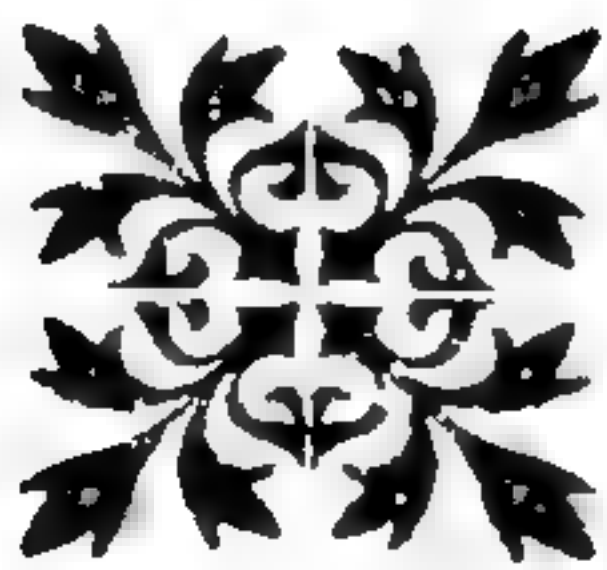
వరాసుమంత్రి పుత్రసహజ పాండిత్యసూర్య

నారాయణ నామధేయ ప్రణీతంబగు శ్రీ

తిలోత్తమ యునాటకపుష్పంబున.

ద్వితీయాంకదశము

సంపూర్ణము

శ్రీ
త్రి లో త మ .
శ్రి తీ యాంక ము.

ప్రథమరంగము—సత్యశాంకము—బ్రహ్మసభ

ప్ర॥ బ్రహ్మ, సరస్వతి.

బ్రహ్మ—దేవీ అలనాడు వింధ్యాద్రి దపమొనరించిన సుందోపసుందులు నేను నిగ్గులు
లను నిగ్గించి శ్రీనివాసు నాక్రమించిరిసుమీ!

సర—నానా! వారందఱుగదా తపమొనరించినది!

బ్రహ్మ—అంతటితో విడచిరా!

సర—అచ్చటమతో ఇంక నేమిచేయుగదంగిరి!

బ్రహ్మ—

గీ. స్త్యవ్యపానముజేసియు • జనని యురము
మోదనట్టులమనచేత • మోహనాంగి
వగునులందియు నేడిటు • నక్రిబుద్ధి
దండు విడియగనున్నారు • ప్రత్యులల॥

(బ్రహ్మకనులంబవసుంధ ఘోషుడను గిక్కిమందు పరివేశించుచున్నాడు)

ఘోష: — (తనలో) ఆహ! సత్యలోక మెంత మనోహరముగానున్నది! (యిటునటుఁబడి కింది) అల్లదిగో! మహేంద్రునిపమాయుండగు జయంతుడటు, వెచ్చుచున్నాడు. వీనికిని హంపవాహునకును జరుగు సంభాషణ మునిటదాగి సాంతముగానా లించెదగాక.

(అని యొకవోఁగూర్చుండును)

(తెచ్చునో)

సృష్టికాసనా! కమలాసనా! రక్షింపుము రక్షింపుము.

పర: — (భయాశ్చర్యములతో) నాథా! పాపమా దీనులెవరు?

బ్రహ్మ: — (ఆశ్చర్యముతో నిటునటుఁ బడిరి) ఏలకో జయంతిపమాయుండియి రోజుచుఁబరువెత్తుకొనివెచ్చుచున్నాడు;

పర: — (విచారముతో) పాపము శమించుగాక. పాపము శమించుగాక. దేవతలకట్టి యింక బ్రాపించినదో!

పరి॥ జయంతుఁడు.

జయం: — (దూరముననుండి యాశ్చర్యముతో)

ఉ॥ అల్లరి! సత్యలోకము మ • మా మహుడంబురు మాసనుండు వి
ద్యుల్లలితాంగి శారదయు • నోలిఁజరించెడు తోటలల్లవే
యల్లవె! రచ్చకొట్టములు • మార్మ్యతలంబులవే! కనంగనా
యుల్లము చల్లయ్యె విధ • వోజ్వలు దర్శన మెట్టులబ్బునో॥

(కొంతదూరము నడచి, ఆహ!

మ॥ అతివైకుంఠపురంబు దీనికనయే • యా స్వర్గమున్నట్లయే
అలకాపట్టణముద్దియే భరిర సా • ధాగప్రదేశంబులకొ
లిలకింపన్ హృదయాంబుజాతి విగురొ • త్రైనేత్రపద్మంగన
జలజాతాసను రాణివాస మింక నే • చందంబునన్జూతునో॥

(యిటునటుఁ బరికిరించి) ఆహ! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! .. ఆడబోయిన పిల్ల మె

దురాయో" నన్నటుల శతానందుఁడైతే వాణిస మేతుఁడై కొలువున్నవాఁడు
(సమీపించి విచారముతో)

ఉ॥ ఓచతురాసనా! సగసి • జోడ్యమాకిక నేదిదిక్కు నీ
వే చలమాని యద్దనుజ • వీరుల నిర్వరసృష్టిజేసి నుం
కోచములేక వారలకుఁ • గోరినజెల్ల నొసంగి నిర్దయన్
జూచినమమ్ము ! నీకుఁగడుఁ • జోడ్యమెఱుయ్యది సృష్టికాసనా॥

(అని బ్రహ్మపాదంబులంబడుచున్నాఁడు)

బ్రహ్మ:- (లేచినెత్తి) కుమారా! జయంతా!

క॥ కుశలమే ! యమశక్యరునకు
కుశలమే ! దిక్పాల తతికిఁ • గుశలమే ! శచికిన్
కుశలమే ! కేల్పులకల్లను
కుశలమే ! యయ్యదితిదేవి • గురు రుషిగణముల్॥

సర:- వత్స

క॥ సేమమే! మియాశచీ
భామామణి, యదితిదేవి. • బ్రహ్మర్షి సత్తుల్
సేనుమే! యప్పరభామలు
మంబుననన్నవార • చెప్తమాతండ్రి॥

జయం—[విచారముతో] హే! సరస్వతీ కమలాసనలారా! నిర్భాగ్యుండగు నీయం
తుఁడు దివోకసులమశలముఁజెప్పటకు నోచుకొనలేదు.

సీ॥— పదునాల్గుభువనముల్ • పాలించుసుత్రాముఁ
డలమేరుగుహలఁ దా • నడఁగియుండె
వితహర్మ్యములందు • విహించుపాలకు
ఘోగాటవులనేడు • గుందుచుండె
నబ్జనాభునిగన్న • యదితి దేవియుఁగూడ
నచలగహ్వరముల • నడచుచుండె
నఖిల జగద్గురుం • డాగిరసుఁడునేను
భూగరంబులందేరి • పొగులుతుండె

గీ॥ నృత్తగీతవాద్యాదుల • నేర్పుజూపి
నాఁకవిభుచకునిరతమా • నంద మొసగు
సప్సరాంగసలచటికో • యరిగినార
లకటచెట్టుకొకరుపుట్ట • కొకరునగును॥

సీ॥ — ఆమరఁజంఘముఁకు • నాహుతిఁగొనునాళు
శుక్షణిజలనిధిఁ • జొచ్చియుండె
నాపపుణ్యంబు లే • ర్పఱచుసంయమ నీకుఁ
దడవుల నిడుమఱఁ • బడుచునుండె
ప్రత్యవాయములచే • బ్రతుకురాక్షసరాజు
ప్రత్యవాయములచే • బ్రతుకుచుండె
వర్షించు పరిన్య • పరుణదేవుఁడకట
కన్నీరు మున్నీకుఁ • గాగనుండె

తే॥ గీ॥ నవనిధుల నేలునాయకు • నాయకుండు
నాసదాశివుఁడీశానుఁ • డక్కటగ్రహ
చక్రవాళంబులనుకూయు • శ్వసనమూర్తి
యడలుచున్న వారయ్యహే • మానిశేం॥

మనీయు దనుజసోదరులలో మ్రుక్కడియగు వాయుపసుండుఁడు

సీ. ఒక్కమానీశ్వరు • నాడిసిపట్టియువేడ్కఁ
బెల్లగిలఁగఁదీయుఁ • బిల్లసికను
ఒకయమీశ్వరుఁబట్టి • యూర్ధ్వ పుండ్రమునాకి
మోమున నుమియుచు • ముక్కుఁజదుము
ఒకనిగడ్డముఁ బట్టి • యొకని మీసముఁబట్టి
యుంకిలిచి యుయ్యాల • లూగువేడ్క
ఒక్కతాపసవర్య • నొలయఁదన్నియునోరు
నొక్కిమూయుచు వెక్కి • వెక్కియేడ్వ

గీ॥ ఒక్కగుండుమి మూపున • నెక్కిమావ
టీని కైవడి నంగుశ • మూనిపాడుచు

పాహి పాహి ముటన్ను • పాపమునని
జాలిదలఁ దొకింతేని • ఇలజగర్భ॥

గీ॥ జహ్నుబా బాలికాండిల్య • సయమును
గొల్పిగాలవి కాండిల్య • కిన్నమంద
పాల మైత్రేయ మాండవ్య • పరమమునులు
హయములకు మారుగానుండి • రయ్య నేడు॥

వెయ్యెల,

ఉ॥ కానలచెట్ల నీడలను • కాలముబుచ్చుచు చర్మధారులై
యానుచునిప్పు గాజలము • లాకిటఁదీరుచు కాయగూతలన్
మానసమందు నిచ్చులును • మానముబూని విటిం ?! యీశ్వర
ధ్యానము సేయుచుండుజడ • దారులబన్నములెన్న శక్యమే॥

బ్రహ్మ— కటకిటా! ఎంతకష్టమెంతకష్టము!

సర— కుమారా! నిక్కముగా మనదివిజనీకులు దనుజవీరులచే పరాజితులయిరా

జయం— అమ్మా! కల్లలాడుటకుమనసా?

నీ॥ పాకిశాసనుచేరి • విజ్రాయుధము నేడు
పాలసుదిండులదెస • మొద్దు పోయె
అతీర్ణమైయొప్పు • నాశుశుక్షణికి
మాంసాశులదెస • మంటఁగిల సె
చండభీకరమైన • శిషునునిదండుంబు
పిసితాశులదెస • జెడువడియె
అతిభయంకరమైన • యుంబుధీశునిపాశ
మసుర నేరల దెస • నబ్ధిఁగిల సె ॥

తే. గీ. అక్కటా! శంకరుఁడు సగ • మబలయయ్యె
భీరుడై కుబేరుండు కు • జేబుడయ్యె
వెఱచి రాత్రించరుఁడు రాత్రి • చరుఁడునయ్యె
గాలిదూలెను గ్రహములు • గతి దొఱంగె॥
(తెరలో : లకలము)

సర—నాథా! రక్కసులల్లడే మనచెసవచ్చుచున్నారు. ఇక చేయునదేమి?

(అని భయవిహ్వలయై బ్రహ్మను గౌరవించుకొనుచున్నది)

బ్రహ్మ—దేవీ! భయపడకుము. వారిపలనమనకిప్పుడేవిధమైన హానియులేదు. (అని యంకమునజేర్చుచున్నాడు)

జయం—(విచారముతో) కమలసంభవా! నేనీదృష్టగానవులకన్నలబడితినేని వారి నన్ను బ్రతుకనివ్వరు. వైశంబ రాక్షసనాథా విభానంబునవిస్తరంబుగా నెఱింగించి నన్ను సాగనంపుము.

బ్రహ్మ—కుమారా! జయంతా!

క. సుర గరుడోఽగ విద్యా
ధర చారణ సిద్ధ సాస్య • దర్శి కర •
స్మర గంధర్వాదులచే
మరణము వారలకు లేదు • మద్వర శక్తిః॥

ఛతుర్దశ భువన నాథులకుండును శతకృతుండును నాకలంక సార్వభౌముండునగు మీ జనకునితో నీవరిగి యిట్లుని నాపలుకులుగా విన్నవింపుము.

సీ. దనుజుల సృజించి • తగని వరములిచ్చి
కొఱవిజేఁ దలగోకి • కొఁటిననుము
సత్యలోకముఁగూడ • దైత్యుల పాల్జేసి
కమలభవుఁడు మిమ్ముఁ • గలయుననుము
బాసవుల వధింపఁ • దగుప్రయత్నములందు
మీయాజ్ఞ వెన్నడు • మీఱననుము
దృష్టుల హరింపఁ • దోయజాతుఁడెకాని
యొరుల కేరికెనది • యొప్పదనుము

తే.గీ. అబ్జనాభుని పురమున • కరుగుమనము
శుక్ర శిష్యులఁదెగటార్పఁ • జూడుమనుము
మదిని ఘేదంబు నిక • మీద మానుమనుము
మేరు భూధరంబుల నింక • జేరఁజనుము॥

ఘోరు— (లేచితనలో) జౌరా! సరసిజాననుడుగూడ సురలంగలపి కుతంత్రముల ను బన్నుచున్నాడు. వీనికేక సత్యలోకముపాలించుపదవినున్న. పూర్వము సత్యవతీపరిణయ కాలంబున పాపము పంచముఖుండగు నీవిశించి మృత్యుంజయు నిచ్చేనొక శిరంబుఁగోల్పోయి చతుర్ముఖుండయ్యెను. ఇప్పుడు వీడు పన్నుతంత్రములను సుందోపసుందులకు సాంతముగా నెఱింగించి తరువాత వీనిగతీబరికించెదగాక.

(అని బ్రహ్మ కనులంబడకుండ దాటుచున్నాడు)

జయం— (విచారముతో) కట కటా! కాలమెంతలో మారుచున్నది.

తే. గీ. జగమునీరెడు సృజయించి • జలజధపుడు

బక్కరక్కనులిరువుర • నుక్కడింక

జాతకయె సత్యలోకంబు • సరిగవీడి

మేరుక్షైలాంతరస్థలి • మెలంగనుండె||

(తెరలో పెద్దకలకలము)

జయం— (అతురతతో కన్నులనీరునించుచు) శతానందా! అల్లదె ముక్కడులగు రక్కసులు క్షణాచరిత రోషక మాయతాక్షులై యిటువచ్చుచున్నారు. యింక నాకు సెలవొసంగుము.

బ్రహ్మ— వత్సా! శీఘ్రముగా నేగుము.

సర— కుమారా! మార్గమం దప్రమత్తుండనైయుండుము.

జయం— మహాప్రసాదము (అని నిష్క్రమించుచు).

(తెరలో)

ఉ! ఓరి! సరోజ సంభవ! మ • దోన్ధతి మమ్ములసూత్రకూపి బృ
దారకభద్రమారయప • తంత్రములన్దమబచ్చుచుండు ని
న్నరక పోవనిత్తుమె మ • హోజ్వల శాతకీరీముఖంబులన్
దూరగ నేసిమేన నిను • దూలంగఁ జేయమె జాలినెంతుమే||

సర— (భయాశ్చర్యములతో) నాథా! కళ్లకకోరమగు నాధ్వనియెవ్వరిది?

బ్రహ్మ— (భయ విచారములతో నిటునటుఁబరికించి) దేవీ! అల్లదె! విశ్వాస కూన్యలగు సుందోప సుందులిటువచ్చుచున్నారు.

తే. గీ. మదనో తలకంబుల • మానములను
 చూడగొననున్నహించెడు • శుంకలకట
 మిన్నకుందుర నినుజూచి • మీసనేత్ర
 కార్యగతి నెట్టులింకను • గాననగునొ॥

(అని సరస్వతిని గాఁగిలింనుకొని విచారించుచున్నాఁడు)

సర— మనోహరా! నాకైమీరు చింతింపవలదు మొన్న భూలోకంబున వాణీనంద
 నుడను కవిరుండు చంద్రసేనుడను నృపపుంగవుని సందర్శింపనేగి వానిపై
 ఛందోనియమంబుల మఱచి విచిత్రముగా కవనముచెప్పెనట. అంతనాభూకాం
 తుని చెంతనుండు విద్వాంసులు పక్కుననగి వాణీనందనుని గేలిసేయ లజ్జావన
 త వదనుండై తాజసరిమ్ముఖంబుననుండి మఱి కోపశోకాకులిత స్వాంతుండై
 నన్నుమిగుల దూషించి బుద్ధిమాంద్యముఁ దొలగించునిమిత్తము భూలోకంబున
 మాండుక బ్రహ్మాయను పేరభూరుహంబుగాఁబుట్టుమని శపించె.

బ్రహ్మ— (కోపాశ్చర్యములతో) ఆహ! ఎంతపనిజరిగినది?

క. కోపము దూషణసేయుట

కాపంబొసగుటయు వాని • సాహసమారా
 పాపింజలపక యుందునె
 దాపంగానేల! యింతి • దనుకన్ తరుణీ

(అని పండ్లుగొలుసుచు) తరువాత, తరువాత,

సర— పిమ్మట నేనువానిని ప్రసన్నవదనుం గావించి కాపవిముక్తియొన్నడని యడిగిన
 వాఁడు

క. ఎన్నడు నాభూరుహములు

పక్కుగ భూజమలకందు • బొటగునపుడు
 క్రన్నన నీనిజరూపం

బమ్మలమిన్నా ! మదంబ • యందెదవరయన్

అని చెప్పి పొరిణంబులు విడిచె కావున నాకాపంబనుభవించి తీరవలయు నాకు
 నెలకొనంగుడు. (అని యంతర్ధానచుగూఁచు.)

[బ్రహ్మ—(విచారముతో) హా! హతోస్మి! హతోస్మి! (అని మూర్ఛఁజెంది మగుడఁ
దెలివంది) హా! శారదా! నీకట్టి యిక్కట్టు తటస్థించెను. హా! (అని కన్నుల
వీరునించుచు)

సీ. ముగ్ధుల రాచిల్క • ముంజేత వసియింపఁ
బ్రామిన్ములఁ గఱంచు • కల్లపోష్టి
యుపనిం ద్వర్గంబు • లూడిగంబులు సేయఁ
దెలిదమ్మిఁ గొలుపుండు • నలిననేత్ర
కవిరాజ మానస • గగన వీధికలరా
యంచతేజ్జీదు వా • లించు తరుణి
గబ్బి గుబ్బులమీద • గదియించి కిన్నెర
మహితగానము సల్పు • మంజువాణి

తే.గీ. వాణియలివేణి నాముగ్ధు • రాణియకట
విప్రశాపోప హరినేడు • విప్రపమగుచు
భూతలంబున నొంటిమై • పొగులకలసె
కాలగతి నేర్కొనను • గడువ వశమే॥

(“ ఓరి! సరోజ సంభవ! ” అను పద్యమున జదువుచు సుందోపసుందులు ప్రవేశిం
గు చున్నారు.)

[బ్రహ్మ—(ధైర్యమునటించి) కుమారులారా! జయమగుగాక.

ఉ.సుం—ఓరివాచాటా! మాకు జయమివరకేయైనది.

సుం—ఓరినలువా! పయోముఖవిషకుంభ సంభవుడవు కాని నీవు పద్మసంభవుడవు
కావుగా! శుంకలగు సురలంజేరఁదీసి మమ్ములఁజెగటార్చు వెరవ్రాహించుచు
నిప్పుడు జయమగుఁగాకయని మమ్ముల నాశీర్వదించుచుంటివా! ఏమిరా! నీ న
క్కవినయములు.

[బ్రహ్మ— (కోపమునపనయించుకొని సవినయముగా] పల్సలారా! పృథా నన్నేలతూ
లనాడెదరు?

తే. గీ. విజృంభణిని నిర్జింప • వసుధయందు
 వరుసమిమ్ముల సృజియించి • వరములొసఁగి
 జగము శ్రీరేడునేలింప • సంతసమున
 దలచితినిగాని వేరొందు • దలచియెఱుంగ॥

ఉ. నుం— ఔరా! పిడుగా! ఎంతదనుక పన్నితివిరా!

నుం— [తనలో] ఆహ! ఘోరునికల్లపములు నిజబనియెంచి పద్మగర్భని య
 సూయా భావమునదూలనాడితినిగదా! [కొంచెమాలోచించి] కాదు. కాదు.
 ఘోరుడు కల్లలు పలుకవాడు కాదు,

తే. గీ. తిలయైలయ నొక్కటే • తలచిమాడ
 తెలుకులన్మయై వేలువే • పలుకులేల
 నురలకల్లను జ్యేష్ఠుడీ • శుంతదలప
 వీనికినిమాకు సఖ్యంబు • వెలియుటెట్లు!

గాన వీనిని వైశంబ సత్యలోకమునుండి పారదోలవలయు. (ప్రకాశముగా) ఓరీ!
 పరమేశ్వరీ! నీవు మా మధ్యభయమునుఁ గొంతసహాయకారివి గనుక ప్రాణం
 బులతో విడిచిపెట్టిమి. పొమ్ము. ఇంకముంజెన్నదైన మాకనులం బడితి
 వేని జాలిదలచి విడచునాకముకాము. జాగ్రత్త.

ఉ. నుం— ఓరీ! పితామహ! మనుజులలో పెరిన, దుర్బల, మానస, మందల, సత
 నాశిక, గతనాశిక, సంహతజాతుక, ప్రగతజాతుక, కుకర, కేకర, బగిర, శో
 ర, కుష్ట, భోదాని వికలాంగుల శృజించుటకు గతంచేమి?

[బహ్మ— [గుటకలు మ్రొంగుచున్నాడు]

నుం— తమ్ముడా! ముదుసలియగుటచే వీడు మతేరేక సృజించుటయందుపా
 రబడుచున్నాడు. వీనిని వెంటనే సత్యలోకమునుండి పారదోలుము

ఉ. నుం— అరే! కమలసంభవా! నీవుమాయెదుట నుండుటపడగవు. సత్యరంబుగ
 సత్యలోకమువిడిచి పొమ్ము. ఎన్నడైన మాకనులంబడితివేని నీగుండెలు పిండి
 జేసెదము. జాగ్రత్త.

[బహ్మ— (కన్నులనీరునించుచు)

సీ॥ సెలవొసంగెదె! నాకు • క్రి సత్యలోకంబు
 యెడబాసి నిన్నిక • యేగుచుంటి
 సెలవొసంగెదె! పద్మ • సింహాసనమ! నాకు
 యెడబాసి నిన్నిక • యేగుచుంటి
 సెలవొసంగెదె! యో • చిన్నారి రాయంచ
 యెడబాసి నిన్నిక • యేగుచుంటి
 సెలవొసంగెదె! యో • చిన్ని వేదములార
 యెడబాసి మిమ్మిక • యేగుచుంటి

తే.గీ. వాణి యలివేణి నాముద్దు • రాణినిమ్ము
 దలచింత నె గుండెయ • ల్లల్లపిల్లు
 చేతులారంగ వేనింత • జేసికొంటి
 నసుభవింపకి శీరుసే • యక్కటకట॥

.. (అని విచారించుచు నిష్క్రమించుచున్నాడు)

సుం—(విచారముతో) తమ్ముడా! అన్యాయముగా పద్మగర్భాని సత్యలోకము
 నుండి పారిదోలితిమి గదా! ఇంక సృష్టి నేయువారెవరు? లోకంబుల
 తీణించుచున్నవే!

● సు—అగ్రజా! ముఖితిగా అలనాడు మీరు విశ్వామిత్ర మహర్షికి సత్యలోక
 క పట్టాభిషేకముజేయునునని చెప్పిన ప్రతిః!

సుం—సెబాన్! తమ్ముడా! బాసుగ జ్వలికెచ్చివి.
 (ప్రహ విశ్వామిత్రమహర్షి)

జయతు జయతు దానశేష్యులారా!

సుం—ఉ సుం—(అశ్చర్యముతో నాసనమునుండి నమస్కరించుచున్నాడు)

విశ్వా—జగద్విజయ ప్రాప్తిరస్తు.

సుం—దేవా! “ఇడబోయిన తిర మెదురాయె” నన్నటుల మీరు వర్తమానము నె
 య నూహించు తరుణమున నే మీరటకు విచ్చేసితిరి.

.. (బ్రహ్మదేవుని సువర్ణచుకుటము చేసెనని)

చ॥ భలి భలి! సత్యలోక పతి • పాలన భారము మీకుఁ గూర్పఁగాఁ
బలికితి కత్తిముట్టి మును • పావనమూర్తి దయాచుతిన్ పడిన్
సలుపుము సృష్టి చిత్రముగ • స్రష్టరు మించి నుతింప లోకముల్
తలఁకక సృష్టిశాసన ప • దంబిదైకైకొను గాఢసందేహ॥

[అని శిరంబున నుంచుచున్నాఁడు]

విశ్వా—(సంకోషముతో) ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! దైత్యవాయులారా!

నీ. నరులకుఁ బ్రతిగ వా • నరముల సృజియింతు
మహి గోవుల కొనర్తు • మహిషములకు
దెబ్బలులకుఁ బ్రతి • పిల్లలఁ బుట్టింతు
నక్కల నొనఁంతు • కుక్కలకును
వరహాయంబుల కిల • ఖర జాతిఁ గలిగింతు
గాకులను నొనర్తు • గోకెలలకు
గరుడ పక్షులకును • గ్రద్దల నొడఁ గూర్తు
కలువల నిల్పుదు • కనులములకు

తే.గీ. జంతుజాతికిఁ సరియగు • జంతుజాతి
పక్షి జాతికి నీడగు • బక్షిజాతి
వృక్షజాతికి సమమగు • వృక్ష జాతి
అలరఁ గనరే! నా చాక చ • క్యంబు మీరు.

అదియునుంగాక,

నీ॥ దాతల నుంచెద • దాదర్శ్య దశయందు
భాగ్యవంతునిఁ జేతు • బరమబుద్ధు
పుణ్యాత్ములను వేగఁ • బొలియింతు పాపులఁ
జేయుదు చిరకాల • జీవులగు
ధర్మాత్ములకు మన • స్తాపంబు గలిగింతు
దృష్టులకును • దుష్టులకును
భక్తి విశ్వాసము • లభిస్తంబుఁ గావింతు
ద్రోహులకుండు నాం • దోషికముల

తే.గీ. వ్యసన సప్తక మొదగురు • పార్థవులకు
జారచోరులఁ గల్పింతు • జగతియందు
వ్యాధి బాధితుల నొనర్తు • ప్రజల నెల్లఁ
జూడుడి నేర్పు సుందోప • సుందులారా॥

సుం—సెబావ! విశ్వామిత్ర! బ్రహ్మ! సెబాస! మీకీ సత్యలోకపరిపాలన నూ చం
ద్రార్కము నిలుచుగాక. [ఉపసుండుని కైపుదించి]

తే. గీ. కూర్చి చతురంగ బలము నై • కుంఠమునకు
తమ్ముఁడా! నీవు దండెస్తు • తక్షణంబు
కష్టసాధ్యమునకు నేని • కార్యమరయ
వార్త సంభ్రమ నాకు నే • వెచ్చువాడ॥

ఉ-సుం—(కొండు గరచి)

తే. గీ. హధుని దిక్పాలయుతముగా • నడలఁజేసి
సత్యలోకంబుపై దండు • సర్గ విడిసి
తమ్మి చూలినిఁ దోలు మీ • తమ్మునకును
కష్టసాధ్యమై యీశ్వర్వు • కార్యమనఁకు॥

[కోపముతో పండ్లు పటపటఁ గొంటుకుచు] సోదరా! ఇదిగో! నా ప్రతిస వినుము.

మ. కులశైలంబులు గూల దిగ్గజములన్ • ఘోషిల్ల తారాగణం
బిలపై వ్రాల నభంబువీల సతతం • వీరేడు లోకంబులన్
చలనోద్యేల భయంకరారవిముఖన్ • సంపూర్ణమై గాఢ మ
ద్బల దర్పంబునఁ జక్రి గిక్రి నిటకున్ • బంధించి నేడచ్చెరన్॥

అగ్నిగాఢ శిలక, సెలవొసంగుము. మునిపుంగవా! నమస్కారము.

విశ్వా—విజయోస్తు, విజయోస్తు,

సుం—తమ్ముఁడా! జయమగుగాక. పోయిరమ్మ.

ఉ-సుం—మహాప్రసాదము.

[అని నిష్క్రమించుచు న్నాడు]

సుం—మునీంద్రా! [కొండు గరచి] కాదు, కాదు, విశ్వామిత్ర! బ్రహ్మ! జగద్వి

జయ మహాత్మవాచరణ నిమగ్న మానసుడవగు నాకు సెలవొసంగుశు..

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

విశ్వా—శుభమస్తు. (కొంతమూరము సాగనంపి వెనుదిరిగి కూర్చుండి కామా మత్త చిస్తుండె.)

మ. నును నే జేసిన సత్తపః ఫలమునో • పుణ్య ప్రభావంబునో
కననశ్యాంగద బ్రహ్మగేవు కదవికా • కల్యాణమేపారః గా
వనజాతేక్షణ మేనకగలసి స • త్వర్యంకముజేరి కొ
న్ననవిల్తుభజియించు భాగ్య మెలమికా • నాకెబ్బు టెన్నంజొకో॥

మ. ఎలప్పుడప్రపుదీవి వారమణి నా • భాస్వత్సరోజాక్షి నా
యలి నీలాలక నాసుధాంశు ముఖ నా • యందంపు రాచిల్కి నా
విలంబునా నానా సువతినా • బింబాధరక గల్గి నా
సోలతికా మేనక ముగ్ధుగెకొనని యీ • భోగంబు నాటికికా

తే. గీ. తేరి బారుచు నిరకించు • బోటి నారు

చక్రవాకంబులహసించు • చమ్మదోయి

యోవి గమనంబు లరియ రా • యంచ నడలు

మిన్ను చెప్పి దనరు నన్ను • మిన్న నడుము॥

ఉ. దానిముఖంపుసోయగము • దాని యొయారపునాచూపులుకా
దానిమదేభ యానమును • దాని చొకారపు మందహాసమున్
దాని యిందు సుందరము ! దాని మితారపు గబ్బిగుబ్బలున్
గానగలేని యీపదవి ! గంగనుగల్ప నె నాకు నేటికిన్

(యిటువంటి బరికించి అనిగో! నీలకంఠుడిటువచ్చుచున్నాడు. నాబహిఃస్యాణమును
మేనక వీనికనులం బడెనోలేదో!

ప్ర॥ నీలకంఠుడు

నీల — జయము! జయము! సత్యలోకాధీశా.

విశ్వా—ఓరీ! నీలకంఠా వీడి మేనక! వీడి నా బహిఃస్యాణము.

నీల—మహాప్రభో! మీ మేడలో విడిచివచ్చితిని.

విశ్వా—(గుభౌతన సింహాసనము దిగి)

మ. భలిరే. సవ్యక్షైతి నాతపయ సా న్య ఫల్యంబుఁ జెందెన్ మహా
జ్వలసంతాపము దీగు కాలమచరెన్ న్య సంతోష మేపారఁ గా
వలపుంబంగరుజామ్మ చెంతవసియిం న్య నాన జేకూరఁ జె
న్నలరన్ మేనక పిగు కొల్లఁగొన నా న్య కబ్బెంగదా నేటికిన్॥

నీలకంఠా! ఈ రత్నాలహరముఁగైకొనుము. (అని హరము నీలకంఠుని చేతికిచ్చి
వడివడిఁ బోవుచున్నాఁడు)

నీల—(ఆశ్చర్యముతో విశ్వామిత్రుని వైపుఁజూచుచు) ఆహా. కామమెంత తీవ్రమ
యినది! “కామాతురాణాం సభయన్న లజ్జా” యను నార్యోక్తి ననుస
రించి లజ్జాభయంబులవీడి పాపమీ జడదారిరాయఁడు తొడరగా మలవిస
ర్జనము సేయబోవువానివలె గోచిత్రిసికొని పరువెత్తుచున్నాఁడు చిఱకాల
మునుండి యపవిలో ముక్కుమూసికొని బకధ్యానము సేయుటవలన స్త్రీముఖ
మెట్టిదో యెఱుఁగడు. నన్ను వీనికి బాసటగానుండుమని సుందోపసుందుల
యాజ్ఞ. శీఘ్రముగాఁబోయి మేనకా విశ్వామిత్రుల సంభాషణ మాలించెదఁ
గాక.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

లృతీయాంకము.

ద్వితీయరంగము.

సత్యలోకమందలి బయలు.

(తెరకిరుప్రక్కలనుండి యిరువురు రక్కసులు ప్రవేశింతురు)

మొర—కుంభోదరా! ఎక్కడనుండి వచ్చుచున్నావు?

కుంభ—(కాఁగిలించుకొని) నీలకంఠా! వైకుంఠపురమునుండి వచ్చుచున్నాను.

నీల—వైకుంఠపురము జూచుచున్న గన్నల పండువుగానందునని దేవతలు చెప్పుకొను చుండఁ బలుమారులు వినియుంటిని. నిజమేనా?

కుంభో—నిజముగాకమి! దానికంటె మనకొట్లేటిలంక నయము. ఎటుఁజూచినను నీరే! మన్యదిమ్మ. అదిమ్మమీద నొక మట్టిచెట్టుగలదు. అనెట్టు చివరి నొక పెద్దపటప్రతమున్నది. అదియే విష్ణుమూర్తి సింహాసనమట. దాని నధిపించి వాడు చతుర్దశభువనుంబులఁ బాలించునట.

నీల—అక్కడికి నీవెందుకుఁబోతివి?

కుంభో—ఓరీ! నీతల్లిసిగ తటగ! మఱలమొదటికి వచ్చుచున్నాడవా?

నీల—కాదునాయనా! నేనెటుఁగకయడిగితిని. కోపింపకుము.

కుంభో—ఉపసుంద మహారాజుగారు వైకుంఠముపై దండెత్తినారు.

నీల—అలాగునా బాబూ! విష్ణుమూర్తి మీకనులంబడెనా?

కుంభో—వాని పొట్టపొడిచివేయ! మేమునైకుంఠము బ్రవేశింపకముందే అక్కలు గట్టుకొని యెక్కడికో యిగిరిపోయినాడు.

నీల—అక్కడేమి చిత్రములు గలవు?

కుం—వెట్టిమొగమా! పాడుపడినదీవియందేమి విచిత్రములుండును? నీవిప్పుడెక్కడికిఁబోవుచున్నావు?

నీల—ఎన్వేగిత్తోఁజెప్పవుగదా?

కుం—నిన్ను చంపుకున్నట్టు. చెప్పను.

నీల—నిన్నరాత్రి మన విశ్వామిత్రులవారు మేనకతో సరస సల్లాపములాడుచుండఁ జూచితిని. ఆతరుణమునుండియు మారపికాచిగగ్గిస్తుండెనై యిటుఁదిగునులాడుచున్నాను.

కుం—ఎందుకు?

నీల—ఎక్కడనైన నొకపడుచు దొఱకునని.

కుం—ఎవరైన పొరవేసితిరా లేక మరచిపోతిరా?

నీల—కాదు తండ్రీ! ఎగతాళిఁజేయును. ప్రతిపల్లెయందును పడుపుఁగత్తియ లందురుగదా!

కుం—వెళ్ళేముండకొడకా! మనకుజంక పడునాటగు భువనంబులంగల పడుపుగ
 త్తయలందరు పాపపోలేదటరా! వారికి మనకురక్కరు నీవాప్రయత్న
 మును మానుకొనుము.

నీల—అయ్యా కుంభోదరా! నీయుదరమంతయు నుపాయముల పుట్టి. నాకు
 దగువెటవాలోచించి చెప్పము. నీమేలును మఱచువాడనుకాను.

కుం—అరచేత వెన్నబెట్టుకొని నేతికి విచారించెదజెందులకు? పృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి నే
 యు విశ్వామిత్రుని బంటవెయుడి నవింతైనా పడనేల? వానికడకి మ
 నవిజేసికొమ్ము, నీకొక చక్కని యువతిని సృజించియాయగలఁడు.

నీల—బాబో! విశ్వామిత్రునితోడనే మనవిజేసికొనుట ముక్కోపినన్న శపింపక విడ
 చిపెట్టునా! నాయనా, కుశాగబుద్ధివి నీవే వానిదోమార్గముఁజూపి పుణ్య
 ముఁగట్టుకొమ్ము.

కుం—(అలోచన సూచించుచు) నేజెప్పినవొప్పున వతిఁకంపుము. నీకొక్క స్త్రీ
 లభింపగలదు.

నీల—చెప్ప! బాబూ! చెప్ప! నీయింట దాసి నైపుట్టి నీ ఋణముఁ దీర్చి
 కొందును.

కుం—తొల్లి సురాసురులు క్షీరసాగరము మధించిన తెఱంగు నీవెఱుంగుదువు కదా!
 అప్పుడు లక్ష్మీయు సూర్యచంద్రాదులును కామధేనువు కల్పవృక్షము మొద
 లగునవియు నచ్చరలును పాగావార గర్భమునుండి బయటకువచ్చిరి. కాన నీ
 వొక నిడుపైన త్రాటిని సంపాదించి యొకకొనను నీకంతమునకు చిగించుకొని
 రెండవకొనను వైకుంఠపురమున విష్ణుదేవుఁడు నివసించియుండు మట్టిచెట్టునకు
 గట్టిగాఁగట్టి యంత గుభాలున పాలకడలియందునికి సముద్రగర్భమున వెదకు
 చుండుము, అంతట నీతలకో, మొలకో, ముక్కుకో, అక్కుకో, మూతికో
 చేతికో, మెడకో, తొడకో, ప్రక్కకో, పిక్కకో, కాలికో, వ్రేలికో యొక
 యచ్చర తగలఁగలదు. దానింబట్టితెచ్చి తనివిదీర నీకోరికఁ దీర్చికొమ్ము.
 పామ్ము.

నీల—(గుండె మోడుకొనుచు) బాబో! విష్ణుమూర్తిక మత్స్యమో, కూర్మమోయై గు
 టుక్కున నన్న మ్రింగమా!

కుం — నీలకంఠా! అయ్యలైన నీవిద్యప్రపంతుడవే! విష్ణుమూర్తి నీకనులంబడిన తోడ నే యీశులంబున నానిం చొడిచి యీశాశంబునగట్టి నుండోపసుందుల కడ కీడ్చుకొనిరమ్ము మనదనుజనాయకులు నీశార్యంబునకు మెచ్చినీ యిచ్చవచ్చిన యచ్చరను నీకుఁబెట్టిసేయుదురు

(అని శూలమును పాశమునిచ్చుచున్నాఁడు)

నీల — బలె బలె! (అని చంకలు గొట్టుకొనుచుఁగొంచె మాలోచించి) నాయనా! క సందేహము

కుం — నీ కెప్పుడు సందేహ మే! చెప్పు.

నీల — నేను నాతల్లిదండ్రుల కొక్కడనే కొమరుడను. నాభార్య కొక్కడనే మ గడను. నాకొడుకున కొక్కడనే తండ్రిని. నేను చచ్చిన వారందరి యుసు రు నీవు పోసికొనవలసివచ్చునుమా! మంచియుపాయమాలోచించి చెప్పుబా బూ నిక్కముగా నీయింట కక్కనైపుట్టి నీరుణముఁదీర్చుకొనఁగలను!

కుం — వెట్టమొగమా! నీవుచచ్చిన నాకేమిలాభమురా!

క్షీరసాగర గర్భమున వేలకువేలచ్చరలున్నవారని నాతండ్రి నాతల్లితోబలుమా రులు చెప్పుచుండ వినియుంటిని తప్పక నీకట నొక స్త్రీ లభింపఁ గలదు. పొమ్ము

నీల — తండ్రీ తాద్రాదుతెగిరవో వాగతిమేమి!

కుం — ఛీ! నోరుమూయుము. ఆపదల విలంఘ్యములు. అత్యకాలము బ్రాపించిన నెంతజాగరూకతతో నున్నను నిష్ఫలము అమంగళములు చదువక సరగునపా మ్ము.

నీల — మంచిది. నేమిగిడివచ్చు సమయమునకు నీవెటునుండువు?

కుం — నేనిప్పుడు చిత్రగుప్తుని బదులుగా పనిజూచుచున్నాను. క్రొత్తయమునికడ సంయమనినుందును.

నీల — ఓహోహో! అభినవచిత్రగుప్తుడవానీవు! నన్నుక్షమించి నాతప్పులుమాత్రము డెయిరీలో వ్రాయకుబాబూ! నీక నేకవేల నమస్కారములు.

పం— మంచిది నో ము.

(ఆని యిరువురు నిష్క్రమింతురు)

గద్య

శ్రీభీమేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ కవితావిచిత్ర దిగవల్లి వంశపయః
 పారాపార రాకాసుధాకర కాండిన్యసగోత్ర పవిత్ర
 చతుర్వధ కవితా ధురంధర గాజనామాత్యపాత్ర
 శివరానమంతి పుత్ర సహజపాండిత్య నూర్య
 నారాయణ నామగ్ధేయ ప్రణీతంబగు శ్రీ
 తిలొత్తమయను నాటక పుష్పం
 బున త్యతీయాంక దశము
 సంపూర్ణము

—ॐ॥—

శ్రీ

తి లో త్త మ .

చతుర్థాంకము.

—

ప్రథమరంగము.

—

మేరువు సమీపమందలి బయలులు

ప్ర॥ బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు, ఇంద్రుడు మొదలగు

దిక్పాలురు, బృహస్పతి, దేవతలు, ఋషులు.

విష్ణు— (బ్రహ్మనుద్దేశించి) కుమారా! సరోజాసనా ఎంతపనిజేసెతివి.

తే. గీ. క్షూరదనుజుల నిరువురఁ • గుతుకమునను

సృష్టిజేసియు వారికిఁ • జెందరాని

వరము లొసగితి గాదె! త • త్ఫలమే! నుమ్ము

యనుభవింపక తీరునే • యడల నేల

తే. గీ. చేసినాడవుగద తప్పు ♦ చేతులార
 అనుభవింపంగ వలసెమా ♦ కందఱకును
 కాని కార్యంబు లొనరింప ♦ గడగినావు
 కడుపుచెడఁ బుట్టినాడవు ♦ గదరనీవు

బ్రహ్మ—(విచారముతో చేతులుజోడించి)

మ. చేసినాడను క్రూరత్వత్యుల ♦ సృష్టిజేసియు తప్పలక
 చేసినాడను హీనబుద్ధిని ♦ చింతనొందగ మిమ్ములక
 చేసికొంటి సుహృదరాధము ♦ చేతులారగనాకు నే
 చేసిమన్నన దోసమెంచక ♦ శ్రీకరాననుభోజవే॥

(అని పాదంబులం బడుచున్నాఁడు)

ఈశా— పుండరీకాక్షా, నిష్ఠురంబులాడిన కప్పములు గట్టెక్కునా గతించినదాన్నికె ప
 గచిననేమి ప్రయోజనము! మీది కార్యమాలోచింపుము

విష్ణు— (ఆశ్చర్యము నటించుచు) ఎంతమాట.

స్తో॥ జగములెల్ల సృజించి ♦ సత్యలోకమునేలు
 నలినోద్భవుడు శతా ♦ నందుడుండ
 పదునాల్గు భువనమృతా ♦ పాలింపనిపుణుఁడౌ
 యాదిత్యనాయకుం ♦ ధాతడుండ
 పాప పుణ్యంబుల ♦ పోశీలనముసేయు
 సంయమనీకుండు ♦ శమచుండుండ
 వాయుదేవుడటండ ♦ వైశ్వానరుండుండ
 వైశ్రవణుండుండ ♦ వరుణుండుండ

తే. గీ. వైత్యనాయకుండగు యాతు ♦ ధానుడుండ
 మిత్తి గొంగయ నందగు ♦ మిరలుండ
 మీదికార్యంబు యోజింప ♦ మించుశక్తి
 గలదె! పటపత్రికాయుక్తి ♦ గరళకింత

ఈశా — దేవా! ఎత్తిపోడుపు మాటలతో మమ్ముగాతించుటనీకు ధర్మముగాదు

విష్ణు — ఎత్తిపోడుపు మాటలాడుటకు నేనుగూడఁ దైత్యులచే పరాజయము గాంచి
నవాడనే!

(బ్రహ్మ మహేశ్వర దిక్పాల యుతముగా నిందుండు చేతులుజోడించి)

దండకము

శ్రీ మన్మహావిష్ణు బామోదరా నారసింహ బలిష్ఠంసి విశ్వంభ రాపుండరీకా
క్ష నారాయణాకేశవా మాధవా పద్మనాభా వ్యాషీకేశ కామోదకీనంద కాచక్రపాణీ
మణీశంఖ శ్రీశార్ఙ్గధారియు కేంద్రా ముకుందా మురారాతి గోవింద వైకుంఠ వాసార
మానాథ రామాహరే మున్నువేదంబులంబ్రోవి సంద్రబునంశాచ్చి మ త్స్యవతారుం
డనై సోమకుంజంప వాక్షీరవారాశి ద్రచ్చంగదా త్వేల్పులు స్వేల్పులుంగూడి పా
ర్థింప కూర్మానతారుండనై నీవు మవ్వంపుఁగవ్వంపు గజ్జేపునన్వేఁ పునందాల్పవా శ్రీవ
రాహవతారుండనై తొల్లి హేమాక్షునింద్యంచి భూదేవినింగావవా నారసింహవతా
రుండనై భిక్తవాత్సల్య మేవార ప్రహ్లాదు రక్షింపవా! పూర్వకాలంబునందల్ల చాగం
పు బలోరక్కసుండా బలీంద్రుండు స్వర్గాది ముల్లోకముల్ గొట్టి జృభించియున్ మ
మ్ముగాతరింపగా గుఱ్ఱరూపుని మూడంజలస్వేడి పాతాళమున్ వానికిం జూపియున్
మమ్మురక్షింపవా ! కార్తవీర్యాది భూనాథులున్నట్లునై సాధులంగాసి నొందింప రా
మావతారుండనై నీవు ముయ్యేడుమారుల్ కడుండిట్లనై వారిలంద్యంపవా ! నేడుమా
పాలి దయ్యంబుల్ భూమి జన్మించినారయ్య సుందోపసుందుల్ మహాకూరదైత్యుల్
సహింపంగ లేమింక బాధల్ మమున్ గాచెదో లేక యీ మేరు పృథ్వీధరంబండ వా
సంబునెల్లప్పుడు న్నూర్చెదో పాలలొముంచినన్ నీటిలోముంచినన్ నీచెభారంబటందు
న్నదిన్నమ్మి యున్నారమోదేవదేవా కృపాపూర్ణభావా నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః

విష్ణు — (ప్రసన్న నదనుడై)

తే. గీ. తెలపఁ న్యల చేనవ • ధ్యతనుగాంచి

కామరూపులునల కామ • గాములగుచు

సురవిరోధులు సుందోప • సుందులలర

వారి వధియింప శక్యమే • న్నజపాణి

అయినఁగొంచు యోచించెదఁగాక అనియాలోచన సూచించుచు వేరియో న్నుచిరి

చినట్లుల నటించి) కుమారా! శతానందా!

తే. గీ. ముజ్జగంబులఁగలయిందు • ముఖులయొక్క

రూపలవణ్య విప్లవంబు • రేపునూరి

నరసి తిలపతిమాణంబు • సపహించి

పాలఁతినొక్కర్తు కనుజగఁ న్మోహనముగ

స్పృష్టి, జేసియు నిటనిల్చు • శీఘ్రముగను

బ్రహ్మ — మహాపాదము (అని నిష్కమించుచున్నాడు)

ఈశా—[బృహస్పతితో] ఆచార్యా మాచితివా గరుడద్వజుని గడుసుదనము (గుం
డెలపై చేయినైచి) అబ్బ! ఎంతదీర్ఘాలోచన!

బృహ — గంగాధరా! తే గీ. హంసవానానుఁడు సృజించు • నప్పుడప్పు

డాక్టర్ల దర్శి క్రూరుతా • రక్కసులను

మనలఁగఁజింపవారల ✦ పదమడంచి

ప్రాచీనశత్రుడు నిద్రోతి • మొదటినుండి॥

ದೇವೆಂ— ಆಚಾರ್ಯಾ: ನರಜಗದ್ಭುನಿಪ್ತೆ ನಿಂದಮಾಪದವೆಲ

కే. గీ. పూదుజగమల ముప్పది • మామొక్క

६ వ్యూలను నేలుపాపియీ , దేవవిభుని

భాగ భేయమే! యారీతి • పరిణమించె

ననుదినంబు సుఖలబ్ధం • ననుభవింప॥

(ఈశానునివైపుదిరిగి) తే. గీ. చక్రపాణియో మనయోః • బాలిమాలి

దుష్టిదేశ్యుల నిరువురం గుహమహన్న

నగురసామ్రాజ్య మింకమీద, నమభవింపఁ

గలువే యెన్నడైనను • గరళకంఠ॥

(అని విచారించుచు కన్నులనీరు తుడుచుకొనును)

ಈಶ್ವ— ಒ॥ ಇಂಕವಿಚಾರಮೇಲ! ಯಮ • ಶೆಶ್ವರ ಕಂಜದಳಾಹ್ನು(ಚಿತ್ತ)ಪಿನ್

పంకజ గంధినోర్తునలు • వన్ స్మజియింప నమృజ్జలిచ్చుటన్

పాంకమడంప నోపునీతి • పుత్రులనంచు మదిందలంచెదన్

జంకద కేల నీవిటుల • స్వర్గపురాధిప మేఘవాహనా

(అప్పుడు త్రిజగన్మోహినియగు శ్రీతో బ్రహ్మ ప్రవేశించుచున్నాడు)

విష్ణు -- (ఆశ్చర్యముతో నా శ్రీనిజూచుచుండనట)

శాశ్వతా చందనగంధిరూప మహాహా! యామోము చందంబువ

హ్వరకిన్దవ సోయగంబుభళితే • పాలిండ్ల బల్బింకమ

రూరే కాంచనదేవా కాంతియరరే • జంఘాయసారధ్యమ

యారే కన్నులపండువయ్యెగననీ • యజ్ఞోపవీతేక్షణన్

(ప్రకాశముగా బ్రహ్మనుద్దేశించి)

ఉ॥ ఎక్కడ నేర్చి నావపుర • యీలలనన్ సృజియింపఁగానమీ

చక్కని మేనికాంతియును • జన్మవచింకము నాననాబ్జమున్

చొక్కఁపుఁజెక్కుటద్దముల • సోయగమార! నిలుండనుందరం

బక్కజవయ్యెఁజూచుటకు • నండజ యాననుహంసవాహనా॥

బ్రహ్మ -- (చేతులుజోడించి) దేవా! మీకరుణాకటాక్ష వీక్షణములే యింతపఁగా
రణము

విష్ణు -- [ఈశానునివైపు కన్నగీటుచు] మహేంద్రా!

తే. గీ. అంగజుని గోపవహ్నిన • సంకుఁజేయు

మిత్తిగొంగయె గుటకలు • మ్రొంగుచుండ

తిరుణిలావణ్యమును జూచి • దసుజాలరయ

పారవశ్యము నందరే • వలపు మీఱ!

అదియునుంగాక తే. గీ. దీనిమోహనాకారంబు • దేటిచూడ

దైత్యులొండొకలకుఁబోరు • దవరకున్నె

యని ఒరస్పర హరణంబు • నమరకున్నె

వగవ నేటికి మానమింక • ఎజపాణి

ఋషులు-బృహస్పతి -- తథాస్తు! తథాస్తు!

దేవేం -- పుండ్రకాక్షా, మీయండనుండఁబట్టికదా! మేమీ గండఁబులఁగడచుచుంటి

మి. లేనియెడ నీ ఇదిగిన గండంబుల నుండి మమ్ము గట్టెక్కించువారెవరు? కీడు
లో మేలీ మేరు భూధరంబులును మానససరోవరతీరంబులును పాలసుదిందుల
కు బొజ్జ శక్యముగాకుండుటచే నప్పుడప్పుడు మేమిందు తలదాచుకొనుటకు
నెలపు గలిగినది. (కలుమోడ్చి) దేవా! రక్షించినను శిక్షించినను మీదే
భాగము.

ఈశా—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీ ఖగవావానుని యెత్తిపాడుపుమాటలు! నే నీ
కువలయేక్షణంగని గుటకలు మ్రొంగుచుంటినట! మనమా! తొందరపడకుము.
కాని కాలమగుటచే నొంతుటకు పీలులేదు

బ్రహ్మ—సుందరీ! పురుషోత్తమునకు మ్రొక్కుము.

(అని జనార్దనుని నైపు జూపుచున్నాడు)

(విష్ణుమూర్తయు దిక్పాలయుతముగా దేవేంద్రుడును ఋషులునాస
నములు డగ్గి (నిలువబడుచున్నారు)

సుందరీ—(విష్ణుదేవుని పాదములకు మ్రొక్కుచున్నది.

విష్ణు—(సుందరి తలపై జేయివైచి) విజయోస్తు విజయోస్తు.

తే.గీ. సచ్చతాంగిరొ! పదునాల్గు జగములగల

యంగనా మాప విభవంబు • లరసి నరుస

నజుడు తిలపరిమాణంబు • నపహరించి

పూని నిర్మించె నిను జగ • నోహనముగ॥

కావున తిలోత్తమ యను నామంబున జరామరణ వర్జితవై వర్దిల్లుము,

(అంత కనుమప్పట్టి గురియుచున్నది)

బ్రహ్మ—అఘోక్షజా! ఇంక నవశ్యకర్తవ్యమేమి?

విష్ణు—(తిలోత్తమ మెడపై జేయివైచి)

సీ॥ సుందరాంగిరొ! నీవు • నందనంబున కేగి

సుందోప సుందుల • చందమరసి

మందానిలంబుల • నందందు గానంబు

విందుగా వీనుల • కందజేసి

డెందంబు చలియింప ♦ మందబుద్ధిని వారు
 పొందుగా వ్యాకులం ♦ బొందజూచి
 చిందర వందటై ♦ కందర్పు బారికి
 పందలై వారలు ♦ సందుగొందు

తే.గీ. లంగువెదకుచు శరణంబు ♦ నందరాగ
 నొకరి వలపు లెటుంగ నీ ♦ కొకరి కీవు
 దరికి జేరంగదీయును ♦ దనుజ విధుల
 కలికి నూది నొకరించు ♦ కాంత మట్ల||

అంత

తే.గీ. అనురు లిటువుర వేట్వేట ♦ నలరు విల్లు
 బారికిని దొరిసి యొకకొంత ♦ వడికి మగుడ
 నొక్కతావున వారల ♦ నుక్కడంప
 మోహ పరవశులను జేయు ♦ మోహనాంగి||

తలువార కాగల కార్యము గన్నలార గాంచగలవు సొమ్ము.

తిలో—మహాప్రసాదము (అని గభాసమలందఱు నమస్కరించి నాలుగడుగులు
 వెచి వెనుదిగిరి)

తే.గీ. తోడులేకయే నేనెట్లు ♦ దుష్ట దైత్య
 వరుల జేరంగ జనుదునో ♦ వారిజాక్ష

(నేపథ్యమునుండి మన్మథుడు) ఓ తిలోత్తమా!

విట విటీ సంఘములమిది ♦ వేటకాడు
 వచ్చుచున్నాడు నీతోడ ♦ భయమదేల?||

విష్ణు—(మన్మథు నుద్దేశించి) కుమారా! మీనకేతనా! ఈ కార్యమున నీవప్రమత్తుడ
 వై యుండి కంటికి తెప్పలెఱంగున నీమెంగాచుచుండుము.

సీ॥ ఫాల విలోచన ♦ పౌరుషంబరచేసి

పార్వతిం గలవిన ♦ ప్రాడతనము

గురుసతీగమన త • త్వరత గల్గజేసి

చంద్రుని గుండించు • చతుశ్చక్తి

గౌతము పత్నిపై • కాంక్షను జట్టించి

హరికోడిగావించు • విధిక నేర్పు

ధరణిజపైభ్రాంతి • దశకంఠునకుగూర్చి

గంతు గొనగజేయు • వింతచలము

గీ॥ ఎటూల ముందోపసుందుల న్న యెడ బ్రయోగ
మొరజేతువొ యీ మెతో న్న నియునేను
వారి వధియింప నీయనే న్న భారగుంత
గంధవహ రథాలోహణ న్న కంజబాణ॥

మన్మ—(నేపథ్యమునండి) నేనకుడందులకి నిరీక్షించుచున్నాఁడు

దేవేం—అయ్యా! గరుడధ్వజా! ఈమె స్త్రీ సహవాసము నజేక్షించు చున్నటుల
గన్నట్టుచున్నది. కాన రంభోర్వసుల నీమెకు బాసటగా ననిపెద యముని
జూచి) దండధగా! తక్షణము రంభోర్వసుల నిటకు దోడ్కొనిరమ్ము!

యము—చిత్తము (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

బృహ—ఋషులు—త్రిమూర్తులారా! మేము కాల్యకృత్యములం దీర్చికొనవల
యు సెలవొసంగుడు

విష్ణు—మంచిది. పోయిరండు.

బృహ—ఋషులు—(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(అపుడు రంభోర్వసులతో యముఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

రంభోర్వసులు—త్రిమూర్తులకును దిక్పాలయితముగా నపశ్యేయకు నమస్కరిం
తురు)

విష్ణు—విజయమగుగాక. విజయమగుగాక.

దేవేం—రంభా! ఊర్వశీ మారిగువురి తిలోత్తమకు బాసటయై యామెచెప్పిన వా
ప్సన విర్తింపుడు.

రంభోర్వసులు—మహాప్రసాదము.

బ్రహ్మ — తిలోత్తమా! ఆలస్య మెందులకు

(రంభోర్వశి తిలోత్తమల నాట్యము)

నాట్యానంతరము నిష్క్రమణ

విష్ణు — శతానందా! గంగాధరా! మేఘ శాపానా!

తే. గీ. మనతిలోత్తమ నెఱజూపి • మన్మథుండు

దృష్టచైత్యుల నిలువుర • గునుమగలడు

వగవనేటికి మనమింక • ప్రమద మెసగ

నమర నగరంబునకు వేగ • నరుగవలయు

రండుపోదము.

[అని అంగణు నిష్క్రమింతురు]

చతుర్థాంకము.

ద్వితీయరంగము-అమరావతియందలి బయలు.

[ప్ర] [బ్రహ్మ

బ్రహ్మ — (విచారించుచు)

సీ॥ అంచలేజ్జీనెక్కి • యతిరారు గజయాన

నక్షుల జూచిరే • హంసలార

వెలిచాయ కొదమరా • చిలుక నేరెడుచాన

దిలకించిరే మీరు • చిలుకలార

మొలకచందురు దాల్చు • మోహనాంగినిమీరు

రహిగాంచిరే చికో • రంబులార

కవిజనా వనమహా • కల్పభూరుహమును

బరికించిరే పాద • పంబులార

తే గీ. వాణి నామగ్ధకోకిల • వాణినిల
 వేణి గాంచితరే మీరు • పికములార
 ప్రణవపీఠిక గొలువుండు • పద్మగంధి
 కారదను గంటిరే మీరు • సరసులార

అహ! ఏమిది! ఎవరును బదులుపలుకరు వేనెంత యదృష్ట విహీనుడను విప్రీలీకాది
 బిరుహాక్షు పర్యంతము నాయెడ కోపమే హా!

[అని మూళ్ళిలును)

(అంత బ్రహ్మను వెదకుచు సరస్వతి ప్రవేశించును)

సర—

సీ! కాపవిముక్తయై • సతివచ్చిన దటంచు
 దైలుపరే నాధుతో • చిలుకలార
 కాపవిముక్తయై • సతివచ్చిన దటంచు
 విభునితో నాడరే • పికములార
 కాపవిముక్తయై • సతివచ్చిన దటంచు
 నజునితో నుడువరే • హంసలార
 కాపవిముక్తయై • సతివచ్చిన దటంచు
 సఖునితో జెప్పరే • సరసులార

తే గీ విరహమున కోర్వరేమ నీ • వెలదియనుచు
 రమణుతో బల్కరే చకో • రంబులార
 కాలయాపన సైపదీ • కాంతయనుచు
 పతికి వచియింపరేపాద • పంబులార

(అని యిటునటుదిలకించి విటించినిగాంచి కాఁగలించుకొని నేద బేర్చి!) నాథా! వృ
 థా విచారమేల?

బ్రహ్మ— (సంతోషముతో సరస్వతిని గాఁగలించుకొని) దేవీ!

కం! కాకవిశాపంబున భవ

దా కారము వృక్షమందు • నాగించి మనో

వ్యాకీర్ణ దఃఖః, రమున

నాకులపడి యెట్టులుంటి • వంబుజవదనా॥

సత—నాథా! నిరంతరము మిమ్ము ధ్యానింపుచు దినమొకయుగముగా గడపితిని.

బ్రహ్మ — చెలీ! నీయందొక గొప్పతప్పిదముగలదు.

తే.గీ. కవులు గవులంచు వారల • గౌరవింపి

దరికి జేగుచునుందువు • తత్ఫలముగ

చిట్టచివరకు వారిచే • జిక్కినీవు

కష్టములగాంతు వీరీతి • కమలనయః॥

సర—చేవా! మీరింకను మాయవెలుంగకున్నారు.

నీ. కడుపార శ్రీహరి • నన్న యదితిదేవి

కొండలోయల నేడు • గుందుచుంట

విభుని వక్షంబున • విలసిల్లు జలధి క

నృక నేడు కానల • నడలుచుంట

మగని సామేన న • ముఖ భూపర తనయ

విపిన భూముల నేడు • వెతలబడుట

నందనవనమున • నడయాడు పాలోమి

ఘోరాటవుల నేడు • గుందుచుంట

తే.గీ. విశ్ర కాపోప హరినేను • విటవమగుచు

భువనమునమిమ్ము నెడబాసి • పాగులుచుంబ

కాలగతిగాక వేటొందు • గలదె! తలప

దాని తప్పింపగానేరి • తరమునాథ!

బ్రహ్మ—మోహనాంగీ! నుందోపనుందులొండొరులకు నేడు దారుణ పంగ్రామము

జరుగ గలదు. గరుడధ్వజుండుచు మహేంద్రదాది దిక్పాలురును జూచుట

కేగుచున్నారు. మనముగూడబోదమురమ్ము. సంగతులన్నియు సవిస్తరము

గా నెఱింగింతు.

[అని నిష్క్రమించుచున్నారు]

చతుర్థాంకము

తృతీయరింగము.

భూలోకమందలి మొకానొక బయలు,

(వస్తాడు వెంకన్న విశ్రాంతియొడగా

నూతన యమకింకరులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

1 యమకిం—ఆరే! ఎచటవురా! నీవు?

వ-వెం—ఆరే! గిరే! నీవు. గా! యని యవక తవక ప్రసంగము జేసికొని మిమ్ముము
క్కముక్కలుక్రింద నటించి కావలగు గ్రద్దలకు నెఱజేసెదను. జాగ్రత్త!

1 యమకిం—(తండ్రి కింకరుని చెవిలో రహస్యముగా) వీడుమన రాక్షసులమంత
ను మ్రింగిపుట్టినవానివలె నున్నాడు. మనకన్న గంఠమానిసి. అన్నం
త పని చేయగలడు. సామంతుననే వీనిని సంయమింపఁగొందము
(ప్రకాశముగా వస్తాడు వెంకన్నతో) అయ్యా! కోపింపకుడు. తెలి
యక తొందరపడితిని, మీశత్రుమెది?

వ-వెం—గొల్లలము.

1 యమకిం—(తనలో) ఆహా! పాడుబ్రహ్మ సృష్టి! వెరిగొల్లనికంత విక్రమము! (ప్ర
కాశముగా) నూతనయముఁడు దీర్ఘ బాహుఁడు మిమ్ముదట్టంప కుతూ
హలాయత్తచిత్తుండైయున్నవాడు. మీరటును విచ్చేసెదరా

వ-వెం—దీర్ఘ బాహుఁడావానిపేరు. చేతులుపాడుగుగా నుండుటజేతనా వాని
కా పేరు కలిగినది?

2 యమకిం—అవునండి.

వ-వెం—పాతయముఁడేమైనాడు?

3 వ యమకిం—అడవులపాలైనాడు,

వ-వెం—క్రొత్తయమునకు మాస్నేహ మెందులకు కావలసివచ్చినది?

1 యమకిం—భూలోకంబునగల బలాధ్యులలో నొకరుగదామీరు! ఏదోపనియుండి
మమ్ముమీకడ కనిపినాడు.

వ-వెం—ఇప్పుడు సమయముగాదని చెప్పుడు

1 యమకి—(తనలో) ఔరా! ఏమి వీనిబింకము! ఈవిట్టివాని నిన్నడును మర్త్య
లోకంబున మేముజూచియుండలేదు. కానిమ్ము! మేముమువ్వరము
వీనిని బంధించికొనిపోలేమా? (ప్రకాశముగా) ఆయ్యా! మర్యాదగా
రెండు! లేకున్న బంధించియైననుగొనిపోగలము

వ-వెం—(కోపముతో)

శా. ఏమేమీ యవలీలబట్టినను బంధింపంగ మీకానె! నా!
సామర్థ్యంబెఱుగంగఁ జేతు నిలుదోధిండాంలమాంసాశను
నామాహత్మ్యము జెప్పి క్రొత్తయమునికొనెనావారికిందెందును
త్రామాద్యవృద్ధిగోకులకొక్క పలువెత్తన్ మీజయమైతిమన్

(అని రక్కసుల మువ్వరంజావమోదను)

రక్క—హా! హతోస్మి! హతోస్మి! [అనిపాశిపోవుదురు]

(అంతలో) థామసేత్రుండై దండధరుండగు దీర్ఘబాహుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

వ-వెం—(దీర్ఘబాహునిజూచి తనలో) వీడేకాబోలు క్రొత్తయముఁడు. వీఁడు చా
లా భయంకర విగ్రహుఁడే! కానిమ్ము! చావనున్న నాకు భయమెందు
లను? (ప్రకాశముగా) అరే! ఎవడవురా నీవు?

దీర్ఘ—(తనలో) ఔరా! కింకరులు చెప్పినట్లు వీఁడు నాకన్న బలాధ్యుఁడే. వీనినెట్లు
గొనిపోగలను? భయపడినచో నేటితో నాకధికారాంతమే. ధైర్య
మవలంబించి వీని నెట్లైన బంధింపవలయు (ప్రకాశముగా) నేనుక్రొ
త్తయముఁడను. నీకొయువుచెల్లినది.

వ-వెం—నాకా! నీకా!

దీ—నీబింకములు నాకడసాగవు తొందరపడకుము. నిన్నుగొనిపోవుటకేవచ్చి
తిని. [అని వెనుకంజవేయుచు భయపడుచు నిలుచుండును]

వ-వెం—అదిసీతరముకాదు.

గీ. పాతయముఁడెన్ని మారలోఁ పట్టినన్న
యత్తు మొరరించి ననుజూచి యడలిచనియె

క్రొత్తయముడవు నీవెంత • సత్తుపగల
వాడవో చూతమిటురమ్ము • పాటిపోకు॥

[అని లేచి, బెడతీపాటిపోవుచున్న దీర్ఘబాహుని వెంటడించుచున్నాడు.]

(తెరపడును)

(మఱల నొంటరిగా దీర్ఘబాహుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

దీ—అకటా! నేను రాక్షసమలంబునజనించి సుందోపసుందులనాశ్రయించి యెట్టెటో సంయమనీ పురాధిపత్యము సంపాదించితిని. ఇనియేమి కాలవైపరీత్యమో కాని కాలండనగునాకు మహాకాలుండై భూలోకంబున నీ విస్తాదువెంకఁడు జనించి నన్నుచానిమోది సంయమనీపురంబునోచ్చి మగ్ధయముండను నామంబున తత్పురాధిపత్యము విహించెను. అయ్యో! నా భోగమీక్షణమువలకే కాబోలు (కొంచెము యోచించి తలపంకించుచు) నేనిప్పుడు సుందోపసుందులకడకరిగి వారిక్రియుదంతంబంతయు నెఱుంగఁజెప్పి వారిచే వీరికి తగుశిక్షఁజేయింతునుగాక!

(అని నిష్క్రమించును)

[తెరవారును]

చతుర్థాంకము.

చతుర్థరంగము.

భూలోకమందలి యొకానొకపట్టణము

(తెఱికిఱుహా) కలమండి యిటువుకు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశించుచు
న్నారు)

మొబ్రా—ఒరే! రామసోమయాజీ! కరణంగారి యింటిలోనిన్న పస్తాహమయినదిక
దా. నీవు భోజనమునకు రాలేదు. కారణమేమి?

రా-సో—నిన్న నభోమార్గంబున దేవతా వికూనములువెళ్లుచున్నవి చెప్పకొనుచు ప్ర
జలు పరువెత్తుచుండఁజూచుటకు నేనుకూడ వెళ్లి యుంటిని.

మొ-బ్రా—కనబడినవా?

రా-సో—నాయనా కృష్ణావధానలూ! చెప్పిన నమ్మెదవో లేదో! చాలా మనోహర

ముగానున్నవి. నిన్న నీపాట్లకువచ్చితే మాకన్నలకు విందైనది

కృ—ఆ విమానము లెందుకుపోవుచున్నవో కాకణమేమైన గనుగొంటివా?

రా-సో—ఈమధ్య దేవాసురయుద్ధములో దేవతలు పరాజయము గొంచి మేరుగుహ
లలో గొందఱు మానసహోవర తీరమునగొందఱు దాగియుండిరట. రాక్ష

సులు సకలలోకింబులు జయించి యేకాతపత్రముగా నేలుచుండిరట.

కృ—అదియంతయు నాకు చెలిసినయంతమే. తరువాత.

రా-సో—బహుశా రాక్షసులను జయించుటకై యీ విమానములు పోనోవు.

కృ—అంతేకాని నిక్కమిదెఱుంగవు?

రా-సో—అంతకన్న నాకుచెలియదు.

కృ—ఇంకా విశేషములు చెప్పు.

రా-సో—లోకములో నందకత్తెలందఱికి నువ్వుగింజంత పుట్టుచుచ్చలు బయలుదే
రినవట. తెలియునా?

కృ—అది విన్నాను. ఏకారణముచేతనో.

రా-సో—నాకును చెలియదు.

కృ—పాతయముఁడు క్రొత్తయముఁడు. మధ్యయముఁడు ముగ్గురుములు బయలుదే
రి నారట నిజమేనా?

రా-సో—పాతయముఁడు యముఁడే! దేవాసుర యుద్ధానంతర మొక గక్కసుఁడు
క్రొత్తయముఁడైనాడు వాడీమధ్య మనగొల్లవెంకఁడిని యమలోకమునకీడ్చు
కొనిపోవసెంచి భూలోకమునకురాగా వానినిబట్టి చావఁగొట్టి గొల్లవెంకఁడు
యముఁడైనాడు. వాడే మధ్యయముఁడు.

కృ—చిత్రము. చిత్రము. మనగొల్లవెంకఁడుకూడా చివరకు యముఁడైనాఁడూ! ఈ
సంగతులన్నియు నీకటల తెలియుచున్నవిరా!

రా-సో—వార్తాపత్రికల మూలమున

కృ—ఇక దేవతలు రాక్షసులను జయించినవో మధ్యయమునిగతి యేమగును?

రా-సో—ఏమగును. అప్పుడు వానికేదోగొప్ప యువ్యోగమిత్తురు.

కృ—అందుకు వాడంగీకరించునా

రా-సో-- అంగీకరింపకున్న వాడు నరకబాధ ననుభవింప విలసిన దే!

కృ-- ముససేబు గారింటిలో తద్దినము. ఎచ్చెదవా! శేరుబియ్యము దొరకును,

రా-సో-- శేరుబియ్యమా! నేనురాను. ధుండీపురమున పోతేరన్న జాతరంట గొప్ప
జూదమాడుదురు. నేనక్కడనుబోయెదను.

కృ-- నీవెప్పుడును జూదరివే! పొమ్మో

(అని యిలుపుచు నిష్క్రమింతురు)

గద్య

౧౧ భీమేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధ కవితావిచిత్ర దిగజల్లి వంశపయః

పారావార గాకాసుధాకర కాండిన్యసగోత్ర పవిత్ర

చతుర్వీణ కవితా ధురంధర రాజనామాత్యపాత్ర

శివరామమంత్రి పుత్ర సహజపాండిత్య సూర్య

నారాయణ నామధేయ ప్రణీతంబగు శ్రీ

తలొత్తమయును నాటకపుష్పం

బున చతుర్థాంశ దశము

సంపూర్ణము

శ్రీ

తిలోత్తమ.

పంచమాంకము

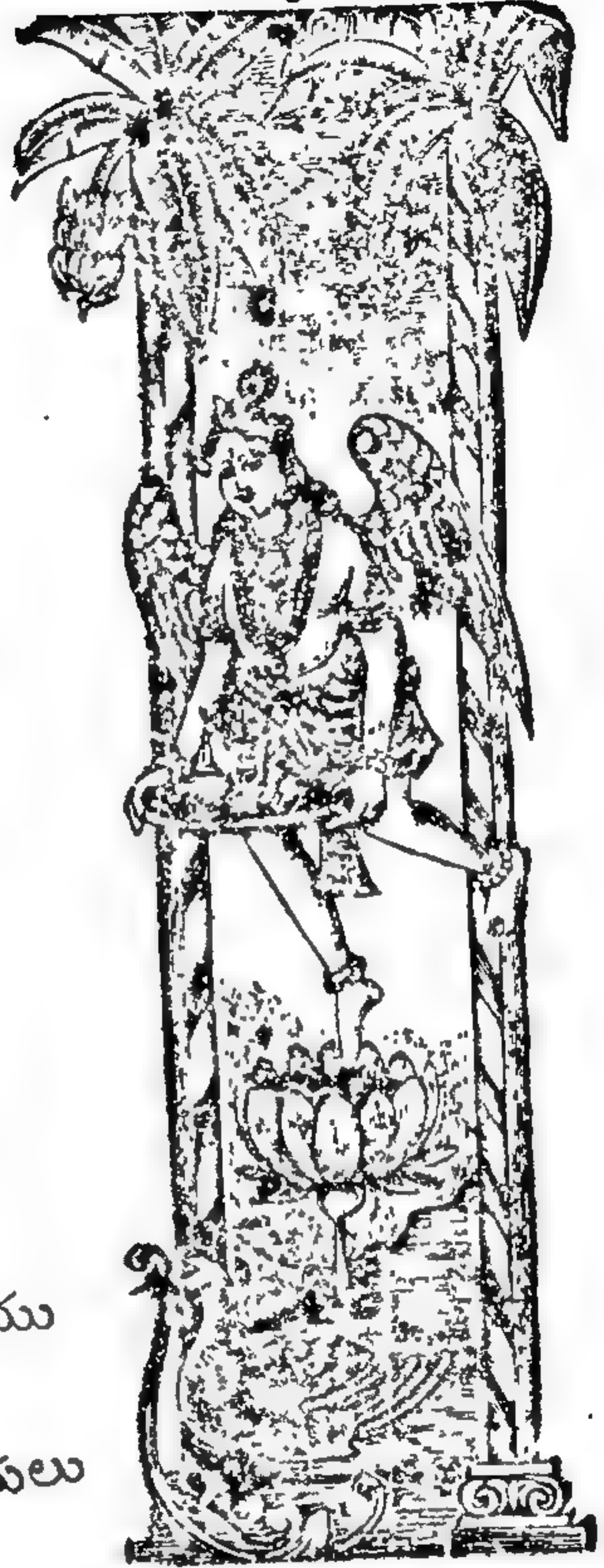

ప్రథమరంగము

నందనోద్యానవనము

ప్రారంభోర్వశీతిలోత్తమలు

వృషభగతిరగడ

రంభ — చూడుమీదెస నోతిలోత్తమ • సొంపు మీశెడు చింతగున్నలు

వేమకన్ గడుదావిచ్చెడు • వింతవి.తల పూలపొన్నలు

ఊర్వశి — రాజవదనరొ! బొండుమల్లెల • రాజరాజులమండెఁగాంచుము

బాబి బాబుల సారభందెద • సారసాకసు నెంచుమెంచుము

రంభ — చారుసంపెగ పూలసదెకను • సారసంబుగఁదోచుమదికిని

పారిజాతపు భూజమల్లెద • వన్నెలొక్కెడు నయనమలకును

తిలో—చెలియ నీదగు పేరుతో విల • సిల్లునుండుగ నీయనంటలు
భళి భళి! యటుఁగన్గొనంగదె • బారులంజను తేటిజంటలు

రంభ—భామవరుసగ దెల్పెదన్గను • ఎకుళమరుషేక కురువకంటలు
రోమశా, నఖరంజకంటలు • రోహిణీ, యటరూషకంటలు

ఊర్వశి—మగువమదమునఁ జూడుక్రమముగ • మాలతీ, సురసా, ప్రియాశము
జగతిఁగోరిన వెల్ల వొసగెడు • చారుసుందర కల్పసాలము!

(తెరలో)

ఉ. అమ్మక చెల్ల! మందమల • యానిలురాకకు మారుధాకకున్
తమ్ములతోఁ బగంగొను సు • ధాకరు కాకకు ప్రాద్దుపాకకున్
కొమ్మలఁజేరి లేనలు • కొయిలమెక్కుచు వేముకేకకున్
బమ్మకునైన జకని స్వ • భావము నేడిటు జంకనేటికో!

తిలో—ఊర్వశి! ఇవ్వని యెప్పరిదే!

ఊర్వ—సుందుఁడో! ఉపసుందుఁడో. మన్మథుని బొంకి దాళఁజాలక నిటు వచ్చు
చున్నాఁడు.

తిలో—ఎందులకు?

రంభ—నిన్నాశ్రయించుటకు.

తిలో—భుజములతో రంభనుత్రోయుచున్నా

(“అమ్మక చెల్ల” అను పద్యముచనువుచు సుందుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

(రంభోర్వసులు పూసాదరింజ్ల డాగుచున్నారు)

తిలో—(రంభోర్వసులకై నెదకుటనభినయించును)

సుం—(తిలోత్తమన్గాంచి మోహశ్చర్య నిమగ్నమానసుండై) ఇహో! ఏమియీహ ద
యాన సౌందర్యము!

నీ! నిష్కళంకంబైన • నీరజచింబమే

మోకాని యదికాదు • ముదితమోము

చెన్నారకామక • శృంఖలంబులూ! కాని

యోజింప నవికౌవు • యువిదకురులు

ఘన సుధా సంపూర్ణ • ఘటములే మోకాని
తలపగా నవికావు • తరుణిచనులు
పసమించి మెఱుంగారు • పద్మ ద్వయమొ! కాని
చర్చింప నదికాదు • చాణమ్యుగము

గీ సాగసుఁగుల్కెడు బంధూక • సుమమొ! కాని
చిత్తమున నెన్న నదికాదు • చెలువ మోవి
జౌర! యీనారి సతిఁగాఁగ • నందువాని
భాగ్యమెన్న వశమే! పద్మ • భవునికెని॥

కం. కంబువు నేలెడు కంఠము
కంబువు నిరసించు నడక • కంబముతోడమున్
కంబసిడి కాంతి జేహము
కంబుగదా దీనిపాండుఁ • గలిగిన నామక॥

ఒకమారీమెను బలుకరించి మాచెదంగాక. (తిలొత్తమనసమీపించి ప్రకాశముగా)

ఉ. ఎవ్వరి దానవీవు హరి • జేక్షణ నీయభిజేయమెద్ది? నీ
వెవ్వనిమేలుదాన విట • కేటికి నీదగురాగతంబు నీ
వివ్వలనవ్వల న్వదకె • దెవ్వరికోసము చించలాత్తు లిం
దెవ్వఁఁ గానరాగు విన • నెంతయుఁ గౌతుకమయ్యెఁదెల్పవే॥

తిలొ—(సిగ్గునటించుచుఁ దలవించి)

కం. చిత్తజ్ఞుకె నెమకదపురు
షోత్తము విధి విధిస్సజింప • సాగసుఁగులకు నే
సుత్తమకాంతల లోనఁ ది
లోత్తమనా నొప్పుచుందు • లోకాధీశ॥

సుందు—(తనలో) ఏమేమీ! చిత్తజ్ఞునికై యీమె వెదకుచున్నదా? చిత్తజ్ఞుడెవరు?
మేము దిగ్విజయమునేయునపుడు వీఁడెటనుండెను? [ప్రకాశముగా] తిలొ
త్తమా! చిత్తజ్ఞుడెవరు?

తిలొ—[తనలో] వీఁడెంత బుద్ధివిహీనుఁడు. తన్నుఁదానే యెఱుంగున్నవాఁడు.
(ప్రకాశముగా) మనస్సుయందు పుట్టినవాఁడు.

సుం—(తనలో) ఈమె చమత్కారముగా మాటలాడుచున్నదే! వనస్సుయందు పుట్టినవాడెవడు? (అలోచించి) మనస్సుయందు పుట్టునది కోరిక. కోరిక యుగానుము నొక్కటే. ఔరా! ఏమి యీమె కళాగ్రబుద్ధి! ఈ మందయిన నాయందు డేదమునిల్పి యీసందనంబునకు రానోపు. (ప్రకాశముగా) తిలోత్తమా! ఇటురమ్ము. [అని చేయిబట్టుకొనబోవును]

తిలో—(తప్పించుకొనుచున్నది.)

సుం—(వెంటడించుచు)

నీ పద్మ సంభవుచేత • వరములందితి నేను

అత్యుగ్రతర తపం • బాచరించి

నిఖిలలోకంబుల • నిర్మితి దనజుల

నాయాజ్ఞబాలింస • నయము మీఱ

దిక్పాలయుతిముగా • దివిజేశ్వరునిగొండ

సుహలకుదొడితి • గొల్లనంగ

ధనమని పాతరలో • ద్రవ్యించి నింపితి

బొక్కసంబుల నెల్ల • పుష్కలముగ

గీ. నసుర గంధర్వ కెన్నెర • యక్షభుజగ

సిద్ధ సాధ్య విద్యాధిలో • క్షేరి కొలువ

జగము లీరకుఁ బాలించు • శార్యధమాడ

వాసు నీడెవ్వరును లేరు • నభివదన॥

కా. బాలానిన్ను మదియప్రాణముగనే • భావించి పూజింతు నిం

కేలా బాలము నేయఁజూచెదవు నీ • వీరీతి శంకింతుటలో

మేలా! తెల్పవె నీదుసందియము నె • మ్మిందీర్తు దాసుండనై

తాళంబాల స్మరాన్ని కీలకకన్ • తన్వీ! జగన్మోహినీ॥

సాంగు

సందియమేలా । ఓ బాలా ననుజేకొననిక ॥సం॥

కుసుమ సాయకు కొదమ చిల్క । కోమల కర్పూర తలక

బిగి కాంగిట వడివిడి నను • బెదరు డిపియుబోవంగదవి ॥సం॥

కమనీయాద్భుత గాత్రీ • కంజదళా యత నేత్రీ

మరుమలుపుల కోర్వఁజాల • మృదయాన పల్కవేల ||సం||

స్వర్గమర్త్య సాతాశంబుల నిన్బోలు మోహన గాత్రనిఁ గాంచితి నే ముద్దుగుమ్మా
చయ్యన కాఁగిటఁ జేర్చిరతుల నన్నేలు కొమ్మా | నిలువవె | పలుకవె | నను దఁ

జేప్పవె ||సం||

(అని చేయిబట్టుకొనఁ బోవును)

తిలో--(తప్పించుకొని దూరముగా నిలుచుండును)

సుం--(మఱల వెంబడించును)

సీ. నందనోద్యాన సం శుభాన వృక్షచ్ఛాయ

విశమింతము రావె • బిసమహాక్షి

మందాకినీ నదీ • మహిత జలంబుల

క్రీడింత మిటురావె • కీరవాణి

చింతామణి భద్ర • సింహాసనంబున

సథిఁసంతము రావె • యబ్జదన

వెజయంతస్థిత • భర్మదోలికలందు

నూగుద మిటురావె • యోలతాంగి

గీ. కెల్ల మేనుగు పై నెక్కి • వేల్పు వీటి

యందు విహరింత మిటురావె • హంసయాన

వ్యోమ యానంబు ననినించి • భూప్రదక్ష

ణంబుఁ జేయున మిటురావె • కంబుకంఠి||

కళ్యాణివృత్తము.

1. సారసేక్షణా | యిక | జాలమేలనే

కరంబుఁదాళజాల వడిన్ | గాఁగిలీగదే||

(అని మఱల చేయిబట్టుకొనఁబోవును)

తిలో--2. శూరశేఖరా | తఱి | జూడవేమిగా

గరంబుఁ గూర్చు మల్లియలన్ | సంతసింపరా||

(అని తప్పించుకొని పూలుగుచ్చుచున్నది.)

సుం—(నిలచి పట్టరాని సంతోషముతోఁ జూచుచు) అహహ! నేడుఁగదా నన్నుఁడ నైతిని!

తిలో—(ప్రళహరమును మెడలో వేయుచున్నది.)

సుం—వహ్వా! వహ్వా! వహ్వా!

3. మారుధాకసున్ | విను | మందయాననే
భరింపజాల నింక నహా! ♦ బాధమాన్పవే॥

(అనిఁగదియఁబోవును)

తిలో—(నవ్వుచు)

4. రారసుందరా | నల | తాలఁజేర్చివే
సుగాంగ నా మనోభంగమున్ | చూడఁగొన్లదే॥
(అని కన్నుఁబ్రామి ముందునడచి పూసాదరింపఁ దాగును)

సుం—[నెదకుచు నిష్క్రమించుచు]

[ప॥ రంభోర్వశీ తిలోత్తమలు.

రంభ—చెలీ! ఊర్వశీ! మన తిలోత్తమ సుందని బట్టలోఁ బెట్టినది.

ఊర్వ—ఇంక నెందఁనిఁబెట్టఁ గలదో!

తిలో—(రంభోర్వసులను భుజముతోఁ గెంట్టుచున్నది)

[తెరలో]

నీ. పాంచ జన్యమునిని ♦ భయమంది యెఱుంగను

పికరవంబున కేను ♦ బెఱచుచుంటి

శరపరం పరిలకు ♦ జంకి యెఱుంగను

చల్లగాలికి నేను ♦ జంకుచుంటి

చండి భానునికైన ♦ చలన మొందియెఱుంగ

పండు వెన్నలకునే ♦ వగచుచుంటి

వారుని తేజమునకు ♦ నడలి యెఱుంగను

మరునిబారికి నేను ♦ బఱచుచుంటి

గీ కత్తులకు నుల్కి యెఱుంగ వూ ♦ గుత్తులకును

భీతిఁజెందుచు నుంటి నా ♦ భీలగతిని

చింతకాలంబు బ్రాపించె • చింతవాడమె

కాల మెల్లప్పు నొక క్షణి • గడచునొక్కొ-

అమ్మ—రంభా! ఈ స్వనియ్యోదే?

రంభ—ఉపనుండుడు ౧౦ నోళ్ళు.

(“పాఠశాలము” అను పద్యముఁజదువుదు నాపనుందుఁడు ప్రవేశించునున్నాఁడు)

రంభోర్వనులు—(పాదరింజ్జడాగుచున్నారు)

తిలో — (పూలుగోయునబలు నటించును)

ఉ.నుం—[తిలోత్తమంగాంచి మోహశ్చర్యములతో]

సీ. ప్రాగు జలయు మించు • బడమో ముగ్గుల

మాటయో లేక నె ♦ ముగ్గు మొగ్గు

తమ్ములో మారు బా • తమ్ములో గొండు మీ

నమ్మల రేక నే ♦ త్రమ్మలక్క

కావియో పవదంపుః • దీపయో యమృతంపు

ಬಾವಿಯಾ ರೆಕೆ ಕೆ • ಮ್ಮಾವಿಯುಕ್ಕೊ

చెందులూ యపరంజి • కుండలూ గజనిమ్మ

పండుల రేక పా • లిందులూక్క

గీ. భరిర! యీ నమతకుసులు • బెడు స కులుకు

శ్రీ బిగువు! యీ సువృత్తత! • యీరసికత!

యోగ్యురూఢము! యోసూరు: ♦ యోవికాస

మీ విశాసంబు లీకాంతు • తెందుగలవు?

గీ. బోటిగాదిది ను పచాల • పేటిగాని

పటిగాదిది రక్షనాల మూటగాని

మూటగాడిది సమశయ • ఘోటిగాని

ఘోటిగాదిది కొమ్మించు • తేటగాని॥

జారా! ఏమి యీ మోచక్కడనము! [సమీపించి]

ఉత్సాహ—వారిబాక్సీ నీదుపేరు , వరమెద్ది చెప్పమి

పరిమేలుదాన విట్టు • రేల నీవురాగతం

బేకోసలంబుఁ బూతు • విందువదన యటునటన్
బారఁజూపఁగానరారు • పంకజాత్మ లేయెడన్॥

తిలో — [స్వీగ్నతోదలవాంచి]

ఉ॥ ఓదనజాగివాఁపురు • షోత్తము పంపున వాఁజాగనం
డావటనస్సజించెనిను • సర్మిలేఁగూర్పఁగ నేతిలోత్తచున్
నీదయఁ గోరివచ్చితిని • నేమయ్యోడ భజంపనిన్న నీ
పాదములాన నన్నుఁ బువు • పానపుఁ జేరిచియాదరింపవే॥

ఉ-సుం — ఆహా! మీ నాయదృష్టము! గరుడవాహనఁడు విధింపహంసవాహనఁడు
వాకొఱకు నిన్ను సృజించెనా. [కొంచెము యోజించి] ఓహో! ఎల్లలైన
వమ్ముల సమాధానపరచుకొని మాయండనండి పాటఁబోసికొనట కాపురు
షోత్తముఁడు పన్నిన పన్నుగడగనోపు. అదియు మాకానంగ నే!

తిలో — [తనలో] మీయండ నుండుటకుఁ గాదు మీయంతిముఁజూచిటకే.

ఉ-సుం — సభీ! తిలోత్తమా!

సీ. అమరేశ్వరుని భోగ • మంతయు హరియించి

అగ్నిహోత్రుని శక్తి • నవఘటించి

యమునధికారంబు • నరతెంబుఁ గావించి

సోకుమూకల తేలి • సుక్కుఁబట్టి

పడమటిదొరకును • భంగంబుఁ గల్పించి

గాలిదేవునిఁ గడుఁ • దూలఁగొట్టి

నిధినాయకునిఁ బట్టి • నిర్భాగ్యు నొనరించి

యప్తిమూర్తిని సగ • మబలఁజేసి

గీ. హంసవాహను నడవుల • కనిపి విష్ణు

మూర్తిని సతంబు వటపత్ర • మున ఎసింప

గా నొనర్చి యదేన్న జ • గంబులేలు

పురుష సింహుడ నన్వేష • బాగడనేల॥

గీ. మూడు జగముల ముప్పది • మూడు కోట్ల

దివిజాలను జయించిన మహా • భీరుడనగు

నాచు చెట్టుబట్టివేని నీ మోదమలర
 గొఱతయుండు నె నీకొక నీ గోమలాంగి||
 గీ మారుతుండొసరింప నీ మూర్తనంబు
 అంబుధీశ్వరుండే కల నీ యంపిజల్ల
 యముడు కానలిగాయు నీ నీ వార్మ్యతలము
 నన్నుజేపట్టితేనియు నీ నీశివదన||

(అని చేయిబట్టుకొనబోవును)

తిలో—(తప్పించుకొనుచున్నది)

ఉ-సుం—(వెంటడించుచు)

కా. రావే సుందరగాత్ర పద్మనయనా నీ రావేందు బింబాననా
 రావే! సారస కుట్టులస్తని! సఖీ! నీ రావేల బింబాధరా
 రావే! చంపకనాస! హంసగమనా! నీ రాజత్పదాంబోరుహా
 రావే! కాగిటజేర్పవే! రంజింపవే! కోమలీ||

సాంగు

కోసమె నాయెడ | నోసి తిలోత్తమ
 గాసిల నన్నిట | గాత్రయబెట్టెదు ||కో||
 ఒక నిమిసంబైన | నోర్వగఁ జాలనె
 వికచనకోజ వి | కాల విలోచన ||కో||
 ముద్దియ నిలువని | మోమిటుఁదిప్పవె
 నిద్దపు చెక్కిట | ముద్దొకటియ్యవె ||కో||
 కట్టడి నేనని | కాంతదలంచిన
 గట్టిగ నీవిని | కాగిటనొక్కవె ||కో||

గీ. క్షీకనకాంగి సందింపుము నీ నొందెదవేటికి మావసంబునన్
 నాకుల కాంతలెల్లరు నీ నారతమున్ గడుసంతసంబునన్
 నీకనుసన్నలన్ మెలగి నీ నీకుపచారమొవర్పనెంతయున్
 పాకటలీల నేబుసరు నీ వారినినీకడ కీక్షణంబునన్

(అనిమొఱల చేయిబట్టుకొనబోవును)

తిలో — తప్పించుకొని దూముగానిలుచుండున)

ఉ-సుం —

(తిలోగి నృత్యము.

[1] మదగజగమనరొ | పదునిడికరములు | హృదయము నేయఁగఁబోచ్చెన్
మరఁడిచ్చెన్ | పఠము హెచ్చెన్ ||
(అని గదియఁబోవును)

తిలో — (2) ఎదిరఁగఁదగదు | గదియఁగఁజనదుర | ఇదపద! నీకిదివేగ?
గనవేలా | చాటురహిత ||

(అని తప్పించుకొనును)

ఉ-సుం — (3) సుదతిరొదయఁగను | పదయుగమనఁబడి | యెదమద నానల మార్పెన్
తమిఁదీర్పెన్ | కాఁగిలుఁజేర్పెన్ |
(అని పాదములం బడుచున్నాడు)

తిలో — (4) వదన విడువుమిక | పదములు తెదయక | ముదమున రమ్మిక నేలన్
నెలఁవాలన్ | జేర్చుము లీలన్ ||

(అని ముందు నడచుచున్నది)

ఉ-సు — తిలోత్తమను వెండించుచున్నాడు)

ప|| సుందఁడు.

సుం — (తిలోత్తమకడ్డముగా నిలచి)

ఉత్సా — సారసాక్షి కంటఁబడక • సంకటంబుఁబెట్టఁగ
నేరమేమి చేసినాడ • నెయ్యమొదవఁ దెల్పవే
మారుబారిఁ ద్రోయనన్ను • మగువ నీకు న్యాయమే
వైరమూనియున్న నీవు • బ్రతుకఁగలనె! నేనెఁకిన్ ||

(అని కాఁగిలించుకొనఁబోవును)

ఉ-సుం — (క్రోధముతో సుందుని గెంటుచు)

ఉ. ఓరి మదాంధ! నీవిటుల • నుచ్చము నీచమెటుంగకమదిన్
మాటఁగొనంగ నెంచెదవె! • సోదరు పత్ని మనోధనంబు నె
వ్వారలు మున్నొనర్చిరిటు • బాలిశ! నీకిది కాస్త్రవోగిత
చారము కండ కావరము • చయ్యనఁ దెప్పర దానవాధమా ||

సుం — (తనలో) ఏమి వీనికాచరము! నేను వరించిన కాంతను మదోన్మత్తుడై తాను వెంబడించుటయేకాక మీదమిక్కిలి నన్ను కొలుల బలుచుచున్నాడు! కొంచెము మందలించి చూచెదంగాక. (ప్రకాశముగా)

ఉ. తమ్ముడ వింటిగాదె మను • తండ్రి సమానుడు క్షేష్ఠుడందు నీ
విమ్మెయి నీతిమాలియిపు • డిచ్చెలి మత్సరి మాతృతుల్య నా
తమ్ముల విల్లు మాయలకు • దద్దయుఁజిక్కి కలంతు వేటి న్యా
యమ్మిది! శాస్త్రవోదిత మె • యారయ వింతయు మానసంబునన్॥

అ.వె. కామమెంతయున్న • గాంచ వేనావియు

వరుసఁగమలుఁడెఱచి • పొగుపంబు

వీడు మింక నీవు • వీడకు ధర్మంబు

మన దిగంత కీర్తి • మాపకయ్య॥

ఉ-సుం — (తనలో) అహ! వీని శ్రురంగనీతులు! నేను వరించిన కాంతనెట్లైన హరింపఁదలంచుటయేకాక వావివరుసల నెన్నక యధర్మవృత్తిని సంచరించు చుంటినని నన్ను మందలించుచున్నాడు. (కొంచెము యోజించి) కానిమ్ము. సో దరుండగుటచే వీనిని సామాపాయంబుననే మఱిలింపవలయు (ప్రకాశముగా) అగ్రజా!

తే.గీ. వావి వరుసఁగవలపక • పోవలేదు

ధర్మమార్గంబు నెప్పుడు • దప్పలేదు

మనదిగంత యశంబును • మాపలేను

వనిత నవిచాహిత నుదీని • విలచినాడ॥

దీన దోషమేమిశలదు? మఱియు

ఉ. అన్నపు తండ్రి సామ్యుడవు న నారయ తమ్మునిఁబుత్రుకైవడిన్

మన్నన నేము మండుటయొ న మక్కువఁబ్రోచుటొ యొప్పుఁగాని నీ

వెన్నఁగ నీతిమాలియింబు న లేను వరించిన సన్నతాంగి నీ

కన్నును గోరధర్మముకొ న కామక్కినై తలపోయ వింతయున్॥

సుం — తమ్ముడా మున్నుం డీమెను నేను వరించితిని. నీకు వదినెకాఁగలదు.

ఉ-సుం — అగ్రజా! మున్నుండిమెను నేనేవరించితిని మీకు మఱదలు కాఁగలదు.

సుం — (కోపముతో) ఛీ! మూఢా!

పంచచామరము.

దురాత్మనీతిమాలినీవు • దోషమంచునెంచకే
వరించునుంగరాంగ చెట్ట • బట్టగోరుచుంటివా
శరంబుఁజూడుదీననిన్ను • సంగరాంగ ఇంబునన్
శిరంబునూడఁగొట్టిదొక్క • జీల్చివైతుఁజూపరా॥

ఉ-సుం — (కోపముతో)

పంచచామరము.

శరంబుఁబూనివింటనీవు • సంగరాంగ ఇంబునన్
శిరంబు నూడఁగొట్టి దొక్క • జీల్చివైతువార! ము
ద్గరంబుఁజూడుదీననిన్ను • గండవంచు వాడనే
దురంబునందు నిల్చినీదు • దోగ్బలంబుఁజూపరా॥

సుం — ఛీ! మూఢా! “కామాతురాణాం నిభయస్సలజ్జా” అను నార్యోక్తి ననుసరించి
లజ్జాభయంబులు వీడియున్నాడవు

మత్తకోకిల.

సోదరుండ వటంచునెంతయు • జూచుచుండఁగ నీక్రియ
మీదుమిక్కిలి ప్రేమచుంటివి • మేనెటుంగక యీవృధా
వాదమేలర! నిల్చిపోరర • ఎవ్వారే యన లోకములో
నీదు పొరుష మేదిచూపర • నీతిమాలిన రక్కసీ॥

ఉ-సుం — ఏమేమీ!

సుగంధి — నీతిదూరుడంచునన్ను • నిందసేయుచుంటివా
భీతిలేక నీవునాదు • విక్రమంబుఁజూతువా
మాతిమీద మీసమున్ను • ముందునిల్చి పోరరా
చేతఁగాకయున్న వేగ • సిగ్గుఁజెంది పొయరా॥

సుం — నీచా! చచ్చితివిరా!

[అని బాణము విడుచుచున్నాడు]

ఉ.సుం—తుచ్చా! హరితవిరా.

(అని మధ్యరంబు విసరుచున్నాడు)

(సుండుడు మార్చితుడై నేలఁగూలుచున్నాడు)

ఉ.సుం—(విచారముతో సుండుని మేనిపైబడి)

సాంగు

ముఖాని

అగజా | గతించితే | ఆకట నన్ను వీడితే | ఆకటనన్ను వీడితే |

నీ వకటనన్ను వీడితే ||అ||

నీకు స్వల్పాయువు | నీచుడజుడు కపటవృత్తి | నేకతమున

నొసఁగినాడొ | యేగనఁగొందున్ ||అ||

జేతులారఁజంపుకొంటి | చెనటినగుచు నిన్ను నేను

నీతి విడిచినాతికొరకు | పాతకుండ నైతిహా ||అ||

[లేచి కన్నులనీరుఁడుడుచుకొనుచు తిలోత్తమ నవలోకించు] ఓసీ! తిలోత్తమా! పా
పాత్మురాలా! నీకతంబున నాసోదరునిఁ జేతులారఁజంపుకొంటి నిపుడైన నా
పైనీకు పరిపూర్ణకటాక్షముదయించినదా! (అని తిలోత్తమచుగదియఁబోవును)

సుం—[[కోధముతో దిగ్భ్రువలీని యుపసుందునిగెంటుచు]

ఉ ఓరి కిరాత! టచ్చ! జడ! ♦ యోరి మదాంధుడ! యోరిద్రోహి! న

నీర రణంబున నెలువ ♦ నీకగు నే! తలపోయ, తొయ్యలిన్

జేరఁగ నీకు శిశ్యమొకొ ♦ జీవముబొందిని నుండ నాకు నో

కూరిరమదీయగాణహతిఁ ♦ గూలఁగ నేసెదఁగాచుకొమ్మికన్ ||

ఉ.సుం—(తనలో) వీడులేచి మఱలశాకండుఁగల్పించుచున్నాడే! ఆయ్యా! కొట్టి

నచెబ్బ మఱల లేవకుడనైఁగొట్టనైతినిగదా! [ప్రకాశముగా] సోదరా!

వృధాపాణంబుల నేలఁబోఁగొట్టుకొనియెదవు! నీతిఁగలిగి యావలకుఁబొమ్ము.

సుం—ఛీ! దురాత్మా! చచ్చివిరా (అనిబాణమును విడుచుచున్నాడు)

ఉ.సుం—హా! (అని మార్చితుడై నేలఁగూలుచున్నాడు)

సుం—(విచారముతో సుపసుందునిమేనిపైబడి)

చ. ఘనభుజ్ఞ సేవునేను చింతి • కాలము క్షీరము నీరవట్టులన్
దనంగ నేకతన్మెలంగి • తామరసాక్ష మఖావరాళిక
అనిమొనఁబోదోలి విధు • ధారులుపెచ్చ జగంబువేయదున్
కొనకొకయాడుదానిమిష • కూరిమిబాసితిమయ్య తమ్ముడా॥

ఉ ఆలమునేనునేల మన • మాగ్రహమందియు నొక్కబోకై
జాలిపహింపకే నిను బ్ర • శుభదృఢాదలితుండకాదు బా
గాలినిగొట్టనేలదగు • నయ్యవనుగనకుండ నేలపై
వ్రాలియునీవు పెద్ద నిదు • రక్షణియుండుట మగ్ధతమ్ముడా॥

చ. పాడమితి మొక్కగర్భమున • భూరిభుజా బల కోవిదస్వయన్
బడిసితి మొక్కయొజ్జకడ • బండిత మెప్పుడు నొక్కతయ్యనే
గుడిచితి మొక్కకంచమున • గూడి చరించితి మొక్కరితిగా
విడువంగ నొంటినన్నిపుడు • వేడుకఁబుట్టె నీకు తమ్ముడా॥

(అని కన్నుల న్నరుతుడుచుకొనుచు, అకటా! పాడునయిన యెంతమోసించెను! (క్రోధముతో) ఓరీ! శతానందా! మాకు చావులేకుండ వరంబొసంగితివే! ఏమిరాయీమోసము! నిన్నుబట్టికట్టితెచ్చి చావగొట్టి నాతమ్ముని పునర్జీవితుఁడని కొనకమానుడనా (తల్లోత్తమ ననలోకించి) ఓసీ! మలటా! మాయిలువున గన్నబ్రామి శశీకృతులంజెసికొని మాకు పరస్పరవైరమాపాదించితివి! చేయలార నాతమ్ముని నేనుజంపుకొంటి నిప్పుడైన నాకోరికఁదీర్చుపన్న నిన్నకూడ యమసద్దంబున కనిపి నేనుకూడ నిన్నటఁగలసికొందును.

(అని తల్లోత్తమను సమీపించుచున్నాడు)

ఉ.సుం—(క్రోధముతో దిగ్గులేచి)

డైలాగ్

ఉ.సుం—బౌ-రా

రా-రా! అనిమొననిను | నతీకడ

నగ్రజఖడ్గమునన్

దురంబునను నీ | శిరంబు నడి సం

హరించెదన్ ధరంబుపగను నేన్॥

సుందు—రా - రా - క్రూరా

ఉ-సుం—నిలుమీ | యెదుట

సుందు—కూళ! మదాంధుడ | జాలము సేయక

అల మొనర్పగ | గడగ్రుమరా

ఉ-సుం—శీల మె తమ్ముని ! యాలినిగోరట

బాలిశ! నీకెక | కాలము చెల్లెను

సుం—నిలుమీ | తులువా | మదమహతు

ఉ-సుం—పలువా | పలుకగ | సులభమురా

సుం—చో.రా! రా రా

ఉ-సుం—పోగా | కూర

సుం—సమరం | బానర్ప న శక్తుడవా

ఉ-సుం—సమసితి వీవిదె | సమరమున

సుందు—నీచా! చచ్చితివిగా (అని బాణము విడుచుచున్నాడు)

ఉ-సుం—తుచ్చా! కూలితివిరా! (అని ముద్గరంబు విసరుచున్నాడు)

(ఇటువురు నేలఁగూలుచున్నారు)

(పుష్పార్ణము గురియుచున్నది.)

రంభోర్వసులు— (పూపాదరిండ్లనుండి గడగడవడం సహ బయఃకికత్తుకు)

తిలో— రంభోర్వసులారా! మనకార్యము నెఱవేరినది. ఇంకబోవుదమా!

రంభ— తిలోత్తమా! పాపము! నుందోపసుందుల వలపించి యిటువురకు పరస్పర

వైరమాపాదించి చిట్టవివరకు వారిప్రాణంబులుఁగూడ నీసాట్టనుఁబెట్టుకొం

టివిగదా! ఎంతపాపమొడిగట్టుకొంటివి!

ఉర్వి— రంభా! పైశాచగణులుఁజేయైన వారీ మెఱుఁబొందకమా నరుసుమా!

తిలో— (గెంటుచు) ఛీ! నోరుమూయుఁడు త్రిమూర్తులిటునచ్చునున్నాను.

(ప్ర॥ త్రిమూర్తులు, దిక్పాలురు, జయంతుఁడు, బృహన్పతి)

తిలో— (విచారముతో విష్ణుదేవుని పాదములంబడి)

తే. గీ దేహమ పవిత్రమైయెద • దిగుజవొడమ

సాగెసుందోపసుందుల • స్వర్చనమున

నెవరేజేసట్టు దాన నే ♦ ని పుసాంపు
 గలుగజేయుదు నేరికి ♦ కలషహరణ॥
 ఉ. ఎక్కడికిగుదాన నిక ♦ నెవ్వరు వాకిట గల్గుదు యే
 రక్కటికంబుజేంది నను ♦ నాదర మొప్పగఁ జూచు వారు న
 స్మక్కునజేచ్చి ముద్దుగొను ♦ నమ్మయు నబ్బయు నీవె గానె! నా
 దిక్కునుజూడఁగఁ గదవె ♦ దీనజనాపన పక్షి వాచానా॥

విష్ణు—(లేవ నెత్తి) తిలొత్తమా! ఎందులకీ విచారిము.

తే. గీ. అచ్చగల లోన నీ విక ♦ నగ్రగణ్య

వగుచు నలరారుచుండు వో ♦ యబ్బనదన
 నిన్నుదిలఁచినయంతనే ♦ నిర్జలమ
 దుష్ట రాక్షసబాధలు ♦ తొలగి పోవు॥

(ఈశానుని వైపుఁగిరి) శంకరా! శత్రువులు నశించిరి. మనకోరిక లెల్ల నీదేరినవి.

ఇంకఁగావలసినదేమున్నది?

శంక—(విచారముసూచించుచు)

తే. గీ. దిగ్గజము లాయుధంబులు ♦ తేజులకట
 పాటనిడికొని నారయ్య ♦ పాలసుదిండ్లు
 మాపురంబులు సిధిలమై ♦ కాపురములు
 గ్రద్దలకు కామలకు జంబు ♦ కముల కడఁగు॥

విష్ణు—మహేశ్వరా! అన్నియు నెప్పటియట్లు నుండుఁగాక. తలుచాత

శంక—అథోక్షజా! చతుర్దశభువన నాయకుడవగు నీచరణారవింద మరంద నేవ
 నానందముదప్ప మా కీమికావలయు. అయిన నిట్లగుఁగాక.

తరల—జగములేలెడు భూదిసత్వులు ♦ సర్వసంపదలందియే

వగనుజెందక ధర్మస్మృతిని ♦ బాలనంబొనరించుతన్

నిగమవేదులు మానినర్యులు ♦ నిండుమోదముతోడుతన్

దగభజింపుదు మిమ్మనెప్పుడు ♦ తద్దయున్ సుఖియించుతన్

విష్ణు— తథాస్తు తథాస్తు!

భరితవాక్యము

మంగళమహా శ్రీవిప్రత్తము

బ్రహ్మ—శ్రీవిభుఁడు దుర్జనులఁ | జెండికృపసజ్జనుల | చిక్కులెడబాపెడును గాతన్
భూవరులయాజ్ఞలను | జొంగుచు మెలంగుచును | భూజనులువర్ధిలెడు గాతన్
భావమున నెంతయున | పారముదమందప్రిజ | పాలనము సేయుతమహీశుల్॥
శ్రీవనిత పేదలను | జేయుదరిఁజేరిచిఱ | జీవులుగమంగళమహాశ్రీ॥

అందరు — తథాస్తు! తథాస్తు!

గద్య

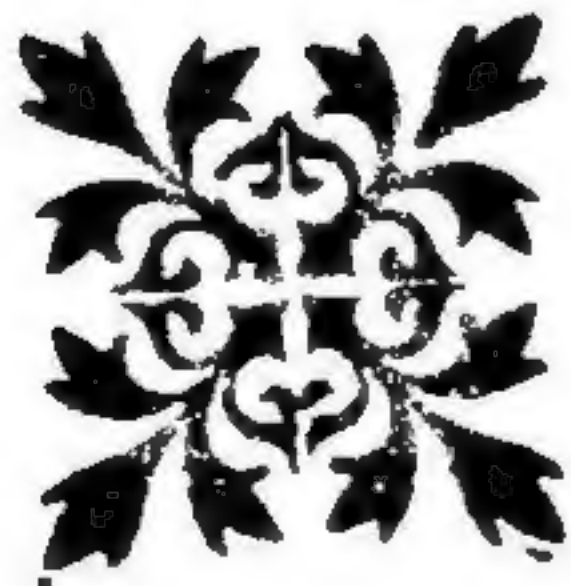
ఇది

మహారాజ వరప్రసాదలబ్ధ కవితావిచిత్ర దిగవల్లి వంశపయః
మహారాజ రాకాసుధాకర కాండిన్యసగోత్ర పవిత్ర
చక్రవర్తి కవితా ధురంధర రాజనామాత్యపాత్ర
శివరామమంత్రీ పుత్ర సహజపాండిత్య సూర్య
నాథాయణ నామధేయ ప్రణీతంబగు శ్రీ

తిలోక్తమయను నాటకపుష్పం

బున పంచమాంక దశము

సర్వము సంపూర్ణము

BCI

ధనలక్ష్మీ విలాస ముద్రాక్షరశాల

బీ మవరము.

నూచుదాక్షరశాలయందు.

గ్రంథములు శుభ లేఖలు వగైరా అన్నిరక
ముల అస్పృశములు మిక్కిలి సుందరముగాను నిపుణుని
గాను చాకధరలకు అచ్చువేయబడును. రేల్లె తెలి
యగోరువారు మా ఆఫీసుకువచ్చి మాతోస్వయము
గా మాటలాడికొనవలయును బెండువగైరాపనులు
కూడ బహుచాణ్యముగాను అందముగాను చేయబ
డును రేల్లునరసము మాపనితరము చూచితీరవల
యును గొప్పచెప్పకొనుటగాదు.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావర్టిక

పుస్తకం పంఖ్య	TPLA110B155
పుస్తకం పేరు	శిలోత్తమ
తారీఖు	26/10/24
ముందు రిట్ట	Yes
వెనుక రిట్ట	Yes
మొత్తం పేజీలు	111
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	CT, BCI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Hasseema
పేజీలు విడదీసినది	Hasseema
హ్యాండ్ చేసినది	HRona
పరీక్ష చేసినది	ROHITH
పేజీలు పరిశూనినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
మరిగితి	Good